

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ali KASHEFI

AFGANİSTAN'DA ULUSAL BİRLİĞİN GÜÇLENDİRİLMESİNDE MEDYANIN ROLÜ:
TOLO TV ÖRNEĞİ

Gazetecilik Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ali KASHEFI

AFGANİSTAN'DA ULUSAL BİRLİĞİN GÜÇLENDİRİLMESİNDE MEDYANIN ROLÜ:
TOLO TV ÖRNEĞİ

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Hasan ÜSTÜN

Gazetecilik Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ali KASHEFI'in bu çalışması, jürimiz tarafından Gazetecilik Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mustafa ŞEKER (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÜSTÜN (İmza)

Üye : Doç. Dr. Seyfi KILIÇ (İmza)

Tez Başlığı: Afganistan'da Ulusal Birliğin Güçlendirilmesinde Medyanın Rolü: Tolo TV Örneği

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :

Mezuniyet Tarihi : 03/11/2022

(İmza)

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Afganistan’da Ulusal Birliğin Güçlendirilmesinde Medyanın Rolü: Tolo TV Örneği” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Ali KASHEFI

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Ali KASHEFI
Öğrenci Numarası	20195251011
Anabilim Dalı	Gazetecilik
Programı	Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Hasan Üstün
Tez Başlığı	Afganistan'da Ulusal Birliğin Güçlendirilmesinde Medyanın Rolü: Tolo TV Örneği
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	
Rapor Tarihi	
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %..... Alıntılar dahil: %.....
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 93 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Üstün İmza	

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	iii
ÖZET.....	iv
SUMMARY THE ROLE OF THE MEDIA IN STRENGTHENING NATIONAL UNITY IN AFGHANISTAN: THE TOLO TV SAMPLE.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
GİRİŞ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSAL BİRLİK KAVRAMI, AFGANİSTAN'DA ULUSAL BİRLİK

1.1. Ulusal Birliğin Anlamı	2
1.2. Ulusal Kimlik.....	3
1.3. Afganistan'da Ulusal Birlik.....	3
1.3.1. Ulusal Birlik; Abdul Rahman'dan Molla Ömer'e	5
1.3.2. Ulusal Birlik; Cumhuriyet Dönemi (2001-2021)	7
1.3.3. Afganistan İslam Emirliği'nin Yeniden Kurulması (2021)	8
1.4. Azınlıklar.....	9
1.5. Afganistan Tarihinde Azınlıkların Hakları	10
1.5.1. Afganistan'ın Dini Yapısı.....	11
1.5.2. Afganistan'ın Etnik Yapısı.....	12
1.5.3. Afganistan'ın Dilsel Yapısı	14
1.6. Görsel Medya (TV) Ve Afganistan'da Medya	15
1.7. Ulusal Birlik Oluşturmanın Yolları	20
1.8. Ulusal Birliğin Sağlanmasında Medyanın Rolü	23

İKİNCİ BÖLÜM
TOLO TV’NİN AFGANİSTAN’DA ULUSAL BİRLİK OLUŞMASINDA ROLÜ
İNCELENMESİ

2.1. Yöntem.....	25
2.1.1. Söylem Ve Çerçeveler	25
2.1.2. Konuşma İşleri.....	25
2.1.3. Söylem Analizi	25
2.1.4. Van Dijk Söylem Analizi.....	28
2.2. Örneklem ve Veri Toplama	37
2.3. Haberlerin Çözümlemesi	38
2.3.1. Tolo TV’de 15 Ağustos 2021’de Taliban saldırısı öncesi haberlerin Çözümlemesi....	38
2.3.2. Tolo TV’de 15 Ağustos 2021’de Taliban saldırısı sonrası haberlerin Çözümlemesi...	54
SONUÇ.....	72
KAYNAKÇA.....	74
ÖZGEÇMİŞ.....	79

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
FATA	:Federally Administered Tribal Area (Federal Yönetilen Alanları)
Hız.	:Hazret
İŞİD	:Irak ve Şam İslam Devleti
M.Ö.	:Milattan Önce
M.S.	:Milattan Sonra
NATO	:North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
TV	:Televizyon
vb.	:ve benzeri
yy.	:Yüzyıl
çev.	:Çeviren

ÖZET

Afganistan anayasasında belirtildiği gibi Afganistan milleti farklı etnik gruplardan oluşmaktadır. Afganistan Peştunlar, Tacikler, Hazaralar, Özbekler, Türkmenler, Beluciler, Sivrisinekler, Nuristaniler, Aimaqlar, Araplar, Kırgızlar, Ghezelbash, Gujar, Brahwis ve diğer etnik gruplardan oluşmaktadır. Afganistan gibi birçok farklı etnik gruplara sahip olan ülkede ulusal birliği kavramı çok önem taşımaktadır. Toplumlar arasında ulusal birlik ve uyumun sağlanması için medyanın kullanılması önemlidir ve medya, toplum içindeki etnik grupların birliğinin şekillenmesinde özel bir role sahiptir.

Afganistan’da ulusal birliğin oluşmasında medyanın rolünü incelemek amacıyla Afganistan’da özel bir Televizyon kanalı (Tolo TV)’ndaki haberler ele alınmıştır. Yapılan araştırmada bu haberler Afganistan’da ulusal birliğin oluşmasını hangi söylemler ile ne yönde etkilemek istendiği ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ulusal Birliği, Afganistan, Etnik, Söylem Analizi, Tolo TV

SUMMARY
THE ROLE OF THE MEDIA IN STRENGTHENING NATIONAL UNITY IN
AFGHANISTAN: THE TOLO TV SAMPLE

As stated in the Afghanistan constitution, the nation of Afghanistan consists of different ethnic groups. Afghanistan consists of Pashtuns, Tajiks, Hazaras, Uzbeks, Turkmens, Baluchis, Mosquitoes, Nuristanis, Aimaqs, Arabs, Kyrgyz, Ghezelbash, Gujar, Brahwis and other ethnic groups. The concept of national unity is very important in the country, which has many different ethnic groups such as Afghanistan. The use of the media is important for ensuring national unity and harmony among societies, and the media has a special role in shaping the unity of ethnic groups in society.

In order to examine the role of the media in the formation of national unity in Afghanistan, the news of a private television channel (Tolo TV) in Afghanistan was discussed. In the research, these news are trying to reveal how they want to affect the formation of national unity in Afghanistan with which discourses.

Keywords: National Unity, Afghanistan, Ethnic, Discourse Analysis, Tolo TV

TEŞEKKÜR

Bana tekrar öğrenme fırsatı verdiği için Tanrı'ya şükrediyorum.

Başarım ve mutluluğum için hayatlarında her zaman harcadıkları emekler için sevgili ve nazik anne ve babama teşekkür ederim. Varlığı ve dostluğu ile bana her zaman yol gösteren ve bu yolda bana destek olan ağabeyime teşekkür ederim. Sevgili eşime yardımları için teşekkür ederim.

Bu çalışmanın oluşmasında geniş birikiminden yararlandığım, çalışma süresince yardım ve desteklerini esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÜSTÜN'e şükranlarımı sunarım. Tez izleme komitemde yer alarak değerli görüşleri ile araştırmanın şekillenmesini sağlayan Prof. Dr. Mustafa ŞEKER ve Doç. Dr. Seyfi KILIÇ hocalarıma teşekkür ederim.

Bu tezin tamamlanmasında yardımlarını esirgemeyen sevgili arkadaşlarıma, özellikle de yorulmak bilmeyen çabaları için sınıf arkadaşım Mesud YARAMIŞ'a teşekkür ediyorum.

Ali KASHEFI

Antalya, 2022

GİRİŞ

Günümüzde medya her alanda kendine önemli bir yer edinmiş ve insanlığın düşünce, irade ve duygularına hakim olmanın bir aracı olarak görülmektedir. Ancak bu etki ve tahakküm hem yapıcı ve olumlu olabilir hem de yıkıcı ve yapıcı olmayabilir. Medya, doğru bir yönetimle ulusal dayanışmayı güçlendirebilecek ve toplumsal bölünmeleri önleyebilecek ya da toplumsal ve etnik bölünmeleri şiddetlendirebilecek ve ulusal birlik için bir tehdit olarak görülebilecek iki ucu keskin bir kılıç gibidir.

Kamuoyunun ana şekillendiricileri olan medya ve medya aktivistleri de ulusal birliği korumakla yükümlüdür. Medya, kamuoyunun ana şekillendiricisi olarak, toplumun birlik ve bölünmesinde hayati bir rol oynamaktadır. Medya, yapıcı, doğru ve verimli programlarla toplumsal boşlukları onarabilir, olumsuz zihniyetleri yıkayabilir ve parçalanmış bir toplumda ulusal birliği sağlayabilir. Aynı şekilde medya, zehirli propaganda, düşmanca ve nefret dolu içgüdülerle toplumu bir patlamaya hazırlayabilir, insanlar arasında ikiyüzlülük ve bölünme yaratabilir.

Topluluklar arasında sosyal dayanışma ve uyum yaratmak için kitle iletişim araçlarının kullanımı önemlidir ve toplumu entegre etmek için güçlü bir araç olarak hareket edebilir ve kitlelerin zihinlerini etkileyerek, grupların ve etnik kökenlerin birliğini şekillendirmede özel bir katkı sağlayabilir ve toplum ve toplulukta ortak bir duygu yaratabilir. Çünkü tüm varlıklar iletişime dayanır ve belirli alt kültürler ortadan kalkar ve bir şekilde tüm sakinler benzer hale gelir. Bu tez, Afganistan medyasının ülkedeki ulusal birliğin sağlanmasındaki etkilerini incelemeye çalışmaktadır.

“Afganistan’da ulusal birliğin güçlendirilmesinde medyanın rolü: Tolo TV örneği” başlıklı bu tezin konusunu ana haber bültenleri çerçevesinde, Afganistan’da ulusal birliğin oluşması, farklı etnik grupları ve azınlıkların haklarına ilişkin olayların televizyon haberlerinde sunum oluşturmaktadır. 2021 yılın Ağustos ayındaki Taliban’ın saldırısından bir yıl öncesi ve sonrası Afganistan’da yayın yapan özel televizyon kanalı Tolo TV haberleri örneklemini üzerinden analiz edilmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı, en yaygın kullanılan bilgi araçlarından biri olan ve insanların düşünce, tutum ve davranışlarının oluşumunda etkisi olan televizyon haberlerinin, ülke sisteminin değişmesiyle birlikte televizyon haberlerinin farklı etnik gruplar arasında ulusal birliğin oluşmasına ve azınlık haklarına yönelik tutumu nasıl ve ne şekilde gösterdiğidir. Bu düzlemde, araştırmanın örneklemini oluşturan Tolo televizyon ağının ana haber bültenlerinde, 2021 yılın Ağustos ayındaki Taliban saldırısından öncesi ve sonrası,

egemen söylemlerin haber metni ve dili içerisinde nasıl yapılandığı, Afganistan’da ulusal birliği nasıl tanımlandığı ülkedeki azınlıkların nasıl konumlandığı, “gerçekliği” kurmak için görüntülerin nasıl bir araya getirildiği sorularına cevap aranmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, televizyon haberleri aracılığıyla iletilen mesajların ideolojik bir işleve sahip olduğunu ve ideolojik kavramların haber metinlerinde ve haber dilinde yapılandırıldığını ana haber bültenlerinde yer alan 2021 yılının Ağustos ayındaki Taliban’ın saldırısından öncesi ve sonrası haberleri aracılığıyla ideolojik/egemen söylemlerin inşa edildiğini ortaya koymaktadır. Bu amaçla Teun Van Dijk’in eleştirel söylem analizi yöntemine dayalı olarak; Televizyon kanallarının ideolojik tutumu araştırılmıştır.

İdeoloji kavramı çok pratik bir kavramdır. Bu kavramı tanımlamak da aynı derecede zordur. Bunun en önemli nedeni, ideolojinin kavramsallaştırılmasının anlam ve işlevinin sürekli değişmesidir. İdeoloji tek bir terimle tanımlanamayacak bir kavram olsa da öne çıkan tanımları vardır. Bu bağlamda verilen bazı tanımlardan bahsetmekte fayda var. Hall, ideoloji kavramını “imgelerin ve kavramların örgütlenişini ve işlev görmelerini belirleyen kurallar dizisi” olarak tanımlamaktadır (Hall, 1994: 77). Eagleton ise “toplumsal açıdan önemli belirli bir grubun veya sınıfın içinde bulunduğu durumu ve hayat deneyimlerini simgeleyen inanç ve fikirler” şeklinde ifade etmektedir (Eagleton, 2011: 55-56). Başka bir tanımda ideoloji, “bir grup tarafından paylaşılan inançların temel toplumsal temsillerini oluşturmakta ve kesin olarak bu inançların genel tutarlılığını tanımlayan yapı görevi görmektedir” (van Dijk, 2003: 24). Aslında Althusser, “nasıl olursa olsun, her pratik ancak bir ideoloji yoluyla ve bir ideoloji çerçevesinde var olabilir” diyerek kitle iletişim araçları gibi aygıtları “Devletin ideolojik Aygıtları” olarak sınıflandırmaktadır (Althusser, 2008: 99). İdeoloji kavramı ile kitle iletişim sisteminin bir arada yer aldığı ve somut göstergelerle açıklanabildiği platform haber olgusunun kendisidir. İnsanlara bilgi sağlayan bu olgu çeşitli nedenlerle ideoloji kavramından bağımsız olarak hareket edebilmesi imkansız hale gelmektedir. Toplumsal, siyasal, ekonomik ya da kültürel yaşamı doğrudan etkileyen tüm olayların topluma aktarıldığı bilginin ilgi çekici özelliğini artırmak için toplumun ideolojik görüşlerine başvurabilmektedir. Yazılan ya da izlenen haberlerde bazen yakından bağlantılı, bazen de dolaylı olarak atıfta bulunulan ideoloji kavramı, egemen yapı açısından işlevsel yapısı nedeniyle her zaman kullanılan bir araç haline gelmiştir. Kitle iletişim araçlarının bu işlevsel yapısı üzerine yapılan çalışmalar sonucunda düşünürlerden çıkan en temel sonuç “medyanın ideolojik bir güç olduğu” ve medyaya/habere konu olan içeriğin ideolojik bakış açısına göre şekillendirildiğidir. “Büyük sermayelere sahip menfaat odaklarının yönettiği medya, toplumu bütünleştiren ve birleştiren bir yapıya bürünerek haberleri oluşturmaktadır. Bu anlamda etkisi güçlü bir aygıt olan medya sayesinde

egemen yapı, kurdukları sistem içinde ideolojinin yeniden üretiminde ve kontrol mekanizması eşliğinde sunulması biçiminde sistemlerini hiç durmayacak çarklı bir makine gibi işletebilmektedir” (Shoemaker ve Reese, 2002: 127). Daha açık bir deyişle, genel olarak medya, özelde haberler, egemen ideolojinin normatif yapısı üzerinden kendi kutsallarını sonsuz gerçeklere dönüştürerek ideolojilerini topluma empoze etmektedir. Bu aşamada, çalışma kapsamında ele alınan televizyon haberleri, belirli anlamların üretildiği veya ideolojilerin yeniden üretildiği alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Televizyon haberleri ürettiği ve yaydığı toplumsal mesaj aracılığıyla, egemen yapının ideolojisi doğrultusunda insanların farkındalığını şekillendirmektedir. Bu nedenle haber, ideolojik değerlerin yeniden yapılandırıldığı ve topluma aktarıldığı bir alan olarak kabul edilmektedir. Egemen söylemlerin ve ideolojilerin temelini oluşturan bu alanlar aracılığıyla gerçeklik yeniden inşa edilmektedir. Yine, insanların olaylar hakkındaki düşünceleri de bu alanlar aracılığıyla kontrol edilmektedir. Haber yoluyla anlamlar kaybolmakta veya yeni anlamlar oluşturulmaktadır. Başka bir deyişle, bir zihinselleştirme gerçekleşmektedir. Bu nedenle televizyon haberleri, nesnel gerçekliği yansıtmak yerine ideolojiler aracılığıyla toplumsal gerçekliği inşa eden bir mecra olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bu gerçeklere göre eleştirel bir yaklaşımın benimsendiği bu tezin kavramsal çerçevesi sırasıyla haber, televizyon haberleri, söylem ve ideolojiyi içermektedir. Bu bağlamda, tezin ilk bölümünde Afganistan’da azınlıklar ve farklı etnik gruplar arasında ulusal birliğin oluşmasına ve genel olarak ulusal kimliği ile ilgili haberleri televizyon haberleri kapsamında analiz edebilmek için teorik bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçevede;

Amaç

Afganistan’da ulusal birliğin oluşmasında medyanın etkisi ve rolü incelenecektir. Bu araştırmanın amacı, eleştirel bir yaklaşımla, Tolo TV’nin ana bültenlerini analiz ederek, televizyonun metinlerinin ve haber dilinin oluşumunun basit bir süreç değil, ideolojik bir sürecin sonucu olduğunu göstermektedir. Ayrıca yapılan bu çalışmada Tolo TV kanalındaki haberlerin, özellikle ulusal birlik, etnik gruplar ve mezhep kavramları ile ilgili haberlerin Afganistan’da ulusal birliğin oluşmasını hangi söylemler ile ne yönde etkilemek istediklerinin ortaya konması hedeflenmiştir. Bu amaçla Van Dijk’in eleştirel söylem analizi yöntemine dayalı olarak; Tolo TV haber bülteninde “ulusal birlik”, “etnik gruplar” ve “mezhep” kavramları ile ilgili yayınlanan haberler aracılığıyla haber metni ve dilindeki egemen söylemlerin nasıl yapıldığı, Afganistan’da ulusal birliği nasıl anlamlandırıldığı ve tanımlandığı, ülkedeki azınlıkların nasıl konumlandığı, “gerçekliği” kurmak için görüntülerin

nasıl bir araya getirildiği ve Taliban'ın iktidara gelmesinden önce ve sonra haber söylemindeki değişiklikleri araştırılmıştır.

Genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorular cevaplanmaya çalışılacaktır;

- 1- Afganistan ulusal birliğinin oluşmamasında etnik grupların fazla olması etkili midir?
- 2- Tolo TV'nin Afganistan'da ulusal birliğin oluşmasındaki etkisi nedir?
- 3- Afgan medyasında kullanılan dilin ulusal birliğe etkisi?

Önem

Bu çalışmanın sonucunda değerlendirilecek verilerin, araştırmaya katacağı düşünülen değerler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;

1. Afganistan'daki farklı etnik grupların resmi kültürü ile yerli kültürü arasındaki benzerlikleri güçlendirip vurgulayarak, ulusal birlik ilkesi doğrultusunda bir medya stratejisinin oluşturulmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.
2. Etnik ve dini boşlukları doldurmak için bilimsel ve araştırma yöntemleriyle yurtiçi ihtiyaçların düzeyini ölçerek Afganistan medyasının kültürel entegrasyona yönelik işlevine yardımcı olduğu düşünülmektedir.
3. Haber kanallarının doğru bilgi vermesine, ulusal ve dini mitlerin içeriği ile ilgi çekici ve popüler programlar üretmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.
4. Toplumsal eleştirinin önünü açmaya ve toplumsal farkındalığı artırmaya yardımcı olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın yöntemi

“Afganistan'da ulusal birliğin güçlendirilmesinde medyanın rolü: Tolo Tv örneği” başlıklı çalışmada, “söylem analizi” yöntemden faydalanılmasına karar verilmiştir.

Söylem analizi yöntemiyle, Afganistan'daki Tolo Tv örneği üzerinde Afganistan'da ulusal birliğin oluşmasında medyanın etkisi ve rolü ortaya konulacaktır. Yani, bu çalışmada ele alınan Tolo Tv'nin söylemlerindeki ulusal birliği temsil etmek için kullanılan sözler ve ifadelerden faydalanılarak sonuç çıkartılmaya çalışılacaktır. Bir toplumun ideolojisinin , “dil” kullanılarak açık ya da kapalı olarak yansıtıldığı ve o toplumda farklı bakış açısı meydana gelmesine sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Sözene (1999: 81) göre söylem analizinin literatürde birçok farklı tanımı bulunmaktadır. Tarihsel sürece dayalı olarak birçok çağrışımı bulunmaktadır. Söylem analizinin üç farklı kolu bulunmaktadır: “Saussurecü anlayışa dayanan yapısalci dilbilim; ikincisi Wittgenstein'in dilsel felsefesinden yararlanan post-pozitivizm; üçüncüsü dil

felsefesinde Gadamer ve bir yarısı yapısalcılara, bir yarısı hermeneutiğe dayanan Riceur'den etkilenen hermeneutik”.

Buradan da anlaşılacağı üzere söylem analizi literatürde sosyolinguistik çalışma, metin analizi, sosyal analiz ve bütün bu analiz türlerini içine alan refleksif ya da eleştirel analiz olarak araştırılmaktadır. Bu çalışmada söylem analizi kullanarak Tolo TV’de kullanılan kelime ve deyimleri inceleyerek Afgan medyasının yarattığı kültürü, yeni inançları ve ulus inşasını ve ulusal birliği tartışılmaktadır.

Anahtar kelimeleri

Afgan medyası: Afganistan gibi toplumlarda medyanın oynaması gereken rolleri incelemek, bir yandan izleyiciyi uyandırmaya, diğer yandan medyanın daha iyi işlemesine yardımcı olacaktır.

Ulusal birlik: Birlik, bir sistemin tutarlılığının ve dinamizminin temelini oluşturan ön koşullardan biri ve sürekliliğinin sırrıdır. Eroğlu’ya (1986: 85-99) göre ulusal birlik ve beraberlik, milletçe birliği, toplumca yaşamayı ve bütünlüğü sağlar. Ulusal birlik ve beraberlik, toplumca yaşayan millet oluşturan insanları kendi içinde ayrılmaz bir topluluk yapar. Milletçe birlik, beraberlik ve bütünlük anlamına gelir. Ulusal birlik ve beraberlik milliyetçilik ilkesinin doğal bir sonucu olarak ortak amaçlarda da, idealde de birliği ifade eder. Ulusal birlik ve beraberlik aynı anda ulusal devletin gerçekleşme vasıtasıdır. ulusal birlik ve beraberlik, önce milleti teşkil eden unsurlarda birlik ve beraberlik anlamına gelmektedir.

Etnik: Toplumda genellikle kültürel ve dilsel ortak noktalara sahip olan bir grup insan (bazıları toprağı da içerir). Bazı Batılı bilim insanları, etnik milliyetçilik terimini Batılı anlamda milliyetçilik yerine siyasi bir kavram olarak kullanırlar. Bu, çağdaş dünyada genellikle en yaygın milliyetçilik biçimidir.

Tolo TV: Tolo TV, Kabil’den günde 24 saat yayın yapan Afganistan’ın en büyük üçüncü özel televizyon istasyonudur ve Afganistan’daki en popüler televizyon istasyonudur. Tolo TV, 2003 yılında Afgan işadamı Saad Mohseni’nin yatırımıyla kuruldu.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSAL BİRLİK KAVRAMI, AFGANİSTAN'DA ULUSAL BİRLİK

1.1. Ulusal Birliğin Anlamı

Birlik, bir sistemin tutarlılığının ve dinamizminin temelini oluşturan ön koşullardan biri ve sürekliliğinin sırrıdır.

Güvenlik birlikten gelir, birlik olmazsa ulusal güvenlik tehlikeye girer ve güvensizlik oluşur. Halkın birliği, bölünme ve ikiye bölünme çatışma ve çekişmenin olmaması demektir. Dini inançlar bakımından aynı olmayan bir topluluklar bile birleşebilir ve birlikte olabilir.

Bu birliği zedeleyen durumlardan biri de insanların kafasına sürekli sokulmaya çalışılan, herkesin bir şekilde anlam kazandırdığı benzer kavramlardır. Bazıları bir tarafta, bazıları fraksiyonun diğer tarafında anlaşmazlığa neden olmaktadır.

Eroğlu'ya (1986: 85-99) göre, ulusal birlik ve beraberlik, milletçe birliği, toplumca yaşamayı ve bütünlüğü sağlar. Ulusal birlik ve beraberlik, toplumca yaşayan millet oluşturan insanları kendi içinde ayrılmaz bir topluluk yapar. Milletçe birlik, beraberlik ve bütünlük anlamına gelir. Ulusal birlik ve beraberlik milliyetçilik ilkesinin doğal bir sonucu olarak ortak amaçlarda da, idealde de birliği ifade eder. Ulusal birlik ve beraberlik aynı anda ulusal devletin gerçekleşme vasıtasıdır. Ulusal birlik ve beraberlik, önce milleti teşkil eden unsurlarda birlik ve beraberlik anlamına gelmektedir.

Ulus-devlet içindeki ulusal birliği, ulusötesi ve ulus altı istekler ve bağlılıklar açısından her zaman iki yönlü bir çatışma içinde olan günümüzün değişen dünyasında büyük bir araştırma ve pratik öneme sahiptir (Rajab Nasab, 2000: 55). Ulusal birliği, hem farklılıkları hem de ortaklıkları ima eden iki yönlü bir anlama sahiptir. Bu kavram, bir yandan ortak noktaları vurgular, bizi tek bir eksen etrafında birleştirir, diğer yandan bizi diğerlerinden ayırır.

Birlik ve dayanışma, tüm sistemin veya bir sistemin bileşenleri arasındaki koordinasyon anlamına gelir. Geleneksel toplumlarda aşiretten dine ve yönetime uzanan çeşitli bağlar toplumların dayanışmasına yol açmış, ancak içinde bulunduğumuz çağda modernleşme ve endüstriyel gelişmeler homojen ve eski müttefik unsurlar arasında tutarsızlıklar yaratmıştır. Bu nedenle kültürel, sosyal, ulusal ve ulusötesi düzeylerde birlik ve beraberliğin sağlanması konusu, geçiş sürecindeki toplumların ve sistemlerin temel ilgi

alanlarından biridir. Bu açıdan bakıldığında, korelasyon ve tutarlılık çeşitli yönlerde sahiptir ve farklı düzeylerde tartışılmaktadır.

1.2. Ulusal Kimlik

Kimlik, bireyin inşa sürecine aktif olarak katıldığı sembolik bir projedir. Birey, sembolik malzemelerden kim olduğuna dair en iyi açıklamayı yapan malzemeyi alarak, kendisini inşa eder (Thompson, 2008: 318). Bu inşa sürecinde, kimliğin bir Öteki'ye ihtiyacı vardır. Hall'a (1998b: 41) göre, kimlik kendini 'öteki'ne göre bilmektir. Kimlik daima kendi olumlusunu, sadece olumsuzun dar bakışıyla tesis edebilen, aykırı bir karşıtlıklar kümesi üreten, yapılanmış bir temsildir: "Tüm dünyayı dolaşırsın: Senin dışındaki herkesin ne olduğunu öğrendiğinde sen onların olmadığıysın demektir" (Hall, 1998b: 41).

Geçmişte ağırlıklı olarak belirlenen kimlik, artık sürekli değişiyor, geliyor ve kriz içindedir; Bu kimlik krizi, diğer çağdaş toplumsal olgular gibi küreseldir ve bu nedenle sadece gelişmiş ülkelerin değil, geri kalmış ülkelerin de karşı karşıya olduğu en büyük sorun olarak kabul edilmektedir (Doran, 2008: 5).

Ulusal kimlikler tamamen dirençli, değişmez ve durağan değildirler, tersine tutarsız, kırılğan, savunmasız ve dinamiktirler. Hall da (1998a: 71) aynı duruma vurgu yaparak, ulusal kimliğin iki temel özelliğini belirler. Öncelikle ulusal kimlik daima bir oluşum içindedir. Yeniden inşası ve tanımlamaları asla bitmemektedir. İkinci olarak, kimlik özdeşleşme sürecini ifade eder, bu özdeşleşme, yapısı itibarıyla daima belirsizliklerle dolu olarak ve sürekli 'ben' ve 'öteki' arasında çatlaklar yaratarak, inşa edilmektedir. Kimlik, sürekli olarak öteki üzerinden kurgulanır ve inşa edilir. Aslında, öteki bir nevi tamamlayıcıdır, benim olmadığım ya da benim olduğumun olmadığıdır: "Kişinin içindekine ait olan Öteki'dir. Kişinin durduğu yerden bilebileceği yalnızca ötekidir. Ben, ötekinin bakışında yazılıdır." (Hall, 1998a: 71). Kimlik bir süreç, anlatı ve söylem olarak daima Öteki'nin konumundan anlatılır (Hall, 1998a: 2).

1.3. Afganistan'da Ulusal Birlik

Afganistan İslam Cumhuriyeti Anayasası, Afganistan'da ulusal birliğin korunmasını vurgular ve girişinde şu ifadeler yer alır: "Baskı, ayrımcılık, şiddetten arınmış, hukuka ve sosyal adalete dayalı bir sivil toplum yaratmak için, Onur ve insan hakları ve insanların özgürlüklerini ve temel haklarını güvence altına almak... Bu yasa onaylanacak." (Afganistan Anayasası, 2003: Giriş Bölümü) Tüm etnik grupları tanımak ve tanıtmak için Anayasa'nın 4. Maddesi açıkça şunu belirtmektedir: "Afganistan'daki ulusal egemenlik, onu doğrudan veya temsilcileri aracılığıyla uygulayan ulusa aittir. Afganistan halkı, Afganistan vatandaşlığına

sahip tüm kişilerdir. Afganistan milleti Peştunlar, Tacikler, Hazaralar, Özbekler, Türkmenler, Beluciler, Sivrisinekler, Nuristaniler, Aimaqlar, Araplar, Kırgızlar, Ghezelbash, Gujar Brahvis ve diğer etnik gruplardan oluşmaktadır.” (Afganistan Anayasası, 2003: 4. Madde)

Afganistan anayasasının vurgusuna göre din, mezhep, etnik, ırk, dil ve benzeri çeşitliliğe rağmen, Afganistan tüm etnik gruplarına aittir. Arefi (2002: 1) “Afganistan’da Ulusal Birlik İhtiyacı” başlıklı yazısında, Afganistan’da ulusal birliğin mutlak bir gereklilik olduğunu ve ulusal birliğin aşiretlerin bir araya gelmesinde bir ölçü ve bir araya gelmenin ve bir arada yaşamının en önemli unsuru olarak görüldüğünü söylüyor. Ayrımcılık ve tekele karşı mücadelede ise istikrar yaratmak, adil barışı sağlamak, ekonomik büyüme, kültürel gelişme, siyasi katılım vb. en iyi ve en kolay yoldur. Ayrıca toplumda demokrasiye erişim, sosyal adalet, insan hakları değerlerinin korunması, bireylerin kamusal ve temel hak ve özgürlüklerinin sağlanması ulusal birlik temellerinin güçlendirilmesine bağlıdır.

Afganistan Anayasasına bakıldığında Afganistan’da ulusal birliği, hükümetin gücünü kullanarak ulusal bir kimlik inşa etme sürecidir. Bu sürecin amacı, uzun vadede siyasi olarak ayakta kalabilmek için insanları bir hükümet içinde bir araya getirmektir. Ulus inşası için, sosyal uyumu ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek için propaganda veya kapsamlı altyapı geliştirme kullanılabilir. Afganistan’daki ulusal birliğin önündeki en büyük zorluklardan biri, Afgan halkının ayrımcılığı ve etnik kökenidir. Bu bağlamda Afganistan Anayasası otuz beşinci maddesine göre, etnik köken, konum, dil ve hukuki dine dayalı olarak parti kurulması ve faaliyet göstermesi yasaktır. Halbuki Afganistan’ın partilerin çoğu etnik kökene ve hukuki dine dayalı kurulmaktadır. Afganistan anayasasının altmış altıncı ve sekseninci maddelerine göre cumhurbaşkanı görev süresi boyunca dilsel, mezhepsel, etnik, dini ve partizan nedenlerle makamını kullanamaz. Bakanlar, görev süreleri boyunca dilsel, mezhepsel, etnik, dini veya partizan nedenlerle makamlarını kullanamazlar. Fakat cumhurbaşkanı ve bakanların kendileri etnik kökene göre atanıyor.

Afganistan’ın sosyal yapısı geleneksel, etnik ve kabilesel bir yapıdır. Bu ülkede Arap, Aimaq, Baluch, Brahui, Ashkashimi, Fars, Tacik, Firuzkuhi, Gavarbatı Ghorbat, Gujar, Hazara, Hindu, Celali, Jamshidi, Jet, Jogi, Kırgız, Kotana, Maleki, Maori, Mish Mast, Moğol, Monjani, Nuristani, Ursuri, Perchi, Sivrisinek, Peştun, Qarlik, Pikraj, Kazak, Qichaq, Ghezelbash, Roshani, Sanglichi, Sih, Tatar, Taimani, Timurid, Tireh, Türkmen, Özbek, Wakhi, Yahudi ve Vazravi yaşıyor ve Herkesin siyasi görüşü güç etnik kökene dayalıdır (Sajjadi, 2001: 53). Birden fazla etnik grubun varlığı nedeniyle, farklı kabilelerin yönetim, davranış, kıyafet ve geleneklerindeki farklılıklar, Afganlar için ulusal bir yapı oluşturabilecek ortaklıkların seçilmesini zorlaştırdı. Afgan toplumu etnik ve aşiret yapısına dayandığından,

siyasi yapı da etnik gruplar arası etkileşimler etrafında döner ve güç ve servet dağılımı sadece aşiret ve etnisite içinde anlamlıdır ve aşiret dışındakiler, bastırılır veya yok edilir. Ülkedeki aşiretler ve etnisiteler arasındaki etnik ve aşiret çatışmalarının ulusal birliğin yaratılmasını engellediği yer burasıdır.

Kabul Press'in internet sitesinde yer alan bir makalede, Ulusal Birlik, ülkenin milliyetlerinin, sosyal ve siyasi gruplarının ortak bir anlayışa dayalı tek bir bayrak altında yaşayan organik bir birliği olduğunu ifade etmektedir. Devamında Afganistan'da ulusal birliğin temel koşulu, ulusal egemenliğin tesisi ve ulusal birliğe aykırı unsurların önlenmesine vurgulanıyor (Kabul Press, 04.04.2022). Ulusal egemenlik, sınıflar ve loncalar, sosyal ve siyasi gruplar, etnik kökenler, erkek ve kadın, yaşlı ve genç dahil olmak üzere Afganistan halkının potansiyel iradesinin yapısında dikkate alındığı bir egemenliktir. Ulusal birliğin bu tanımında, sosyal ve politik gruplar ve etnisite ile birlikte kadınlardan da söz edilmektedir. Afganistan'da ulusal birlik sürecinde kadınlara atıfta bulunmak çok önemlidir çünkü Afganistan'da kadın hakları sıklıkla ihlal edilmektedir.

1.3.1. Ulusal Birlik; Abdul Rahman'dan Molla Ömer'e

Şaşırtıcı bir şekilde, bazı saray tarihçileri bugünkü Afganistan'ın kökeni (ve hatta Ulusal hükümetin, ulusal birliğin ve Afgan ulusunun yaratılmasının kökeni) 1747'de Kandahar'daki Abdali aşiretinin reisi Ahmad Han'ın iktidara geldiği zaman olduğunu düşünüyorlar. Aslında Abdul Rahman zamanında bu isimde hiçbir hükümet veya ülke sadece tarihte değil coğrafyada da yoktur.

“Afgan toplumu da dahil olmak üzere çeşitli etnik gruplar, ilk kez 1747'de ulusal bir hükümet kurdular ve çeşitli etnik grupların gönüllü bir araya gelmesiyle “Afgan ulusunu” yarattılar.” 18. yüzyıl tarihinde hiçbir etnik, ırksal ya da dini çatışma kaydedilmemiştir, 1793'ten 1880'e kadar olan tarih, ulusal birlik gövdesine indirilen darbelerle doludur.

1880'dan 1901'e kadar Amir Abdul Rahman'ın 21 yıllık saltanatı ulusal birliğin sağlanmasında büyük bir önemi vardır, Amir Abdul Rahman Etnik ve dinsel önyargılar olmaksızın, asi ve maceraperest aşiretleri ayırım gözetmeksizin ve istisnasız yok etti. Amir Abdul Rahman'ın çok yararlı olduğu kanıtlanan müdahalelerinden bir diğeri, bazı güney kabilelerinin ülkenin kuzeyine taşındığı bir taşıyıcı yerleştirme programının uygulanmasıydı.

“Afganistan'daki ilk ulusal hükümet Peştunlar tarafından kuruldu, Ulusal hükümetin kurulmasından Sovyet işgaline kadar geçen iki buçuk yüzyıl boyunca diğer etnik gruplara kıyasla çoğunluk nüfusa sahip olan Peştunlar hükümetin siyasi liderliğinden sorumluydu.

Kabile yaşamının kuralları, Peştun liderliğini istikrara kavuşturmaya yardımcı oldu.” (Afghan Asamai, 25.02.2022)

Taraki, Taliban hükümetini en ulusal hükümet ve ona karşı direnişi etnik bir savaş olarak adlandırıyor ve Afganistan şu anda kirli bir etnik savaşa karışmış durumda ve savaşı sona erdirmeye sorumluluğu etnik azınlık gruplarının koalisyonuna aittir ve bu, “büyük kardeş”in sahip olduğu bilgi ile merkezi hükümetin kurulduğuna dair kamu iddiasıyla çelişiyor (Afghan Asamai, 25.02.2022).

Bu çalışmada en acı, en talihsiz ve eşitlikçi gerçekler yatmaktadır ve Taraki’ye göre: “Asi ve maceracı aşiretlerin yok edilmesi, taşıyıcıların yerleştirilmesi, nüfusun çoğunlukta olması, kabile yaşamının kuralları, Peştunizm ve Peştun liderliğinin büyük kardeş (Afgan milleti) olarak pekiştirilmesi” gibi unsurları ulusal hükümet ve ulusal birliğin gerçek kavramıdır ki bunu açıkça ifade etmiş ve bu politikanın uygulayıcılarını (Abdul Rahman, Emin ve Taliban) içtenlikle savunmuştur (Afghan Asamai, 25.02.2022).

Bu gösterişli ve faşist politikanın doğası, Hafez Bey tarafından kardeşler, yani ülkenin aşiret ilişkileri için çok değerli olarak tasvir edilmiştir: “Büyük kardeş çoğunluk, küçük kardeşler azınlıklar, büyük kardeşe itaat milli birlik, büyük kardeşi eleştirmek isyan, büyük kardeşe itaatsizlik ise ayrılık anlamına gelir”(Afghan Asamai, 02.03.2022).

Görüldüğü gibi Afganistan’daki çok sayıda aşiret aydını ve bilim insanının temel sorunu, ne yazık ki her şeyi sadece kendi aşiret çıkarlarının delikleriyle incelemeleri ve başkalarına “empoze etme” konusunda ısrar etmeleridir. Halbuki ulusal birlik ancak ulusal bir hükümet temelinde kurulabilir ve bunun kristalleşmesi toplumda demokrasi ve sosyal adalettir. Bu demokrasi ve sosyal adalet, anlamlı kelimeler veya insanların hayatlarından soyut, kuru ve ayrı kavramlar değildir ve pratik olarak etnik, dini, dilsel, cinsel ve bölgesel adaleti içermelidir. Bu durumlarda, hiçbir ayrımcılık veya ayrıcalık kabul edilemez veya haklı gösterilemez.

Bazıları etnik adaleti, etnik grupların iktidardaki “eşit payını” mekanik olarak tanımak olarak görür veya diğerleri, iktidardaki farklı etnik grupların çoklu temsillerinin kurulmasını etnik adaleti sağlamak olarak görür. Oysa bana göre “adalet”in anlamı etnik, dini, dilsel, cinsel ve bölgesel aidiyetleri ne olursa olsun toplumun tüm üyelerinin büyümesi ve gelişmesi için eşit koşullar sağlamak olmalıdır.

Afganistan’daki etnik meselelerin ve sorunların kapsamlı bir çalışması için, ülkenin çeşitli alanlardaki tarihsel arka planı araştırılmalı ve incelenmelidir. Bu konulardan bazıları tarihe ihtiyatla yazılmıştır. Son zamanlarda, internette bir dizi aydınlatıcı makale de

yayınlandı. Ama işin gerçeği şu ki, 250 yılı aşkın süredir yaşananların hiçbiri, şartlar ve imkânlar olmadığı için soruşturulmadı.

Bütün araştırmalar gösteriyor ki Afganistan tarihinde ulusal birliğe dair hiçbir işaret yoktur aksine, terörle doludur. Neyse, geçmişte olan budur, ancak mevcut ve anormal etkilerinin asgarisi, (mahkum kabilelerin aydınları arasında) bir güvensizlik ve intikam atmosferi ve bir dayatma ve hoşgörüsüzlük kültürü yaratmaktır. Dolayısıyla mevcut durumda merhametli aydınların temel görevi aydınlanma, güven ortamı, hoşgörü ve dayatmama kültürü (zihinsel önkoşullar) yaratmaktır ve böyle bir atmosferin ancak bağışlama, teselli, itiraf ve geçmişte olan her şey için özür dileme yoluyla sağlanabileceğine inanıyorum. Bu iki yönlü bir yoldur: yöneticileri suç işleyen etnik grubun aydınlarından teselli, itiraf ve özür, mazlum ve haksızlığa uğramış aşiret aydınlarından ise af ve mağfiret. Ülke aydınları arasında milli birliğin zihinsel zemini ancak bu şekilde sağlanabilir.

1.3.2. Ulusal Birlik; Cumhuriyet Dönemi (2001-2021)

Ulusal birlik ile alakalı birçok makale ve bilgi bulunmaktadır. Çünkü farklı kitle iletişim araçları Afganistan'daki birçok değişim ve gelişmeyi günlük olarak gözlemlememizi ve tanık olmamızı mümkün kılmıştır. Gördüğümüz gibi, Karzai, etnik (Peştun) ve siyasi aidiyetleri (ABD desteği) göz önüne alınarak, demokratik normlar ve seçim kriterleri karşısında Bonn zirvesi katılımcılarına dayatıldı. Ama daha da önemlisi, Karzai'nin iktidarının beş yılı boyunca izlediği politikalar ve eylemler, değerlendirme için doğru kriterler olarak kullanılabilir.

Karzai ve Eşref Gani hükümetlerinin doğasına biraz daha yakından bakarsak, her şey Taliban anlamında demokrasi kisvesi altında etnisite ve aşiretçiliğe dayanmaktaydı. Örneğin: Karzai ve Eşref Ghani milletvekillerinin seçimi etnik kökene dayalıydı, tüm kabine bakanlarının seçimi etnik kökene dayalıydı, parlamento etnik kökene dayalıydı, herhangi bir oylama ve karar alma işlemi etnik kökene dayalıydı.

Sonuç, kabile faşizminin hayatta kalması için yalnızca gerçek bir garantidir ve bu, ülkede karanlık Taliban diktatörlüğünün yeniden kurulmasıdır. Çünkü aşiretçiler, demokrasinin faşizmin ölüm çanı olduğunu çok iyi biliyorlar.

Afganistan'daki etnik mesele son derece karmaşık ve hassas bir meseledir ve dürüstçe ve şefkatlice ele alınmazsa son derece vahim sonuçları olacaktır.

1.3.3. Afganistan İslam Emirliği'nin Yeniden Kurulması (2021)

Taliban liderleri, 2001 yılında ABD liderliğindeki Afganistan işgalinin ardından iktidarı kaybetmiştir. Taliban militanları, son 20 yıldır Afganistan'da ABD destekli hükümetle savaş halindeydi.

Taliban'ın kurucusu ve ilk lideri Molla Muhammed Omar, hem grubun yönetimi sırasında hem de ABD'nin Afganistan'ı işgalinden sonra gizemli bir figürdü. Molla Muhammed Omar, Taliban'ın devrilmesinden sonra gizli bir hayat yaşadı ve 2013'te öldü. Ölüm haberi iki yıl boyunca Taliban tarafından gizli tutuldu. Son olarak, Afgan yetkililer 2015 yılında ölümünü açıkladı ve Taliban bunu doğruladı.

Akhtar Mohammad Mansur, Molla Muhammed Ömer'in ölümünün açıklanmasının ardından Taliban'ın dini lideri seçildi. Bir yıldan kısa bir süre sonra Mayıs 2016'da bir ABD insansız hava aracı saldırısında öldürüldü. Daha sonra Molla Hebatullah Ahundzadeh Taliban lideri olarak seçildi (Euro News, 09.03.2022).

Taliban güçleri 2021 yılın Ağustos ayında Afganistan'ın başkenti Kabil ele geçirdiler. 2021 yılı Mayıs ayında Afgan hükümetine karşı Taliban tarafında askeri saldırılar başladı. Afganistan Devlet Başkanı Eşref Gani, Kabil'in ele geçirilmesinden saatler sonra ülkeyi terk etti. Amerikan birliklerinin ülkeden çekilmesinden sonra Afganistan'ın eyalet başkentlerinin çoğu, 29 Şubat 2020'den art arda düştü ve 31 Ağustos 2021'de tamamen işgal edildi.

Taliban hareketi, Peştun halkına dayanan ideolojik bir gruptur. Şu anda, İslam Emirliği kabinesinde Peştun olmayanlar için sadece üç görev ayrılmıştır. Sadece etnik kökenleri ve ırkları açısından önemli bir rol oynamayan bir avuç insan Taliban'a katılmıştır ve Taliban'ın düşünce ve ideallerine inanmamaktadır.

Taliban kendi yolunu; 'Allah'a ve ahirete giden tek doğru yol olarak gören köktenciler olduğunu' bildirmiştir. Bu yoldışında kalan diğer Müslümanları ve diğer dinlerin takipçilerini sapık olarak kabul etmekte, onlara ve kutsal mekanlarına saldırmakta ve onları öldürüp yok etmektedir.

Yirmi yıldan fazla bir süre önce, kuzeydeki Mezar-ı Şerif kentinde direnişi ezdikten sonra, Taliban tarafından Şii Hazaraları ve Sünni Özbekleri ve Tacikler katledilmiştir. Afganistan'daki ilk İslam Emirliği sırasında Bamyân'da putlar kisvesi altında 1500 yıllık Budist heykellerin havaya uçurulmuştur. Daha sonra Taliban tarafından Mısır'daki önde gelen El Ezher Üniversitesi mezunu ve Cemiyet-i İslami Afganistan'ın Sünni lideri Burhaneddin Rabbani'ye suikast düzenlenmiştir.

Özellikle Taliban'ın kadınlara yaklaşımı çok ilkel ve insanlık dışıdır. Şevk kisvesi altında kadınların bireysel özgürlüklerini ve toplumsal faaliyetlerini şiddetle engelliyorlar.

Son hükümetlerinde, Kadın İşleri Bakanlığını kaldırarak yerine İyilik ve Kötülüğün Yasaklanması Bakanlığı koydular. Taliban ayrıca, Panjshir Vadisi sakinleri hakkında, soykırım ve zorla göç yapmakla suçlanmaktadır (Alarabia News, 09.03.2022).

Taliban güçleri 2021 yılın Ağustos ayında Afganistan'ın başkenti Kabili ele geçirdikten sonra çok sayıda savaş suçu işlemektedir. 2021 yılının 16 Haziran gününde Daulatabad'da 22 silahsız Afgan komando, Taliban güçlerine teslim olduktan sonra idam edilmiştir. Bu olayın bir videosu geniş çapta dağıtılmış ve CNN tarafından geniş bir şekilde yayınlandı. Uluslararası Af Örgütü'nden "Samira Hamidi" bu olayı "teslim olmuş askerlerin soğukkanlılıkla öldürülmesi bir savaş suçu" olarak nitelendirilmektedir (CNN, 08.07.2022).

BBC'nin haberine göre Uluslararası Af Örgütü, Temmuz 2021'in başlarında Gazne ilinde Hazara sakinlerinin Taliban tarafından katledildiğini bildirmiştir (BBC, 08.07.2022).

1.4. Azınlıklar

1990'larda azınlıklar ve azınlık hakları konusundaki bu hızlanma eğilimine rağmen, azınlık kavramının tanımı konusunda hala uluslararası bir fikir birliği sağlanamamıştır. Azınlık konusunda uzmanlar tarafından çeşitli tanımlar yapılmıştır ancak bunların hiçbiri kapsamlı ve kısıtlayıcı olarak kabul edilemez. Turnberry (2000), "Uluslararası Hukuk ve Azınlıkların Hakları" adlı kitabında, uzmanların yaptığı azınlık tanımlarını vermiştir. Belki de birçok kişi tarafından alıntılanan en kapsamlı tanım, azınlık kavramının teorisyenlerinden Francesco Capotorti'ye aittir. Capotorti'ye göre azınlıklar dört temel özellik - bunlardan ilk üçü nesnel özellikler, sonuncusu ise öznel-dir- çerçevesinde tanımlanabilmekte. Capotorti'ye göre "Azınlık, yönetime katılmayan ve sayıca ülke nüfusunun geri kalanından daha az ve üyeleri, o ülkenin vatandaşı olmakla birlikte, ülke nüfusunun geri kalanından farklı etnik, dini veya dilsel özelliklere sahip ve kültürlerini, dinlerini veya dillerini korumak için çıkar ve dayanışma duygusu ve amacına sahip olan bir gruptur" gerekmektedir (Turnbury'denakt, Habibnejad ve Ismailzadeh, 2016: 15). Elbette bazıları Capotorti'nin bu tanımıyla üç sorun çıkardı: Birincisi, bu tanım göçmen işçileri ve mültecileri kapsamıyor. İkincisi, azınlık grupları her zaman sayıca az değil, yönetici gruptan daha fazla olabilir ama konumları itibariyle azınlıkta ve zayıf durumdadır. Üçüncüsü, bu tanım ulusal azınlıklara dikkat etmemektedir.

Farklı toplumlarda insanların çoğunluğunun tek millet demelerini sağlayan birçok ortak özelliği vardır, ancak bu toplumlar ortak noktaların yanı sıra diğerlerinden farklı değerlere sahip gruplardan ve insanlardan oluşur. Bu farklılıklar genellikle insanlar içinde oluşur ve gelenekleri, dini, dili vb. içeren kimliklerinin bir parçasını oluşturur. Bu nedenle,

her toplumda farklı gruplar ve buna bağlı olarak farklı azınlık türleri vardır (Habibnejad ve Ismailzadeh, 2016: 24).

Uluslararası belgelerde ve geleneklerde azınlığın ve türlerinin neler tanıtıldığı görülmelidir. Uluslararası belgelerde azınlık tanımı yapılmamakta ve İnsan Hakları Bildirgesi'nde azınlıktan bahsedilmemektedir ancak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 2. maddesinde şöyle belirtilmektedir: “İrk, renk, cinsiyet ayrımı , dil, din, siyasi görüş veya başka herhangi bir görüş” (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1948: 2. Madde).

Diğer bir durum, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin “ırksal-dini veya dilsel azınlıkların bulunduğu ülkelerde” diyen 27. maddesinin başlangıcıdır. (Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, 1960: 27. Madde) Söylenenlere göre azınlıklar üç kategoriye ayrılabilir: ırksal ve etnik azınlık, dini azınlık, bazen kültürel azınlık olarak adlandırılan dilsel azınlık, ve bazı durumlarda, ulusal azınlık adı verilen başka bir azınlık türünü de belirtilmektedir vardır (Habibnejad ve Ismailzadeh, 2016: 26).

Afganistan'da ilk anayasanın hazırlanmasından bugüne kadar çok sayıda anayasa hazırlanmış ve farklı hükümetler tarafından onaylanmıştır. Çoğunun sloganı “İslam, özgürlük, demokrasi, eşitlik ve yurttaş hakları”. Ancak söz konusu yasaların gerçekten toplumun belirli fikir ve değerlerinden ilham alıp almadığı ve vatandaşların kültürüne ve gerçek ihtiyaçlarına uygun olup olmadığı üzerinde düşünmeye ve tartışmaya değer. Ülkenin tüm geçmiş anayasalarının ortak özelliği, plan ve taslaklarının her durumda hükümetlerin kendileri ve onların atadığı komisyonlar tarafından hazırlanması ve bunda milletin insan ve uzmanlarının hiçbir rolü olmamasıdır. Dolayısıyla anayasayı kurma yönteminin demokrasi ilkelerinden ve milletin temel haklarından uzak olduğu söylenebilir.

Afganistan dini, etnik ve dilsel yapısı açısından incelenebilir ve önemli bir ülkedir. Bu gerçeklere dikkat etmek milli birliğin güçlenmesinde etken olup, görmezden gelinmesi endişe ve tehlikelere yol açacaktır.

1.5. Afganistan Tarihinde Azınlıkların Hakları

Afganistan'daki azınlık haklarının durumuna ve arka planına hızlı bir bakışla bu konu daha iyi araştırılabilmektedir. Büyük Horasan, Safeviler döneminden Nadir Şah Afşar'ın vefatından sonraya kadar Şii dininin topraklarında bulunmaktaydı, Hint topraklarının komşusu olan ve Müslümanların çoğunun Sünni olduğu kısım ayrıldı ve Afganistan ise resmi Hanefi diniyle Ahmed Şah Abdali tarafından kurulmuştur (Shafai, 2008: 33). Ahmed Şah Abdali zamanından son yirmi yıla kadar Afganistan'ın geçmiş tarihine bakıldığında, belirli bir halk (Peştun), belirli bir din (Hanefi) ve belirli bir dil (Peştuca dili) ile ilgili kraliyet

hükümetleri gözlemlenmektedir. Bu devirde Afganistan'daki azınlıkların haklarını ifade etmek mümkün değildir; Çünkü sadece bu haklar dikkate alınmamış, ihlal edilmiş ve bazen de soykırıma uğratılmıştır. Afgan Sultanlığı'nda, kanun otoritelerin elinde bir araç olarak görülse de, anayasanın onayı ile kralların otokrasisinin sınırlandırılması düşünülmelidir (Javadi, 2003: 28). Afganistan'da anayasa 8 kez hazırlandı ve onaylandı. Afganistan'ın 28 Asad 1298 Hicri Şamsi, 1919'daki bağımsızlığı, Afgan Anayasası'nın hazırlanmasının yolunu açmıştır (Dolatabadi, 2003: 47). 1924 yılında Amanullah Han döneminde Afganistan'ın ilk anayasası kabul edildi. İran'da Rıza Han, Türkiye'de Atatürk ile aynı dönemde olan Amanullah Han dönemi, modernist ve demokratik bir dönem olarak kabul edilmektedir. Şah Amanullah'ın görüşü, hem Sünni hem de Şii dinlerin ülkenin resmi dininin bir parçası olması gerektiği ve Şah'ın ülkedeki reformlarıyla diğer etnik grupların ve dinlerin haklarının dikkate alınması gerektiği ancak hanefi alimleri tarafından şiddetli protesto ile karşılandı (Arefi, 2003: 67). Afgan anayasasında din özgürlüğü konusunun gündeme geldiği bir diğer dönem ise Muhammed Zahir Şah dönemindeki üçüncü dönemin anayasası olmuştur. 1964'te anayasanın 64. Maddesi, birçok tartışmadan sonra şöyle diyordu: “Hiçbir kanun, İslam'ın temelleriyle çelişemez; Çünkü Afgan halkının önemli bir kısmı Hanefi olmayan Müslümanlardır ve görüşlerinin yasama ve yargıda dikkate alınması hakkına sahiptirler” (Farhang, 1995). Bu kanunda çelişkilerin sınırlandırılması (Hanefi mezhebi) kaldırılmış ve tüm İslami düşünce ekollerini kapsayan “İslam dininin esasları” belirtilmiştir (Arefi, 2003: 69). Din özgürlüğü ve dini törenlerin uygulanması konusunun ülke anayasasında yer aldığı üçüncü dönem, ülkedeki sol komünist yönetim dönemi olmuştur (Beşinci Anayasa “1980” ve Altıncı Anayasa “1988”). Ülke vatandaşlarının demokratik özgürlükleri ve temel hakları açısından bakıldığında, bu yasalar sosyal demokrasi doktrinine dayanılarak onaylandı ve ülke tarihinde ilk kez temel ilkelere kaydedildi (Arefi, 2003: 70). Ve nihayet 2002'de Bon anlaşmasına ve geçiş hükümetinin kurulmasına dayanarak, 2003'te sekizinci anayasa onaylandı. Bu kanunda, özelliklerinden dolayı farklı azınlıkların haklarına gereken özen gösterilmiştir (Dolatabadi, 2003: 63).

Afgan toplumu, farklı etnik, dilsel ve dini grupları içeren çok çeşitli azınlıklara sahiptir.

1.5.1. Afganistan'ın Dini Yapısı

Afganistan'da İslam, nüfusun %99'u ile çoğunluk dinidir ve kalan %1'i Hindular, Sihler, Yahudiler, Hristiyanlar vb. içerir. Din açısından Afgan halkının büyük çoğunluğu (%99) Müslüman, ancak aynı mezhepten değiller. Genel bir sınıflandırmada, Afganistan

Müslümanları, Sünni ve Şii mezheplerinin takipçilerinin iki ana grubuna ayrılır ve bunların her biri daha alt dallara bölünebilir. Dolayısıyla, ülkedeki başlıca mezhepler şunlardır:

1.5.1.1. Hanefi Mezhebi

Afgan Müslümanlarının çoğu bu dini takip ediyor. Araştırmacılar, ülke nüfusunun yaklaşık %65 ila %75'i arasında bir istatistikte sayılarını açıkladılar; Ülkenin tek resmi dini olan Hanefi dininin takipçileri farklı Peştun, Tacik, Özbek, Nuristani, Baloch ve diğer etnik gruplardan oluşmaktadır (Sajjadi, 2001: 90-91).

1.5.1.2. Şii Caferi Mezhebi

Bu dinin takipçileri çeşitli Hazara, Ghazalbash, Tacik ve Peştun etnik gruplarından karışıktır, ancak Caferi Şii takipçilerinin çoğunluğu Hazaralardır, bu nedenle Şii ve Hazara iki unvanı eşanlamlı olarak kullanılır. Şiiler, ülke nüfusunun yaklaşık %25 ila %30'unu oluşturuyor (Sajjadi, 2001: 90-91).

Afganistan Anayasası'nın 2. maddesi şöyle diyor: "Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin dini, İslam'ın kutsal dinidir ve diğer dinlere mensup olanlar, kanunların sınırları içinde kendi dinlerini takip etmekte ve dini törenlerini yapmakta özgürdürler" (Afganistan Anayasası, 2003, 2. Madde). Resmi mezhebe ilişkin olarak, önceki kanunlardan farklı olarak, 2003 Anayasası'nda resmi mezhepten bahsedilmemektedir. Resmi mezhepten söz etmemek, ister Hanefi çoğunluk isterse Caferi, İsmaili, Zeydi, Maliki, Hanbeli, Şafii vb. olsun Afganistan'daki tüm mezheplerin kapsayıcı olması anlamına gelmektedir.

Ağustos 2021'de Taliban'ın saldırısı ve Afganistan ve Kabil'in Taliban tarafından ele geçirilmesinden sonra, İslam Emirliği'nin Birleşmiş Milletler ve diğer yabancı ülkeler tarafından tanınmasıyla Afganistan anayasasını değiştirme olasılığı vardır. Son zamanlarda medyada, Taliban'ın gelecekteki anayasası olduğu söylenen "İslam Emirliğinin Temel İlkeleri" başlığı altında bir dosya yayınlanmıştır. Bu ilkelerde ülkenin resmi mezhep olarak sadece Hanefi mezhebi tanıtılmaktadır (Afghanirca, 12.08.2022). Şii mezhebi de dâhil olmak üzere diğer mezheplerin gayri meşrulaştırılması, Afganistan'daki Şii topluluğu ve diğer mezheplere karşı açık bir ayrımcılık ve adaletsizliktir ve ülke nüfusunun büyük bir kısmı için bir rahatsızlık kaynağı olacaktır, bu da ulusal birlik ve beraberliği sorgulamaktadır.

1.5.2. Afganistan'ın Etnik Yapısı

Selimi (2002: 352) Afganistan'da farklı gelenek ve kültürlerle yaşayan ve farklı dilleri konuşan birçok millet oluşmasına değinerek, Afganistan, etnik yapısının renkliliğine göre dünyada 37. ülke olarak kabul edilmesinden söz ediyor. Yıldırım (2011: 31-32) ise Afganistan

halkının dört ana grup ve diğer azınlıklardan oluştuğunu söylüyor. Bunları ise Tacikler, Türkler, Hazaralar, Peştunlar ve diğer azınlıklar (Nurastani, Paşii, Hindu, Beluç ve diğer küçük kabileler) olarak ifade etti. Ülkenin etnik grupları ağırlıklı olarak Dari (%45), Peştuca (%40) ve Türkçe konuşmaktadır (Hoveidi, 1983: 118-119).

1.5.2.1. Peştunlar

Toungerman'a (2007: 14) göre Peştunların vatani ve gerçek soyu hakkında farklı yorumlar vardır. Bazı tarihçiler Peştunların, Hz. Nuh'un soyundan gelen Orta Asya kökenli "Halaç Türkleri" olduğunu iddia ederken, diğerleri Peştunların, eski İsrail Kralı Şaul Ben Kiş'in torunlarından biri Malik Afghana silsilesinden Gor Dağları'nda yaşayan Kais Abdur Raşit soyundan geldiklerini iddia etmektedir.

Diğer bir kaynakta Akkurt'e (2005: 37) göre Peştunlar, M.Ö. 5. yüzyılda Kuzey Hindistan, Süleyman Dağları'nın etrafı ile İndus Vadisi'nin batısına Himalayalar'dan gelmektedir. Peştunlar "Afgan" olarak da adlandırılmaktadır. Peştunlar, Afganistan'ın doğu, güneydoğu ve merkezinde yoğun bir şekilde, kuzey bölgelerinde ise dağınık olarak yaşamaktadır. Pakistan'da ise; kuzeybatıda federal olarak yönetilen kabile alanları (FATA-Aşiretler Bölgesi) ile kuzeybatı sınır eyaletinde (Hayber-Pahtunhva) yaşamlarını sürdürürler. Genel olarak, Afganistan ve Pakistan sınırının etrafında yaşayan Peştun halkı (Oğuz, 2001: 39; Seyidi, 2013: 40; Akkurt, 2005: 61), Afganistan'ın en kalabalık etnik grubu olarak ülke nüfusunun %42'sini (yaklaşık 13 milyon) ve Pakistan'ın en büyük ikinci etnik grubunun (yaklaşık 31 milyon) %15,42'sini oluşturmaktadır.

1.5.2.2. Tacikler

Şehrani (2010: 42), Afganistan'ın önemli etnik gruplardan diğer bir etnik grubu Tacikler olduğunu söylüyor ve bu etnik grupların genellikle İranlı ve Aryalı olduklarından bahsediyordur. Türkistan'ın Rusya tarafından işgal edilmesinden sonra bugünkü Tacikistan, Ruslar vasıtasıyla Türkistan topraklarından ayrılıp bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. Şehrani'ye (2010: 42) göre Tacikistan, Rus işgaline kadar Türkistan'ın bir parçasıydı.

Afganistan'da yaşayan Taciklerin nüfusuna dair kesin bir rakam verilememekle birlikte, kimi araştırmacılar Taciklerin nüfusunu toplam nüfusa oranını yüzde 20 verirken, kimi araştırmacılar yüzde 23, kimisi de yüzde 25 olarak vermektedir. Bu kapsamda Afganistan'da yaşayan Taciklerin nüfusunun ortalama 6-7 milyon olduğu tahmin edilmektedir. (Larner ve Foster, 2011: 5; Sheets, 2011: 25; Gubar, 2009: 78). Selim (2004: 27-28) Taciklerin Farsçayı Dari lehçesiyle konuştukları ve onların çoğu Kabil, Kunduz, Badeşan, Herat, Gazne, Parvan, Pencşir, Kapisa ve Gur şehirlerinde yaşamakta ve ayrıca

diğer bölgelere de yayılmış durumda olduklarını söylemektedir. Tacikler, Afganistan'daki tek göçebe olmayan etnik gruptur. Oğuz'a (2001: 42-43) göre Afganistan'a göç eden farklı etnik grupların çoğu Taciklerle evlenmiş ve onların kültürlerine uyum sağlamıştır.

1.5.2.3. Türkler

Azaad'a (2019: 11) göre Türkler Afganistan'ın üçüncü en kalabalık grubudur. Afganistan, M.S. 1. yy.'da yaşayan Türk boyu Yueh-Çi'lerden 1747 yılında Nadir Avşar'ın ölümüne dek Türk idaresi altında kalmış; "Akhunlar, Gazneliler, Göktürkler, Selçuklular, Timurlular, Şeybani Özbekleri, Harzemşahlar ve Avşarlar", Afganistan üzerinde derin izler bırakmışlardır (Kiren, 2012: 23).

Selim (2004: 32-33) Afganistan'da genel olarak ortalama 9 ila 13 milyon arasında Türk nüfusunun olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bu nüfusun 6-7 milyonu Özbekler ve 2-3 milyonu ise Türkmenler oluşturulmaktadır. Diğer Türk boylarının ise ortalama bir milyon olduğu tahmin edilmektedir.

1.5.2.4. Hazaralar

Azaad (2019: 16) Afganistan'daki dördüncü en büyük etnik grup Türk-Moğol kökenli Hazaralar olduğunu söylemektedir. Hazaralar Afganistan nüfusunun yüzde 11'ini oluşturup orta Afganistan'ın dağlık bölgelerinde Hazaraların ülkesi anlamına gelen Hazaracat bölgesinde yaşamaktadır. Azaad'a göre Hazaraların çoğunluğu Şii iken, Hazaracat bölgesi dışındaki Batı Hazaralar ise sünnidir. Ona göre Hazaralar'ın dili Farsça olup onların dillerinde az sayıda Türkçe kökenli kelimeler de bulunmaktadır. Hazaralar, Caguri, Besud ve Uruzgani olmak üzere üç büyük kabileden oluşur. Hazaralar genellikle Kabil, Hindukuş Dağlarının kuzeyi ve Bamyan'da yaşamaktadırlar. Hazaralar, diğer etnik gruplar gibi tarımla uğraşmaktadır.

1.5.2.5. Diğer Etnik Gruplar

Afganistan'da belirtilen bu grupların dışında, çok sayıda küçük etnik gruplar da yaşamaktadır. Bunları; Beyat ve Kızılbaş, Aymak, Moğol, Kırgız, Pamiri, Beluç, Berahui, Nuristani, Kuhistani, Gocar, Cet (Cat, Coci), Arap, Sadat, Kazak, Halilî, Gülçe (Dağda yaşayan Tacikler), Hindu, Sih, Yehud olarak sıralayabiliriz (Hakcu, 2001: 32-35).

1.5.3. Afganistan'ın Dilsel Yapısı

İki ana etnik grup, Hazara ve Tacik ve diğer bazı etnik grupların yanı sıra, Kabil (başkent) dahil olmak üzere yoğun nüfuslu şehirlerin sakinlerinin çoğu Darice konuşur. Bu

nedenle, Darice dili ilk çoğunluktur (Danesh, 2003: 145). Ahmed Şah Abdali döneminden Nadir Şah dönemine kadar Dari dili toplumda ve devlette Peştuca ile birlikte kullanılmıştır. Nadir Şah döneminde İçişleri Bakanı tarafından Darice dilinin reddedilmesi ve Peştuca dilinin yaygınlaştırılması için önlemler alınmış ve Hitler'in Almanya'daki zaferi ile dilsel ve etnik milliyetçilik teorisi emredildiği gibi daha yoğun hale gelmiştir. Farsça konuşanlar için bile tüm okullarda sadece Peştuca öğretmek olmalıdır (Danesh, 2003: 149). 2003 Afganistan Anayasasının 16. Maddesi, Afganistan'daki diller hakkında şunları söylüyor: "Aralarında Peştuca, Darice, Özbekçe, Türkmençe, Balochice, Paşaice, Nuristanice, Pamirce ve ülkedeki diğer yaygın diller var. Peştuca ve Darice, hükümetin resmi dilleridir. Halkın çoğunluğunun Özbekçe, Türkmençe, Paşaice, Nuristanice, Balochcei veya Pamirce dillerinden birini konuştuğu bölgelerde, bu dil Peştuca ve Dari diline ek olarak resmi üçüncü dildir ve uygulanma şekli kanunla düzenlenmektedir" (Afganistan Anayasası, 2003: 16. Madde).

Ancak Ağustos 2021'de Taliban'ın saldırısı ve Afganistan ve Kabil'in Taliban tarafından ele geçirilmesinden sonra, Afganların çoğunluğu tarafından konuşulan Darice, Peştuca ile birlikte Afganistan'ın resmi dillerinden biri olarak tanıtılmış olmasına rağmen, İslam Emirliği tarafından çıkarıldığı "İslam Emirliğinin Temel İlkeleri"nin 1. Bölümünün 7. Maddesine göre Peştuca, ülkenin ulusal dili olarak kabul edilmiştir (Afghanirca, 12.08.2022).

1.6. Görsel Medya (TV) Ve Afganistan'da Medya

Aziz (1981: 11-12) Televizyonun toplum yararına tanıtılması yani kitle iletişim aracı olarak kullanılması radyodan 15-20 yıl sonra gerçekleşmiş olsa da bu alanda yapılan çalışmaların çok eskiye uzanmakta olduğunu söylüyor. Farklı yer ve zamanda yapılan buluşlarla televizyon tekniği bugünkü durumuna gelmiştir. Ancak Aziz'e göre televizyonun görsel niteliğine sahip olduğu için ve daha karmaşık bir tekniğe sahip olduğundan dolayı radyoya göre daha yavaş gelişmiştir.

Televizyonun gelişim aşamaları şu şekilde özetlenebilir:

- Deneme süresi veya başlangıç devresi (1936-1945): Bu dönemde televizyon birçok ülkede program yayınlatabiliyordu, bu gelişmeyi önleme sebebi II. Dünya Savaşı diyebiliriz.
- Gelişme ya da olgunluk devresi (1945-1960): Bu dönemde televizyonun hemen hemen tüm dünyada yaygınlaşması ve benimsenmesi başlamıştır.
- Altınçağ devresi (1960'dan bu yana): Bu dönemde televizyon için teknik olarak çok önemli adımlar atılıp gelişmiştir; televizyon yayınları renkli olarak yayınlamaya

başlamış, yayın türleri artmış, Radyo-Link ve uydularla naklen yayınlar gerçekleştirilmiştir (Aziz, 1981:28-29).

Televizyon görsel-işitsel medya olarak adlandırılabilen kamusal iletişim araçlarından biridir.

Televizyon kelimesi Fransızca olup, birinci kısmı Yunanca Tell kelimesinden, ikinci kısmı ise Latince Vision kelimesinden alınan melez bir kelimedir. Aynı kelime televizyon çoğu dilde kullanılsa da (çok farklı telaffuzlarla da olsa) bazı dillerin bu kavram için kendi sözleri vardır.

Elektronik televizyon, verici görüntüsünü ve sesini almak ve oynatmak için bir cihazdır. Televizyon, kamuoyunu ve toplumun kültürel politikalarını yansıtmaları ve toplumu bilgilendirme ve yönlendirmede iki önemli role sahip olması nedeniyle sosyolojik araştırmalar için güvenilir bir kaynak olarak kullanılabilir. Her ne kadar televizyonda sunulanlar gerçeklikle birebir örtüşmese ve sanatsal boyutu nedeniyle kendine has özellik ve niteliklere sahip olsa da derinlemesine bir çalışma ve inceleme ile gerçeklik ile televizyon filmleri arasında bir bağlantının varlığı fark edilip açıklanabilir.

Uzun zaman sonra televizyon, kalkınma projelerinde, özellikle eğitim, sağlık ve toplum kalkınmasında da kullanıldı. Televizyonun radyoya göre avantajı, dil engellerini aşabilecek gerçek dünyadaki sahneleri, olayları ve yerleri yakalama yeteneğidir. Yüksek üretim, altyapı ve bakım maliyeti önemli engellerdir. Daha büyük popülasyonları ve daha geniş alanları daha düşük maliyetle kapsayabilen canlı yayın uyduları gibi teknolojilerin gelişmesiyle birlikte televizyon medyasının etkinliği ve kapasitesi de artmıştır. Bir kültür endüstrisi olarak televizyonun rolü oldukça tartışmalıdır. Afganistan'da eğitim ve eğlence programları üretmenin maliyeti, onu Batı'dan ithal etmenin maliyetinden çok daha fazladır. Batı'nın Üçüncü Dünyası programlarındaki eleştirilerin çoğu, bu eğlence ve eğitim konularına odaklanmaktadır. Televizyon programlarının saldırgan davranış üzerindeki etkileri önemlidir. Televizyonda şiddet izleme ile şiddet içeren davranış arasındaki ilişki araştırmalarla doğrulanmıştır.

Televizyonun toplumsal kavramların sunulmasındaki, sorunların ele alınmasındaki ve bunların nasıl sunulduğundaki önemi ve rolü, araştırılabilir ve çalışılabilir en hassas kategorilerden biridir. Televizyon, toplumun en karmaşık kültürel, geleneksel sorunlarını çözebilir veya en küçük sosyal sorunları körükleyebilir. Bilinçli ya da bilinçsiz televizyon, bir ülkenin kültürüne ve günümüz koşullarında dünya kültürüne bile büyük faydalar ve onarılamaz kayıplar getirebilmektedir. Günümüzde televizyon hayatımızın ana bileşenlerinden biridir ve doğal olarak evlerde bir aile üyesi gibi bulunmaktadır.

Aniq'e (2017: 9-10) göre Afganistan'daki ilk matbaa 1873 yılında Şamsulnabar adıyla yayınlanmıştır. Ancak bu eğilim ciddi bir şekilde devam etmedi. Kısa bir süre sonra Şamsulnabar'ın yayını durdurulmuştur. Şamsulnabar'dan sonra Afganistan'da 1905 yılına kadar başka bir basın ve yayın organı olmamıştır. Siracü'l Ahbar, 1905'te yayınlanmaya başladı ve böylece basının devam etmesini sağladı. Afganistan'da özel televizyon döneminin uzun bir geçmişi olmamasına rağmen, bu sektör büyük ilerleme kaydetti ve bazı hatalar ve ihmallerle bile başarılı olmaya devam etmektedir. Bu özel TV'ler, çok etkili ve izleyicilerini etkileyebilecek ve sunabilecek programlar üretir. Aniq (2017: 9-10), bu özel televizyonlardan bazılarının az sayıda imkan kullanarak izleyiciyi memnun etmeye çalıştığını belirtiyor. Ona göre seyircinin gördüğü göz alıcı ortamlar ve renkler çoğunlukla montaj yoluyla sağlanmaktadır. Aniq'e göre Afganistan'daki televizyon programları çoğunlukla haber, siyaset ve talk show, kültür, belgesel, spor, eğlence ve eğitim programlarını içermektedir. Afgan medyasının ise, ülke kültürüne ve inançlarına uygun bir biçimde ilerlemeler gösteren, ancak, batı anlamındaki gerçek bir gelişimden henüz uzak medyasının yapılanmasını da bu çerçevede değerlendirebiliriz. Sosyo-kültürel bir süreci anlatan, İnsan yaratıcılığını engelleyen ve sosyal ilişkileri insanlıktan çıkaran aynı standartlar geçerli anlamına gelen McDonaldaylaşma kavramının henüz Afganistan'a yerleşme olanağı bulamadığı söylenebilir.

Afganistan'da medyanın oluşturduğu ve biçimlendirdiği bir toplum yapısı da bulunmamaktadır. Medya tarafından ise biçimlendirilmiş ya da oluşturulmuş bir toplumda yer almaktadır. Günümüzde medya, yalnızca toplumları oluşturan bireylerin birbirinden haber alması anlamına gelmemekte, diğer toplumların da o toplum hakkında bilgilenmesini içermektedir. Bu bağlamda, ortaya çıkan küresel medya olgusunun da Afganistan'a henüz uğramadığı görülmektedir. Afganistan'ın diğer ülkeler ve kültürler gözündeki algısını güçlendirecek bir medya oluşumundan da söz etmek henüz mümkün görünmemektedir. Toplumsal anlamda medyanın kullanım ve üretim potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda, ne medyanın ne de toplumun birbirinden pek fazla etkilenmediği görülmektedir.

1930'lardan günümüze dek çevrilen Afgan filmlerinin sayısının 10-15'i geçmediğini belirtmek, toplu izleme kültürünün ne durumda olduğunu anlamamıza yardımcı olacaktır. Dolayısı ile Afganistan'ın özellikle kendi kültürüne değil de dış kültürlerle ilişkin diğer programlara karşı duruşun da aslında bir de bu yönden değerlendirilmesi gerekir. Oysa, geniş coğrafyası ve kalabalık nüfusu ile Afganistan, küresel kültür, ithal programların serbest dolaşımının ve yeni medya düzeninin en büyük hedefi durumundadır. Böylelikle, küresel piyasaların oluşmasını ve küresel programların dünyanın dört bir yanına dağılmasını hedefler.

Daha fazla kar amacıyla hareket eden küresel medya şirketlerinin hedefi; etkinliklerini ve piyasalarını genişleterek daha fazla sayıda izleyici/tüketiciye ulaşabilmektedir. Sonuçta, içinde bulundukları çıkmazlar, politik yapı ya da çatışma çözümleri dışında, yalnızca orada bulunmaları bile Afgan toplumunu medya açısından görünür ve arzulanan bir hedef haline getirmektedir (Pembecioğlu, 2014: 9).

1996-2001 yılları arasında Taliban iktidarı sırasında, İslami ve dini kitaplar dışında Taliban'ın büyük çoğunluğu tüm kitap ve yayınları yasadışı saymıştır. Diğer kitapları ise onlara şeytani veya kâfir kitaplar olarak değerlendirmiştir. Afganistan'da Taliban iktidardayken, gazetecilik ve basın tamamen hükümet tarafından ele geçirilip “Şeriat, Mo'men Partisi ve Hilafetul İslami” gibi gazeteler sadece savaşı, Taliban liderlerinin emirlerini, hükümet duyuruları ve diğer Taliban görüşlerini haber yapmaktadır. Bu dönemde bağımsız olarak yayım yapan hiçbir gazete olmamıştır.

Taliban rejiminin devrilmesinden ve geçici bir hükümetin kurulmasından sonra, Afganistan'da bir dizi yazılı, görüntülü ve sesli medya aktif hale geldi. Başlangıçta, programların ve raporların türü ve kalitesi mevcut medya programlarından farklıydı; Ancak savaşa ve yıkıma katlananlar için takdire şayan görünüyordu.

Taliban rejiminde ifade özgürlüğünün sıfıra yakın olduğu son yirmi yıl bu coğrafyadaki en önemli ve altın medya dönemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde Afganistan'ın medya kanunu yürürlüğe girdi ve vatandaşlar, vatandaşlık hakları olarak ifade özgürlüğünden ve bilgiye erişimden yararlandı; Bununla birlikte, teorik ve pratikte zevk alma derecesi farklı olmuştur. İfade özgürlüğü ve medya faaliyeti hakkı da anayasada güvence altına alındı.

Yasada bu şekilde belirtilmiştir, “İfade özgürlüğüne dokunulamaz. Her Afgan, bu yasanın hükümlerine tabi olarak, konuşma, yazı, görüntü veya diğer yollarla görüşlerini ifade etme hakkına sahiptir.”

Ancak son yirmi yılda Afgan medyası bilgi, eğitim, toplum kültürü ve insan hakları bilinci alanlarında önemli adımlar attı. Afgan medyasında yer alan konular arasında halkın bilinçlenmesi ve çeşitli seçim sürecine katılımı, halkı yerel ve uluslararası olaylar ve akımlar hakkında bilgilendirme, merkezi hükümeti eleştirme vb. konular yer aldı.

Bu nedenle, son yirmi yılda, bu ülkenin medyasındaki gazetecilik ürünlerinin ve üretim programlarının tarzı ve kalitesinin yanı sıra, birçok durumda bilgi yaymak ve iktidarı eleştirmek için bir alan oluştu. Dolayısıyla, bu topraklarda demokrasinin ve sivil özgürlüklerin bileşenleri olarak medyanın varlığı, ülkenin bazı yerlerinde yaşayanların hayatlarından endişe duyan, ekmek ve rahatlık eksikliğinden muzdarip olduğu bir ülke için

büyük bir başarıdır. Ancak bu başarılarla ek olarak, hala mücadele ettiğimiz bu ülkede gazetecilik mesleğine yönelik zorluklar ve zararlar da oldu.

2002'den sonra, ülkede her gün yayınlanan birçok gazeteyle Afgan gazeteciliğinde yeni bir dönem başladı. Gazete yayıncılığının yanı sıra dergi ve kitap yayıncılığı da gelişti. Şimdiye kadar, Afganistan'da onlarca yazılı basın bulunmaktadır. Ancak Taliban'ın 15 Ağustos 2021'de yeniden iktidara gelmesinden sonra cumhuriyet hükümetinin en büyük başarılarından biri olarak kabul edilen Afgan medyası, özgür medyanın yüzde 40'ının kapatılmasıyla karşı karşıya kaldı. Taliban'ın düşüşünden (2001) sonra ve son yirmi yılda Afgan medyasında sansür tamamen kaldırılmıştır. Ancak Taliban 2021'de Afganistan'ın kontrolünü yeniden ele geçirdikten sonra, özgür medyayı kapatmanın yanı sıra birçok önde gelen gazeteci ülkeyi terk etmiştir. Gazeteciler ve hatta Afganistan'ın sıradan vatandaşları, bu grubu sosyal ağlarda eleştirdikleri için Taliban tarafından birçok kez tutuklanmış ve işkence görmüştür. Bu sorun, mevcut Taliban hükümetinde otosansürün artmasına neden olmuştur (Shafaqna, 26.07.2022).

Afganistan'da "Afganistan Halk Televizyonu" adı altında ilk televizyon resmi olarak 1978 yılında yayına başlamıştır. Afganistan'da ilk televizyonun açılmasından sonra 23 yıl boyunca Afganistan'da sadece bir televizyon yayınlanırken, Taliban rejiminin yıkılmasından sonra ülkede özel televizyonların sayısı arttı ve şimdi doksan beş televizyon var. Afganistan'ın ilk özel televizyonu Ayna TV'dir. Zamanla Tolo, Ariana, Noor vb. TV kanalları faaliyete geçmiştir ve bu TV kanallarının her birinin güçlü ekonomik ve politik desteği olduğu da bir gerçektir. Ağustos 2021'deki Taliban saldırısından önce Afganistan'da 80'den fazla yerel, ulusal ve uluslararası televizyon ağı vardı, ancak İslam Emirliği'nin yönetiminden sonra çoğu kapatıldı.

Özel TV istasyonları arasında, büyük bir kalabalığın dikkatini çeken tek kanal Tolo TV'dir. Çalışmanın evrenini Afganistan'da yayın yapan Tolo TV'nin ana haber bültenleri oluşturmaktadır. Bu bölümde araştırma için seçilen Tolo TV kanalının etiketi incelenmiştir.

Tolo TV, Afganistan'ın Kabil'deki üçüncü özel televizyon istasyonu olup, günde 24 saat yayın yapmaktadır ve Afganistan'daki en popüler televizyon kanalıdır. Tolo TV 2003 yılında Afgan bir işadamı olan Saad Mohseni'nin yatırımıyla kuruldu. Tolo TV, haber, güncel olaylar, drama, komedi, müzik ve yaşam tarzı programları üreten bir televizyon ağıdır.

Afganistan'da savaş, patlamalar, güvensizlik ve şiddet haberleri neredeyse her gün manşetlere çıkıyor. Bu nedenle, savaşın yıpratmış bu ülkenin insanları, ülkedeki mevcut huzursuzluk hakkında duyduklarını unutmak ve biraz mutlu olmak için geceleri oturup televizyonda müzik ve komedi programları izliyorlar; Bu kahkaha ve neşe kısa süreli ve

geçici olsa bile, savaş yorgunu Afganların neşe ve kakhaha susuzluğu, Tolo TV ‘nın müzik ve komedi programları, bu kanalı ülkenin en çok izlenen televizyon kanalı haline getirdi.

Tolo TV ‘nin en popüler TV şovlarından bazıları şunlardır:

Afghan Star (Afgan yıldızı): Batı’da olduğu gibi Afgan televizyon programlarının izleyicilerini ölçmek için herhangi bir uzman araştırması veya anketi yapılmamış olsa da, Amerikan Fortune dergisi, Afganistan’ın en çok izlenen televizyon kanalı Tolo TV’nin yapımcılığını ve yayını üstlendiği Afghan Star programını ülkenin en çok izlenen dizisi olarak tanıtıyor. American Idol televizyon programının aslında Afgan versiyonu olan Afghan Star, ilk kez 2005 yılında ekrana geldi. Müzik odaklı bu programda her yıl Afganistan’ın dört bir yanından yüzlerce genç yarışıyor ve bunlardan biri sonunda seyircilerin oylarıyla bu programın birinciliğini kazanıyor. Ancak Taliban’ın gelişiyile birlikte Tolo programlarının ve dizilerinin yükselişi giderek azaldı. Taliban’ın gelişiyile kesintiye uğrayan programlardan biri de Afghan Star programıdır.

Shabake Khanda: Amerikan yapımı ‘Saturday Night Live’ komedi şovuna güçlü bir yapısal benzerlik taşıyan Shabake Khanda, milyonlarca Afgan için eğlence ve kakhaha sağladı. Bu TV programı, Afganistan’daki mevcut siyasi ve sosyal gelişmeleri eleştirerek, siyasi liderler, hükümet yetkilileri ve güçlülerle alay etmenin yanı sıra toplumun eksikliklerini de yansıtıyor. Taliban’ın gelişiyile birlikte Shabake Khanda programı kısa bir süre kesintiye uğradı ama daha sonra yayınlanmaya devam edildi.

Yabancı diziler: Diğer programların yanı sıra yabancı dizilerin yayınlanması da Tolo TV programlarının içeriğinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Afganistan’da özel televizyon kanallarının kurulmasıyla birlikte, Hint televizyon dizileri Afganistan’ın özel televizyon programlarının neredeyse büyük bir bölümünü kapsıyordu. Ancak son yıllarda Hint dizilerinin yerini giderek Türk dizileri almaya başlamıştır. Bu diziler Farsça veya Peştuca dublajlı olarak yayınlanmaktadır. Şu anda Afganistan’da 50’ye yakın televizyon kanalı Farsça ve Peştuca dublajlı Türk diziler yayınlıyor. Bu arada Tolo TV, bir günde en az dört Türk dizisini izleyicisine sunmaktadır.

1.7. Ulusal Birlik Oluşturmanın Yolları

Bir süredir Afganistan’daki aydınları, yazarları ve uzmanları arasında ulusal birlik, onun varlığı ve kitle iletişim araçlarında (internet, gazete, radyo ve televizyon) nasıl sağlanacağı konusunda hararetili tartışmalar yaşanmaktadır.

Bu bağlamda, Afganistan'daki bazı yazarlar İnternet sitelerinde çok sayıda makale yayınlamış ve bu konunun çeşitli yönlerini farklı açılardan analiz etmişlerdir, bunların çoğu ilginç ve öğreticidir.

Ulus, millî yönetim, demokrasi, sosyal adalet, millî baskı ve millî birlik üzerine onlarca kitap, risale ve makale yayımlanmış olmasına rağmen, bu alanlarda hâlâ tek tip bir anlayış yoktur. Birçok Afgan yazar, “Afgan” toplumunun nesnel gerçeklerine atıfta bulunmadan, ülkedeki ulusal birliğin varlığını veya yokluğunu anlamak için yabancı bilim insanlarının kitaplarında ve bilimsel incelemelerinde arar. Tıpkı İncil’de at dışlerinin sayısını arayan geçmiş yüzyılların bilim insanları ve bilginleri gibi! Ne yazık ki, Afganistan’daki birçok bilim insanı da yanlış yöne gidiyor. Menfaatleri nedeniyle veya etnik, aşiret vb. çıkarları nedeniyle asıl meseleden kaçmak isteyenlere veya gerçekleri çarpıtanlar hariç. Bu tartışma iki bölümde sunulmaktadır; sorunun teorik tasarımı ve ülkedeki karşılaştırmalı yönü.

İnsanoğlu, toplumsal büyüme ve gelişme sürecinde, birkaç yüz bin yıl boyunca bireyden aileye, kabileye, etnisiteye ve nihayet ulus veya devlet-millet aşamasına ilerlemiştir. Farklı ırkların (biyolojik ve insan kökenli açıdan hiçbir bilimsel temeli olmayan) olduğu da söylenmektedir. Bazıları ayrıca, bir halk veya ulus arasındaki bir kategoriye değil, bir halka veya bir ulusa “ait” anlamına gelmesi gereken ‘milliyet’ kategorisini kullanır. Bu nedenle öncelikle bu terimlerin anlam ve kavramlarına dikkat etmeliyiz. Ancak bu kategorilerin tamamen sabit bir anlam ve konsepte sahip olmadığı ve değişken olduğu belirtilmelidir. Ek olarak, bu şartlar çoğu durumda genel olarak kabul edilmez ve yalnızca kısmen kabul edilebilir.

İrk: Genellikle ten rengine ve yüzün yapısına göre belirlenir. Irkçılık, insani değerler kümesini ırk kategorisine göre belirleyen bir teoriler sistemidir.

Kabile: Toplulukta birbiriyle akraba olan ve genellikle kültürel ve dilsel ortak noktaları olan (bazıları toprağı da içerir) bir grup insan.

Etnik Köken: Toplumda genellikle kültürel ve dilsel ortak noktalara sahip olan bir grup insan (bazıları toprağı da içerir). Bazı Batılı bilim insanları, etnik milliyetçilik terimini Batılı anlamda milliyetçilik yerine siyasi bir kavram olarak kullanırlar. Bu, çağdaş dünyada genellikle en yaygın milliyetçilik biçimidir. Bu tezde ulus kategorisi daha çok etnisite ve milliyetçilik veya etnik milliyetçilik anlamında kullanılmaktadır ve ülkedeki ulusal baskı aynı zamanda etnik baskı ve adaletsizlik anlamına da gelmektedir (bu arada milletin ne olduğunu, ülkenin gerçek durumu daha sonra göreceğiz). Genelde iki tür milliyetçilik vardır:

-Egemen ulusun milliyetçiliğı ki çoğunlukla üstünlükçü, görkemli, ilhakçı ve baskıcıdır.

-Mahkum ulusun milliyetçiliği ki çoğunlukla hak arayan, eşitlikçi veya özgürlükçüdür. Bu milliyetçiliğin özü, her etnik veya ulusal grubun kendi kaderini tayin hakkına sahip olmasıdır. Bu hak, bir toplumda kendi kendini yönetme hakkını ve özerk bir birimin veya hatta bağımsız bir devletin yaratılmasını içerebilir. Tüm sömürgecilik karşıtı hareketlerin ve ulusal kurtuluş hareketlerinin temel teması, “ulusların kendi kaderlerini belirleme hakkı” şeklindeki bu altın ilke olmuştur. Bu madde, özellikle iktidardaki millet ve halk tarafından birçok durumda tartışılmıştır ancak çeşitli bahaneler altında, milli birliğin, toprak bütünlüğünün, birliğin sağlanması, ülkenin parçalanmasının önlenmesi vb. çok değerli ve güzel sözlerle kabul edilmemiştir!

Burada zikredilebilecek önemli konu, Afganistan halkı arasında “milli baskı” veya “yönetici ve mahkûm uluslar veya baskıcı ve baskı altında uluslar” kategorilerinin anlamı ve kavramıdır. Bu, “ulusal sömürge sorunu” tartışmalarında bir kısmının bu kategorileri kabul ettiği anlamına gelir. Ancak bunu, çok etnikli ülkelerde, özellikle Afganistan’da “yerli ulusal sorun” tartışmasında uygulanabilir bulmuyorlar.

Ulus: Soyut bir kavramdır, farklı tanımları ve algıları vardır. Ama gerçekte, ulus yeni bir Avrupa olgusudur ve aydınlanma, modernite, sivil toplumların büyümesi ve ulusal hükümetlerin yaratılması sürecinde yaratılmıştır (çok sayıda tarihi hükümette olmayan bir şey).

Ulus, ulusal hükümetlerin yarattığı şeydir ve ulus olarak da adlandırılan hükümetler, meşruiyetlerini vatandaşlarının özgür iradesinden alırlar (Vatandaş: Aynı topraklar üzerinde yaşayan ve aynı devlete bağlı bireylere denir. Vatandaşlar, ırk, etnik köken, din, cinsiyet, dil, konum vb. ne olursa olsun kanun önünde eşit haklara sahip kişilerdir). Böyle bir devlette ulus, siyasi ve hukuki bir kategori haline gelir ve etnik ve kültürel niteliğini kaybeder. Böyle bir devletin ulusu, siyasi inançları ile bir araya gelmiş insanlarıdır ve sonunda bu insanlar haklarını savunan ve aralarında arabuluculuk yapan ve kolektif iradeye dayanarak, kollektif refahına hizmet eden bir egemenliğe (ulusal egemenlik) ulaşırlar. Böyle bir ulusun ortak yönleri, vatandaşlarının iradesinin özgür ifadesi sonucunda belirlenir. Böyle bir ulus çok kültürlü olabilir ve vatandaşlarının farklı kökenleri ve kökleri vardır. Buradaki ulusal kimlik aynı zamanda etnik veya kültürel değil, siyasi ve sivil bir kimliktir.

Ulus-devlet yapısının oluşumunda ve evriminde temel unsurlardan biri, insanların kabile ve klanlardan vatandaşlara, yurttaş toplumuna ve yurttaş ulusa dönüştürülmesidir. Yani bu vatandaşın, devlette varlığını ve katılımını etnik ve aşiret bağlarına göre değil, vatandaşlığına göre hissetmesi gerekmektedir. Yukarıdaki tartışmalardan, ulusun, bir toplumun vatandaşlarının ulusal bir hükümette gönüllü birliği olduğu sonucuna varılabilir.

Hükümet: Modern anlamda, toplum ve belirli bir bölge üzerinde egemenliğe sahip olan bir dizi iktidar organıdır (yürütme, yasama ve yargı). Egemenlik, emir ve direktiflerin halk tarafından uygulanması ve toprakların idaresi ve kontrolü anlamına gelir. Bu nedenle, “herhangi bir hükümetin (hem geleneksel hem de modern) ortak özelliklerinden biri, belirli bir bölgede hüküm süren ve kararları uygulama yeteneğine sahip olan siyasi varlıktır.” Burada hükümetlerin doğasının temel amacı hükümetlerin biçimleri ve türleri ya da tarihsel seyri değil, milli ve meşruiyetleridir.

1.8. Ulusal Birliğin Sağlanmasında Medyanın Rolü

Son yirmi yılda, iyi medya çalışması ve ifade özgürlüğü için temeller atıldı. Afganistan, ifade özgürlüğü konusunda belki de bölgedeki en hoşgörülü hükümetlerden biridir. İfade özgürlüğü ve medya, mevcut sistemin en büyük başarılarından biridir ve Afganistan halkı için ana mutluluk kaynağıdır. Bununla birlikte, medya çeşitli nedenlerle en önemli işlevlerinden bazılarını yerine getirememiş veya başarısız olmuştur. Afgan medyası, hükümeti bilgilendirme, eleştirme, gösteri sanatları ve eğlence programlarında önemli adımlar attı, ancak kültür, yeni inançlar ve ulus inşası yaratmada başarısız oldu. Medya geçmişteki etnik ve bölgesel ittifakları onarmayı başaramadı. Medya çok geçmeden aynı etnik ve bölgesel ayrırtırıcı dili kullanmaya başladı ve ulusal birliğin sağlanmasındaki pekiştirici işlevlerini yerine getiremedi.

Ulusal birliğin inşası şimdi oluşturulmuş olsa da, sınır ve etnik soy birikimleri hala insanların zihninde yer almaktadır. Bu açıdan ulusal birliğin sağlanması medyanın yapması gereken en önemli görevlerden biri sayılmaktadır. Karanlık geçmiş nedeniyle, Afgan halkının tarihsel zihniyeti ve kolektif hafızası ayrımcılık, nefret ve etnik çatışmalarla doludur ve ince bir ulusal birlik şemsiyesi altında, kontrol altına alınmadığı takdirde patlayacak olan suç ortaklığı ve intikam ateşi yatmaktadır. Afgan halkının zihninde, bireysel ve kolektif davranışlarında ulusal birlik henüz tam anlamıyla kurumsallaşmamış, halkın çoğunluğunun yargıları, görüşleri ve davranışları etnik ve bölgesel mikro kapsüller çemberinde şekillenmiştir. Bu nedenle, bugün ulusal birliğin ifade ettiği istikrar ve barış kırılgandır ve insanlar onun güzel tadını tatmış ve acı ve karanlık geçmişe kolayca geri dönmeyecek olsalar da, etnik gerginliğe neden olur ve önyargı, fitne ve etnik nefret bunu tehlikeye atabilir. İnsancıl ve sağlıklı bir ortam. Afgan halkının barış içinde ve kardeşçe bir arada yaşaması değerli bir varlıktır ve halk ve hükümet tarafından saygı duyulmalıdır.

Bu arada, kamuoyunun ana şekillendiricileri olan medya ve medya aktivistleri de ulusal birliği korumakla yükümlüdür. Medya, kamuoyunun ana şekillendiricisi olarak,

toplumun birlik ve bölünmesinde hayati bir rol oynamaktadır. Medya, yapıcı, doğru ve verimli programlarla toplumsal boşlukları onarabilir, olumsuz zihniyetleri yıkayabilir ve parçalanmış bir toplumda ulusal birliği sağlayabilir. Aynı şekilde medya da zehirli propaganda, düşmanca ve nefret dolu içgüdülerle toplumu bir patlamaya hazırlayabilir, insanlar arasında bölünmeler yaratabilir.

Birlik, bir sistemin temelini ve bütünlüğünü oluşturan ön koşullardan biri ve sürekliliğinin anahtarıdır. Hedeflerine ulaşmak için topluluk liderlerinin insanları politikalarından, kararlardan ve karar verme süreçlerinden memnun tutması gerekir. Bu nedenle toplumu yönetenler, ideolojiye dayanarak siyasi eylem ve başarılarını, zaafalarını ve davranışlarını bu ideolojiye başvurarak haklı çıkarmak isterler. Bu tümevarımlardan kaynaklanan tutarlılık mutlaka doğru veya yanlış değildir. Büyüklerimiz, siyasi, ekonomik ve kültürel temellerimizi güçlendirebilmemiz için ilk şartımızın ulusal düzeyde uyum ve birlik oluşturmamız olduğuna inanırlar.

Medya faaliyetlerinin karmaşıklığı, olası bakış açılarının çeşitliliği, birçok teorinin eksik veya yetersiz olması ve bunlar arasındaki tutarsızlık nedeniyle, olayları açıklayabilen ve sonuçlarını tahmin edebilen genel kabul görmüş bir teori sunmak mümkün değildir.

Genel olarak kabul etmek gerekir ki medya en geniş anlamıyla bilgiyi üretir, çoğaltır ve dağıtır, ancak diğer epistemolojik kurumlardan bazı farklılıkları vardır:

-Medya her türlü bilgiyi yaymaktan sorumludur, bu nedenle diğer bilgi kurumlarının yerine de hareket edebilir.

- Topluluk üyeleri tarafından açıkça, gönüllü olarak ve ucuza elde edilebilirler.

- Prensipite gönderici ve alıcı arasındaki ilişki dengeli ve eşittir.

- Daha fazla insanı etkiler ve daha fazla zaman alır; Sonuç olarak diğer kurumlara göre daha etkilidir.

Buna göre, sembolik ortamın sınırları (bilgi, düşünce, inanç vb.) bize çoğu zaman medya yardımıyla ortaya çıkar. Aslında çevrenin dağınık unsurlarına düzen ve tutarlılık veren kitle iletişim araçlarıdır. Medya kaynakları ne kadar homojen olursa, bu sembolik ortam o kadar tekdüze olacaktır. Her birey veya grubun kendine özgü bir deneyimler dünyası olmasına rağmen, organize bir sosyal yaşamın ön koşulu, gerçeklik algısında bir dereceye kadar birliktir ve kitle iletişim araçları, kademeli olarak ve bilinçsiz de olsa en önemli rolü oynamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TOLO TV’NİN AFGANİSTAN’DA ULUSAL BİRLİK OLUŞMASINDA ROLÜ İNCELENMESİ

2.1. Yöntem

2.1.1. Söylem Ve Çerçeveler

‘Yeniden çerçeveleme’, geri dönüp ilk cümlelerin anlamını yeniden yorumlamaktan bahsetmenin bir yoludur. Çerçeve analizi, şu soruyu soran bir söylem analizi türüdür: Konuşmacılar bunu söylediklerinde hangi etkinliklerle meşgul olurlar? Şu anda bu şekilde konuşarak ne yaptıklarını sanıyorlar? Kimin konuştuğunu veya genel konunun ne olduğunu bilmiyorsanız ne duyduğunuzu veya okuduğunuzu anlamamanın ne kadar zor olduğunu düşünün. Bir gazete okuduğunuzda, okuduğunuz metni doğru bir şekilde yorumlayabilmek için bir haber mi, bir başyazı mı yoksa bir reklam mı okuduğunuzu bilmeniz gerekir. Yıllar önce, Orson Welles’in radyo oyunu “The War of the Worlds” yayınlandığında, geç saatlerde ayarlanan bazı dinleyiciler dünyanın gerçek sonunu duyduklarını düşünerek paniğe kapıldılar. Çerçeveyi drama yerine haberle karıştırdılar.

2.1.2. Konuşma İşleri

Konuşma eylemi analizi, ifadenin hangi biçimi aldığını değil, ne yaptığını sorar. “Şimdi sizi karı koca ilan ediyorum” demek bir evlilik anlamına gelir. İltifat etme gibi konuşma eylemlerini incelemek, söylem analistlerinin neyin iltifat sayıldığını, kimin kime iltifat ettiğini ve başka hangi işlevi yerine getirebileceklerini sormalarına olanak tanır. Örneğin; dilbilimciler, kadınların hem iltifat etme hem de onları alma olasılığının daha yüksek olduğunu gözlemlediler. Kültürel farklılıklar da vardır; Hindistan’da nezaket, eğer biri sizin mallarınızdan birine iltifat ederse, o eşyayı hediye olarak vermenizi gerektirir, böylece iltifat bir şeyler istemenin bir yolu olabilir. Oğlunun Amerikalı karısıyla yeni tanışan Hintli bir kadın, yeni gelininin güzel sarilerini övdüğünü duyunca şok oldu. “Ne tür bir kızla evlendi? Her şeyi istiyor!” Söylem analistleri, farklı kültürlerdeki insanların dili nasıl kullandıklarını karşılaştırarak, kültürler arası anlayışın geliştirilmesine katkıda bulunmayı umarlar.

2.1.3. Söylem Analizi

Söylem analizi metodolojik ve kavramsal unsurlardan meydana gelen sosyal hayata dair bir perspektif olup, söylem üzerine düşünme (teorik ve meta-teorik öğeler) ve söylemi

datalaştırma yolu olarak karakterize edilir. Bu analiz yöntemi sadece geleneksel metodolojilere bir alternatif olmayıp, aynı zamanda bu metodolojilerin içine sokulmuş bakış açılarına karşı bir alternatiftir. Söylem analizi metodolojide genel, kuramsal ve 105 niceliksel yaklaşımlardan, ayrı ayrı nitelendirilen, detaylı ve nitel yaklaşımlara geçiş için gerekli bir çabadır (Wood ve Kroger, 2000). Söylem analizi son yıllarda sosyal psikolojideki gelişimlere bağlı olarak nitel araştırmalarda öne çıkan bir araştırma yöntemi olup, odağını anlamın değişkenliğine çeviren bir girişim olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşım dilin sosyal eylem yönünü vurgulamak için dil felsefesinde yer alan konuşma-eylem teorisini ve insanların kendi algı dünyalarını yaratmak için günlük olaylarda dili nasıl kullandıkları üzerine odaklanan etnometodolojiyi kullanır. Bu açıdan bakıldığında söylem analizi bir anlamda “anlam”ın çeşitliliğini ve değişkenliğini araştıran ileri düzey hermeneutik ve sosyal göstergebilim olarak görülebilir (Elliott, 1996).

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren “dil” insanla ilgili çalışmalarda artan önemi ile yaygınlık kazanmaya başlayan söylem çözümlemesi (Discourse Analysis) ilk olarak Harris (1952) tarafından bilim dünyasına tanıtılmıştır. Kısaca ve çok net “bir şeyi söyleme şekli” olan (Van Dijk, 1997) söylemi içinde geliştiği bağlamla birlikte inceleyen bu yöntemi aynı zamanda uygulamalı dilbilim alanı- geliştiren ve kullanan başlıca bilim insanları arasında Foucault (1972), Van Dijk, (1997,1998, 2008) Gee (2005), Widdowson (2000), Wodak ve Meyer, (2002) Fairclough, (2003) sayılabilir. Söylemi dilbilimsel ayrıntıların ötesinde sosyal bir eylem olarak gören söylem çözümlemecileri, söylem üreticisinin söylemle neyi nasıl yaptığını araştırır. Bu araştırmacılara göre sosyal gerçekliğin ortaya çıktığı en önemli alan söylemlerdir. Bundan dolayı söylemin çözümlemesi ile iyi, kötü, güç, güç dağılımı ve değer gibi sosyal hayatı etkileyen ve düzenleyen konular ortaya çıkarılır (Gür, 2013: 91).

Söylem analizi yaklaşımı ile özdeşleşmiş olan Van Dijk, söylem analizini çok kısa ve net bir şekilde bir şeyi söyleme şekli olarak tanımlamaktadır. Literatürde ilk defa Harris tarafından kullanılan yaklaşım, sosyal yapılandırmacı ve post-yapısalcı araştırmacıların ihtiyaçlarına göre birtakım teknikler barındıran bir metottur (Gür, 2013: 186). Post-yapısalcı araştırmacılara göre tek ve doğru kabul edilebilecek bir yöntem olmadığı için ve onlara göre ortaya çıkan anlam önemli olduğu için, söylem analizinin de üzerinde mutabık kalınmış net bir tanımlama yoktur (Sözen, 1999: 55).

Söylem analizi, multi disiplinler bir yapıya sahiptir ve diğer disiplinlerle, daha özel olarak toplumsal teori, tarih ve etnografya ile bütünleşmiş bir analiz türüdür. Siyasi söylem çalışmaları da geniş bir konu yelpazesini kapsar. Siyasi söylemler 20. ve 21. yüzyıllarda medyanın hızlı gelişmesinden etkilenmiştir. Artık siyasetçilerin söylemleri yüz yüze

görüşmeler ve konuşmalarla sınırlı değildir. Günümüzde parlamento tartışmalarına, radyo konuşmalarına, telefon görüşmelerine, parti siyasi yayınlarına, TV tartışmalarına ve basın konferanslarına medya sayesinde kolaylıkla erişim sağlanabilmektedir. Ancak siyasi söylemlerin çoğu profesyoneller tarafından hazırlanmakta, yönetilmektedir. Çok samimi görünen siyasi sohbet programları bile önceden provası yapılmış şekilde yayına verilmektedir. Siyasi amaçların gerçekleştirilmesi, olumsuz şeylerin bilinmesinin önlenmesi için bir takım gerçekler manipüle edilebilme, ideolojilerin gerçekleşmesi için söylem bir araç olarak kullanılmaktadır (Foucault, 1972; Shapiro, 1981; Wilson, 2001).

Son yıllarda eğitim araştırmacıları da dil ve toplum arasındaki ilişkiler hakkındaki sorulara cevap bulmak için söylem analizine yönelmişlerdir. Son on yılda söylem analizinin nitel araştırmalarda kullanımı giderek önem kazanmıştır (Cheek, 2004; Leeuwen, 2005; Rogers, Malancharuvil-Berkes, Mosley, Hui & Joseph, 2005).

Söylem analizinde yazarın niyeti hakkında sahip olduğumuz delillerden biri sayfadaki kelimelerdir. Farklı metin türleri, farklı türde yapısal unsurlar kullanma eğilimindedirler. Yazarların sözcük seçimlerine ve sözcükleri birbirine nasıl bağladıklarına dayalı olarak gerçekliği nasıl oluşturdukları keşfedilebilir. Kelimeler, cümleler ya da metin içindeki diğer öğeler arasındaki ilişkiler incelenir. Metinleri üretmek için kelimeleri ya da cümleleri bir araya getirme biçimlerimizi belirleyen kurallar ve sözleşmeler anlaşılmalı çalışılır (Jones, 2012; Salkie, 1995).

Söylem analizi, bir konuşmada ya da yazılı bir metinde cümle ya da daha küçük dilbilgisel birimlerden ziyade diyalogun daha üst seviyelerindeki organizasyonel özelliklerin analizine yoğunlaşır, güç ve iktidar ilişkilerinin söylem üzerinden nasıl gerçekleştiğini göstermeye çalışır (Sözen, 1999: 85). Söylem analizinde, incelemeye alınan yazılı ya da sözlü metinlerin cümle seviyesinde değil, cümlelerin ötesinde bir metinsel yapı seviyesinde analize tabi tutulmaları amaçlanır (Mills'den akt. Sözen, 1999: 85).

Söylem analizinin amacı, bir pratik olarak dili inceleme ve farklı anlamlarla üretilen bilgi ve güç moduna ilişkin yapıları, onların değişim ve dönüşümlerini açığa çıkarmaktır (Sözen, 1999: 82). Analizde izole edilmiş ifadeler değil, bağlamı içindeki ifadeler dikkate alınır ve sadece cümle yapısına odaklanan yaklaşıma karşı çıkılır (Sözen, 1999: 87). Çünkü konuşma, iki ya da daha fazla insan arasında bir mübadeleyi kapsamaktadır (Mills'den akt. Sözen, 1999: 87).

Söylem analizi, yazılı veya sözlü dili sosyal bağlamıyla ilişkili olarak incelemek için kullanılan araştırma yöntemidir. Gerçek hayatta dilin nasıl kullanıldığını anlamayı

amaçlamaktadır. Söylem analizi yaptığınızda, farklı dil türlerinin amaçları ve etkilerine odaklanabilirsiniz.

Söylem analizi ile metin dilbilimi arasındaki temel fark, söylem analizinin metin yapısından ziyade kişinin / kişilerin sosyo-psikolojik özelliklerini ortaya çıkarmayı amaçlamasıdır.

Söylem analizi, beşeri bilimler ve sosyal bilimlerde dilbilim, eğitim, sosyoloji, antropoloji, sosyal hizmet, bilişsel psikoloji, sosyal psikoloji, alan çalışmaları, kültürel çalışmalar, uluslararası ilişkiler, insan coğrafyası, çevre bilimi dahil olmak üzere çeşitli disiplinlerde ele alınmıştır. Her biri kendi varsayımlarına, analiz boyutlarına ve metodolojilerine tabi olan iletişim çalışmaları, İncil çalışmaları, halkla ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

Bazı söylem analistleri, cümlelerin anlamını nasıl etkilediğini anlamak için daha geniş söylem bağlamını dikkate alırlar. Örneğin Charles Fillmore, tek bir söylem olarak bir arada ele alınan iki cümlelerin, her biri ayrı ayrı alındığında farklı anlamlara sahip olabileceğine işaret ediyor. Örneğin, bir yüzme havuzunda iki bağımsız tabela hayal etmenizi istiyor: “Lütfen havuzu değil, tuvaleti kullanın” der. Diğeri “Yalnızca üyeler için havuz” diye duyurur. Her işarete bağımsız olarak bakarsanız, oldukça makul görünüyorlar. Ancak bunları tek bir söylem olarak bir araya getirmek, ikinci cümleyi okuduktan sonra geri dönüp ilk cümle hakkındaki yorumunuzu gözden geçirmenizi sağlar.

Bu çalışmada, haber metinlerinde aktarılması amaçlanan görüşün açığa çıkarılabilmesi amacıyla kullanılan, “söylem analizi” yönteminde özellikle, Van Dijk’in kuramı kullanılmıştır. Çünkü Van Dijk’in söylem analizi kuramı, haber metinleri inceleme açısından oldukça önemli bir yöntemdir. Van Dijk’in bu yöntemine göre, metinler makro ve mikro yapılarına ayrılırlar.

2.1.4. Van Dijk Söylem Analizi

Haber çözümlemelerinde oldukça ilgi gören Van Dijk’in söylem analizi yöntemi, söylem kuramına dayanır ve metni, anlama ve üretim düzeylerini dikkate alarak analiz eder (Dursun, 2004: 104).

Teun van Dijk ve bir grup arkadaşının öne sürdüğü Eleştirel Söylem Çözümlemesi Amsterdam’da ortaya çıkmıştır. Bir seminer sonrasında Van Dijk ve arkadaşlarının fikirleri, birkaç günlük çalışmanın sonucunda bugünkü halini almıştır ve kalıcılığını korumaktadır. Zamanla farklı içeriklerle örtüşse de çözümleme, kalıcılığını korumaktadır. Eleştirel Söylem Çözümlemesinin bu temel ilkeleri, toplumsal sorunları ortaya çıkarmaya odaklıdır; egemen

güçlerin düşüncelerinin söyleme yansıdığı ve söylemin toplumsal bir olgu olduğunu belirtir. Dolayısıyla, Eleştirel Söylem Çözümlemesinin temelinde, egemen gücün düşüncüyü etkilediği, toplumsal davranışları etkilediği yatmaktadır (Büyükkantarcıoğlu, 2012: 171).

Dilbilimci Van Dijk, haber metinlerini çözümlemek için geliştirdiği çözümlemesiyle haberde olan ideolojik söylemleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. İletişim araştırmalarında kullanılan Eleştirel Söylem Çözümlemesi de, haberde ideolojik içeriklerin eklemelendiği kanısının üzerinde ısrarla durmaktadır. Her haberin egemen gücün söylemini ürettiği ve taşıdığına vurgu yapılmaktadır. Eleştirel Söylem Çözümlemesi haberin inşa sürecindeki anlamsal üretimin de ortaya çıkarılmasına katkı sağlamaktadır (Karaduman, 2017: 31). Genel bir tabirle Eleştirel Söylem Çözümlemesi kullanılarak, haber metninde yer alan ideolojik söylemler, egemen gücün ideoloji politikasının nasıl işlendiğini ortaya çıkarmaktadır (Özer, 2012: 10).

Aynı zamanda, Eleştirel Söylem Çözümlemesi, toplumsal sorunların ortaya çıkmasında da önemli bir role sahiptir. Çözümlemeye göre, toplumda egemen olan yapılar; cinsiyet, maddiyat, din ve kültür gibi bireysel farklılıklar haber dilini oluşturmaktadır. Haberler bu egemen söyleme göre inşa edilmektedir. Bu bağlamda, medyada haberleri incelerken, haberlerin üretildiği toplum, hükümet göz ardı edilmemeli ve geniş bir çerçeve oluşturulmalıdır. Teun van Dijk, çözümleme yaparken haber söylemini oluşturan bu unsurların dikkate alınması gerektiğinin önemini vurgulamıştır (Yardım ve Doğruel, 2019: 139-141).

Eleştirel Söylem Çözümlemesi, dilbilimin en nitelikli ve geniş içerikli araştırma biçimi olarak nitelendirilebilir. Eleştirel Söylem Çözümlemesine göre, nasıl adlandırılırsa adlandırılırsın; söylem, içinde ideolojik ve toplumsal imgeler taşıyan dilsel temsildir. Bu sebeple, söylemle temsil edilen konuların açıklanması gerekmektedir. Gerçeklikle ilişkilendirilen televizyon haberleri, gerçekliğin nasıl algılandığı ve hangi anlamların yüklendiği ve bu aşamalarda dilin nasıl kullanıldığı, aktarımı nasıl yaptığı disiplinlerarası bir konudur. Araştırmacıların Eleştirel Söylem Çözümlemesi kullanırken dikkat etmesi gereken önemli bir husus vardır, ideoloji ve söylem ilişkisi sürekli ideolojiden çıkıp söylemi etkileyen bir konu değildir. Arada çift yönlü bir ilişki vardır. Söylem de ideolojinin devamlılığını sağlar, toplumsal yapıyı şekillendirir. Dilbilimden faydalanarak, ideolojiyi bir sistem içine oturtan Eleştirel Söylem Çözümlemesi, ortaya çıktığı 1990'lı yıllardan itibaren haberlerde ideolojinin yerini ve söylemle olan bağını açıklamaya çalışmaktadır. Eleştirel Söylem Çözümlemesi kullanılarak incelenen çalışmalarda araştırmacı ve araştırmayı inceleyen

bireylerin sahip olacağı bilinç düzeyi ve bakış açısı artmaktadır (Büyükkantarcıoğlu, 2012: 163-167).

Van Dijk, imgeler, söz dizimi, tonlama, tutarlılık, varsayımlar, metaforlar, usamlama vb. konular üzerinden ideoloji-söylem ilişkisini sorgular (Dijk, 2003: 13). Van Dijk'in analizleri, sınıfsal, etnik, ırka dayalı, cins temelli vb. bütün toplumsal farklılıkların nasıl söylem içinde farklar ve hiyerarşiler olarak kurulduğunu örneklerle göstermeye çalışır (Sancar, 2008: 143).

Van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi modeli makro yapının ve mikro yapının ayrı ayrı çözümlendiği iki ana bölümden oluşmaktadır. Makro yapı incelemesi haber anlatısında işlenen temayı yansıtan, haber üretiminde kullanılan şemanın incelenmesidir. Haber üretimi profesyonel rutinler altında sürekli olarak yapılmakta ve bu üretim bir şema tarafından organize edilmektedir. Başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, ardaalan ve bağlam bilgisi, olayın taraflarının yorumları/değerlendirmeleri, fotoğraflar vb. unsurlar makro yapı içerisinde ele alınmaktadır. Van Dijk'ın modelinde çözümlemenin yapıldığı bir diğer bölüm de mikro yapıdır. Mikro yapı çözümlemesinde; sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve retorik çözümlemeleri yapılmaktadır. Sentaktik çözümlemede cümlelerin basit/karmaşık, aktif/pasif yapılarına bakılarak bir analiz yapılmaktadır. Haber metninde kullanılan sözcükler de ideolojik yapılanmanın anlaşılması açısından mikro yapı içinde analiz edilmektedir. Sözcük seçimlerine bakılarak sosyal aktörler hakkındaki temel inanç ve ideolojiler ortaya konmaktadır. Bölgesel uyum olarak adlandırılan çözümlemede ise, haber metninde ardı ardına gelen cümleler arasında oluşturulmaya çalışılan nedensel, işlevsel ve referansal ilişkiler ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır (Doruk, 2013, 115). Bunun dışında söylem çözümlemelerinde en güçlü anlambilimsel kavramlardan biri olarak nitelenen 'ima', önemli ideolojik boyutlara sahip olduğundan söylenmeyenin çözümülenmesi, bazen daha açıklayıcı olabilmektedir. Bazı ideolojik imalar ise, haber aktörleri hakkında ilgisiz çok sayıda bilginin ya da ayrıntının verilmesiyle ortaya çıkmaktadır (van Dijk, 2007, 170).

Özer'e (2011: 85) göre Van Dijk'in eleştirel söylem analizi modeli şu şekilde uygulanmaktadır.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

a. Başlık/lar

b. Haber Girişi

1. Spot/lar

2. Spot olmadığında haber metnin ilk paragrafı alınmalıdır. Haber tek paragraftan oluşuyorsa ilk cümle haber girişi olarak alınabilir

- c. Fotoğraf

2. Şematik yapı

- a. Durum

1. Ana Olayın Sunumu
2. Sonuçlar
3. Ardalan Bilgisi
4. Bağlam Bilgisi

- b. Yorum

1. Haber Kaynakları
2. Olay tarafının olaya getirdikleri yorumlar

- B. Mikro Yapı

1. Sentatik Çözümleme

- a. Cümle Yapılarının aktif ya da pasif olması
- b. Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması

2. Bölgesel Uyum

- a. Nedensel ilişki
- b. İşlevsel ilişki
- c. Refransal ilişki

3. Sözcük Seçimleri

4. Haber Retoriği

- a. Fotoğraf
- b. İnandırıcı bilgiler
- c. Görgü tanıklarının ifadeleri

Dolayısıyla Van Dijk'e göre haber söyleminin çözümlemesinde, makro yapıda yer alan başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, ardalan ve bağlam bilgisi, olay taraflarının olayları değerlendirmesi gibi unsurlar ele alınmaktadır. Ayrıca, fotoğraflar da tematik yapı unsuru olarak ele alınabilmektedir. Mikro yapı çözümlemesinde ise sentatik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve retorik çözümlemeleri yapılmaktadır (Özer, 2011: 83). Bu analizler haberin inandırıcılığını artıran unsurların analizini içermektedir.

2.1.4.1. Makro Yapı Çözümleme

Eleştirel söylem çözümlemesinde makro yapı bölümü iki başlık altında incelenir. Bunlar, tematik çözümleme ve şematik çözümlemedir.

2.1.4.1.1. Makro Yapıya İlişkin Tematik Çözümleme

“Teun van Dijk’e göre haber anlatıları makro önermelerden oluşmaktadır. Bunlar, çoğunlukla temalardır ve bir söylem birden fazla temadan oluşabilir; temalar ise söylem içinde yapılandırılmıştır. Bu yapılar makro kurallar aracılığıyla söylemden elde edilmektedir. Bunlar da üç aşamalıdır: Enformasyon eksiltimi, genelleştirme, kurgulama şeklindedir” (Özer, 2011: 87).

Tematik yapıda, metin içerisinde yer alan sebep sonuç ilişkisine ve metnin en baştaki konusundan en alta kadar ya da en üst düzey konudan en alt düzeydeki detay konulara kadar söz edilen hususlara değinilir (Devran, 2010: 65). “Tematik yapı esas itibariyle bir haberin makro örgütlenmesini ifade eder. Bu anlamda haberin makro düzeyde içeriğinin resmi temsilleri olarak haberin anlamını karakterize eder. Tematik çözümleme, haber başlıkları, alt başlıkları ile haber girişi ve spotlardan oluşur” (Durna ve Kubilay, 2010: 68).

Her haber metni belli temaların hiyerarşik örgütlenmesinden oluşur. Bu hiyerarşik örgütlenme içinde önemlilik atfedilen temalar önden, detaylar ise sonradan verilir. Van Dijk’a göre bazı belirli temaların metinsel yapı içinde öne geçmesi, habere konu olan olayların anlamlandırılmasında egemenliğini kurması okuyucunun bilişsel yapısı üzerinde de etkili olmaktadır. Haberlerin hiyerarşik tematik yapısı içinde dengelilik, tarafsızlık, nesnellik gibi profesyonel normlar silindiği gibi; siyasal ve kültürel yapı içinde egemenliğini ve inanılabilirliğini kuran söylemler, alıntılar aracılığı ile haberin hiyerarşik tematik yapısı içinde, tekrar inanılabilirliklerini kurarlar (Inal, 1997: 155-156).

Tematik yapıyı oluşturan unsurlardan ilki haber başlıklarıdır. Haber başlıkları, van Dijk’e göre okuma stratejilerinde odaklanılan ilk noktadır. Bu nedenle anlama sürecindeki ilk adım, başlıkların kodunun çözülmesi ve yorumlanması olmalıdır. Dijk, haber çözümleme modelinde, üst başlıklar ve alt başlıklar için haber metninin makro yapısının en önemli veya haberde yer alan konu ile en alakalı bölüm olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu nedenle, en iyi ifadeyle, başlıklar, haber metninin öncüleridir ve makro yapının en üst seviyesidir. Haber metninde yer alan tüm cümlelerin özetidir. Haber başlıkları bir haberin geri kalanının okunması, okunmaması veya yorumlanması doğrultusunda bilişsel sistemin yol göstericisidir (van Dijk, 1988: 143).

Bir diğ er unsur olan haber girişi, haber içerisinde önemli olan noktanın ön plana  ıkanılmasında göze çarpan bir faktördür. Haberin  zetidir. Bu bölüm haber içerisinde yer alan olayın genelden özele gidişi olarak da tanımlanabilmektedir. Enformasyon eksiltimi ve genelleştirme bu bölümde sürdürülebilmektedir. ( zer, 2011: 89). Ana olay genellikle haber girişlerinde sunulmaktadır. Haber girişleri, bazen haber başlıklarının anlamını sağlamlaştırabilmektedir ( zer, 2012: 145).

Haber girişleri, haberde sunulacak olayın önemli detaylarının kısa bir özetidir. Haber alıcısının konu ile ilgili ön bilgi edinmesinde gerekli olan bir aşamadır. Aynı zamanda haber içeriğinin takip edilip edilmeyeceği konusunda karar aşamasını oluşturmaktadır.

Haber girişi, ana olayın kurulumunun sağlanması ilk adımdır. Başlık ve haber girişinin, haber içerisinde yer alan karmaşıklığı telafi eden bölümler olması gerekmektedir. Haber başlıkları ve haber girişinin, haber hikayesinin anlatı yapısı ile birlikte kullanılması daha iyi bir anlayışı üretebilmektedir. Ayrıca haber söylemi noktasında, haber girişi ve başlığının tüm haberi okumak ile aynı etkiyi yaratabileceği söylenebilir (van Dijk, 1988: 134, 152).

Görsel unsur, yazılı basında fotoğrafken televizyonda görüntüdür. Görsel unsurlar, televizyonda ön plana çıkan önemli bir faktördür. Aynı şekilde televizyon haberini de önemli kılan en önemli unsur kuşkusuz görüntüdür. Matelski'ye göre görüntülere sanıldığından çok daha fazla önem verilmektedir. Yapımcılar haberdan çok görsel unsurlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Öyle ki, bazı haberler görsel güçleri olmadığı için tamamen göz ardı edilirken bazıları da bu g   yüzünden ön plana çıkarılmaktadır (Matelski, 1996: 22). Dursun'a göre ise belirli türden anlamların üretilmesinde televizyonun sözel ve görsel söylemlerinin bir arada eklemleme biçimlerinin ideolojik düzenlemeler olarak görülmeye başlanması, haberciliğin dili açısından görüntülerin kullanımını daha anlamlı bir hale getirmiştir (Dursun, 2014: 215). Dijk'e göre basın haberleri ile kıyaslandığında, haber filmi, fotoğraf ve çeşitli formlardaki görsel unsurlar televizyon haberlerinde daha ön plandadır. Aynı zamanda televizyon haberleri, basın haberlerine göre daha az karmaşıktır. Çünkü sözlü haberler genellikle daha kısa ve birçok yönden daha basit bir yapılanmaya sahiptirler (van Dijk, 1988: 140).

2.1.4.1.2. Makro Yapıya İlişkin şematik   z mlleme

Haberlerin şematik yapısı durum ve yorumdan oluşmaktadır. Durum, habere konu olan ana olay ve onun sonuçlarından oluşur. Ayrıca, belli arka plan bilgisi, olayın geçtiği ortama ilişkin bilgiler ve olayın hemen öncesine ilişkin bilgiler burada gruplanabilir. Yorum ise

haberlerin ana metninin önemli bir kısmını oluşturur. Akredite kaynakların ve olaylara katılan tarafların yaptıkları değerlendirmeler ve dile getirdikleri beklentiler de burada gruplandırılabilir. Tüm haber metinlerinde şematik kategorilerin hepsi bir arada yer almayabilir (Inal, 1997: 156).

Durum ve yorumdan oluşan şematik analizde haber metninin incelenmesinde temel ölçütler; arka plan bilgisi, bağlamsal bilgi, sonuç ve haber kaynaklarıdır. Durum bölümünde, hikaye yapısı incelenmektedir. Durum hakkında bilginin tamam olup olmadığına bakılmaktadır. Ana olayın işleniş biçimi ile ilgili sonuçlar ele alınmaktadır. Arka plan bilgisinde olayların toplumsal ve politik yönü değerlendirme kapsamına alınmaktadır. Yorum bölümünde ise haber kaynakları ve olay taraflarının olaya getirdikleri sözlü tepkiler ele alınmaktadır (van Dijk, 1988, Aktaran: Durna ve Kubilay, 2010: 68).

“Durum”u oluşturan unsurlarından ilki ana olayın sunumudur. Ana olayın sunumu çoğunlukla haberin başlama esnasında gerçekleşir. Ana olay gazetelerde haber girişlerinde aktarılırken (Özer, 2012: 145), televizyon haberlerinde spikerin haberi sunum aşamasında aktarılmaktadır. Habere konu olan olayların bilgilerinin yer aldığı aşamadır.

Bir diğer unsur olan sonuç bölümünde ise yine haber girişleri ön plana çıkmaktadır. Olaya haber değerliliği atfedilmesinin gerekçesi haber girişinden çıkarılabilmektedir. Olayların sonucunun önemi, bir olayın haber olmasında önemli bir belirleyicidir (Özer, 2011: 92). Daha açık bir ifadeyle, kimi zaman sonucu açısından daha çarpıcı olan bir olayın, sonucu açısından önemsiz görülen bir olaya göre haber olma ihtimalinin daha yüksek olmasıdır.

Arka plan ve bağlam bilgisinde, olayların toplumsal ve politik yönü değerlendirme kapsamına alınmaktadır. Arka plan genellikle, haber söylemi içinde, güncel veya ana olay haberleriyle ilgili bölümden sonra gelir. Bağlam ise genellikle ana olay şeklindedir. Çoğu durumda arka plan ve bağlam arasında bir ayırım yapmak zor olsa da bağlam; daha kapsamlı, yapısal veya tarihsel bir yapıya sahip olan arka planlardan farklıdır (van Dijk, 1988: 53-54).

Yorum bölümü ise makro çözümlemenin son kısmını oluşturmaktadır (Keskin, 2004:392). Yorum bölümünde, haber kaynakları ve olay taraflarının olaya getirdikleri yorumlar değerlendirme kapsamına alınmaktadır. Haber kaynakları yapısal bakımdan, resmi kaynaklar, özel kaynaklar, haber ajansları, ulusal ve uluslararası kaynaklar ve diğer kaynaklar şeklinde sınıflandırılabilir.

Pek çok haberci, görüş ve düşüncenin habere karıştırılmamasına dair ideolojik fikirlerini paylaşmasına rağmen yorum bölümü haberlerde sıklıkla yer almaktadır. Yorum bölümü iki ana alt kategoriden oluşur: Bu kategoriler, ‘değerlendirmeler’ ve ‘beklentiler’ kategorileridir. Değerlendirmeler kategorisi, güncel olayların değerlendirilmesi ile ilgili

fikirleri içerir. Beklentiler kategorisi ise güncel olayların ve şartların olası politik veya öteki sonuçlarını açık bir şekilde ifade eder (Van Dijk, 1988: 56). Yorum bölümü, söylem ve ideoloji ilişkisinin somut örneğini oluşturur.

2.1.4.2. Mikro Yapı Çözümleme

Teun van Dijk'ın söylem çözümlemesinde mikro yapılar bulunmaktadır. Mikro yapıda sözcük seçimleri, cümle yapıları, cümle yapıları ile kurulan nedensellik ilişkileri ve retorik incelenmektedir. Cümle yapılarında, cümlelerin basit ya da karmaşık, aktif ya da pasif olması gibi dilbilgisel özellikler irdelenmektedir. Sözcük seçimleri ise ideolojik perspektiften ele alınmaktadır. Örneğin bir kişinin demokratik ya da faşist olarak adlandırılması [habercinin/yayın organının] ideolojik tercihini ortaya koyar. Retorik ise haberin inandırıcılığını sağlamaya yönelik bir alan şeklinde özetlenebilir. İkna ve inandırıcılığı sağlamak için rakamların, istatistiklerin kullanımı veya olaya tanık olan kişilerin görüşlerinden faydalanılmaktadır (Durna ve Kubilay, 2010: 68).

Mikro yapı, metnin ses, sözcük, cümle yapısı ve anlamlarını kapsamaktadır. “Mikro yapı çerçevesinde söylem stili ele alınmakta ve aynı konunun farklı şekillerde nasıl sunulduğu üzerinde durulmaktadır. Yaş, cinsiyet, eğitim, statü, sınıf, etnik aidiyet gibi unsurlar dilin farklı bir biçimde ifade edilmesini belirleyen en önemli faktörlerdir” (Devran, 2010: 65).

Mikro yapının ilk unsuru olan sentaktik çözümlemeye, cümlelerin kullanım yapılarına bakılmaktadır. Haberin sentaktik yapısı içinde belli kişi ve kurumların eylemlerinin pasif cümleler aracılığı ile aktarılması haber içerisinde yer alan ideolojinin ortaya çıkarılmasında önemli bir role sahiptir (İnal, 1997: 156). Haberde kullanılan cümlelerin kısa veya uzun, etken veya edilgen, basit veya bileşik olup olmadığı sentaktik çözümleme alanına girmektedir (Keskin, 2004: 393).

Bölgesel uyumda art arda gelen cümlelerin ve cümlelerin bölümlerinin birbirleriyle olan ilişkilerine bakılmaktadır. Nedensel ilişkide cümle içinde nedensel bağlar aranmaktadır; işlevsel ilişkide genel ifadeli bir cümlelerin açılımının bir sonraki cümlede yer alıp almadığı kontrol edilmektedir. Burada uygun anlatım, özetleme, zıtlık ve örnekleme yapılar yapılmadığına bakılmaktadır. Ayrıca burada ideolojik bulgulara da rastlanabilmektedir. Kavramsal/referansal ilişkide ise, bir cümlede yer alan bir kavramla sonraki cümle arasındaki kayıp bağlar'ın kurulup kurulmadığına bakılmaktadır. Burada da ideolojik bulgulara rastlanabilmektedir. Kullanılan bazı kavramlar anlamsal bir buzdağı oluşturmaktadır (Van Dijk, 1983: 31)

Bir diğ er unsur olan bölgesel uyum, art arda gelen cümlelerin ve cümleciklerin birbirleriyle olan ilişkilerini irdelemektedir (Keskin, 2004: 393). Haber metinlerinde yer alan cümleler tesadüfi şekilde bir araya gelmediği gibi birbiriyle ilişkilisi olmayan ve birbirini tamamlamayan cümleler tercih edilmez. Bu durum işlevsel ilişki olarak adlandırılmaktadır. Nedensel ilişkide ise bir olayın gerçekleşmesi diğ er olaya bağlanmaktadır. Son olarak referansal ilişkide, art arda yer verilen cümleler arasında bağların kurulup kurulmadığı irdelenmektedir.

Bir baş ka unsur olan sözcük seçimleri ise ideolojik olanın ortaya çıkarılmasında son derece önemlidir. Klasik bir ö rnekle ‘özgürlük savaşı’ ve ‘gerilla’ sözcükleri arasındaki seçim habercinin ideolojisini ve siyasal tercihinin ortaya koyan bir seçimdir (İnal, 1997: 157). Belli sözcüklerin özellikle tercih edilmesi aynı zamanda yazarın niyetini de açık bir şekilde ortaya koyar (Devran, 2010: 66).

Mikro yapının son unsuru olan haberin retoriğinde, haberin ikna edici, inandırıcı olması için görgü tanıklarından alıntılar yapılır. Aynı zamanda haberin inandırıcılığını arttıran fotoğraf ve inandırıcı bilgilere de yer verilir (Özer, 2012: 138). Teun van Dijk’e göre haber söyleminde ikna ediciliği arttırmak için birtakım standart stratejiler vardır. Bu stratejiler şu şekildedir (van Dijk, 1988: 84-85).

A. Olayların gerçek doğ asını vurgulayan stratejiler:

1. Devam eden olayların doğ rudan açıklaması
2. Yakın görgü tanıklarının kanıtlarını kullanılması
3. Diğ er güvenilir kaynaklardan kanıtların kullanılması (yetkili makamlar, saygın insanlar, profesyoneller)
4. Kişi, zaman, olaylar vb. için sayılar gibi tam ve kesinliği gösteren işaretler kullanılması
5. Özellikle görüşler söz konusu olduğ unda kaynaklardan doğ rudan alıntı kullanılması

B. Olaylar için güçlü bir ilişkiyel dayanak oluşturan stratejiler:

1. Önceki olaylardan koşul ya da sebep olarak bahsetmek veya sonraki olayların olası ya da gerçek sonuçları olarak açıklamak veya bir tahminde bulunmak
 2. Olayları iyi bilinen modellere eklemek, yeni olsalar bile tanıdık yapmak
 3. Söz konusu senaryoya ait iyi bilinen senaryolar ve kavramlar kullanmak
 4. Tanınmış spesifik yapılarda gerçekleri daha fazla organize etmeye çalışmak
- Örneğin, hikayeler

C. Tutumsal ve duygusal boyutlara sahip bilgi sağlayan stratejiler:

1. Olaylar, güçlü duygular içerdiğinde veya uyandırdığında daha iyi temsil edilir ve hafızaya alınır (eğer çok güçlü duygular söz konusuysa, gerçekleri dikkate almamak, bastırmak ve dolayısıyla inanmamak olabilir)
2. Farklı arka plana veya ideolojilere ilişkin görüşler böyle olaylar hakkında doğruluğu arttırmaktadır. Fakat ideolojik olarak yakın olanlara olası görüş kaynakları olarak öncelik verilecektir.

Haber metninin inandırıcı olması, haberde hakikatin yansıtıldığını göstermek veya vurgu yapmak noktasında önemli bir ayırt edici özelliktir. Haberin retoriği, söylemlerin tanımlanmasında üzerinde yoğunlaşılan bir konudur. Bu hususta haberciler, bahsi geçen yollara başvurmaktadır. Çalışma kapsamında ele alınan araç televizyon olması nedeniyle görüntüler retorik unsur olarak birincil faktör konumundadır.

2.2. Örneklem ve Veri Toplama

Bu çalışmada 15 Ağustos 2021'deki Taliban'ın saldırısından 1 yıl öncesi ve sonrası ulusal birliğin oluşmasında Afganistan'da olan farklı etnik ve mezhep grupları hakkında yapılmış Tolo TV'nin haberleri analizi edilmiştir. Tolo TV'nin resmi haber sitesine atıfta bulunarak, Afganistan haber arşivinde 15 Ağustos 2020 ile 15 Ağustos 2022 tarihleri arasında 4972 haber yayınlandığı görülebilmektedir. Ancak bu çalışmanın konusuna göre Tolo TV'nin haber sitesinde (tolonews.com) Google gelişmiş arama özelliğini kullanarak 15 Ağustos 2021'deki Taliban'ın saldırısından 1 yıl öncesi ve sonrası yayınlanmış haberlerde “ulusal birlik”, “etnik gruplar” ve “mezhep” kavramları taranmaktadır. Bu kavramlar tarandığında 297 haberle karşılaşmaktadır. Bu haberlerden de ana konusu ulusal birlik, etnik gruplar ve mezhep kavramlarını içeren 26 haber seçilerek analiz edilmektedir. Toplumsal cinsiyet konusuna ilişkin kadın hakları ile ilgili haberler ve diğer ekonomik konuları ile ilgili haberler, ayrı konular oldukları ve bu çalışmanın tartışmanın dışında olduğu için bu çalışmaya dahil edilmemiştir.

Bu çalışmada kullanılan yöntem dört adımdan oluşmaktadır. Çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi şekillendirilirken çalışma konusu ile alakalı makale, tezlere ve kitaplara ve bu araştırmalarda atıfta bulunulan kaynaklara erişilmiştir. Bu alanda yurtiçi ve yurtdışında çalışılmış olan kuramsal araştırmaları da içerisine alan kaynak taranması ile tezin ana fikri kapsamında sonuçlandırılmasına yönelik literatür çalışması yapılmıştır. Bu kaynaklar incelenirken çalışmanın hangi şekilde yorumlanmasına dair fikirle sonuçlandırılmıştır.

İkinci aşama olarak Tolo TV'nin haber metinleri takip edileceği kararlaştırılmıştır.

Üçüncü olarak, toplanan verilerin çözümlenmesinin ardından konu ile alakalı verileri daha iyi anlamlandırmak, yorumlamak için ve sonuca ulaşılamayan bölümler seçilmiş olup haberlerin tekrar okunması ile belirginleştirilmiştir.

Dördüncü aşama olarak, okunan haberlere ait söylem analizleri yorumlanarak, öneride bulunulmuştur.

2.3. Haberlerin Çözümlemesi

Tezin bu bölümünde, Tolo TV’de 15 Ağustos 2021’de Taliban saldırısı öncesi ve sonrasında yapılan haberlerin eleştirel söylem analizinin bulguları tartışılmaktadır.

2.3.1. Tolo TV’de 15 Ağustos 2021’de Taliban saldırısı öncesi haberlerin Çözümlemesi

Haber: TT-1 (17.09.2020)

1. Makro Yapı

1.1. Tematik Yapı

Başlık/lar: “ÜLKEDEKİ TÜM AZINLIKLARIN HAKLARININ KORUNMASINA VURGU”

Haber Girişi: “Ülkenin tek Yahudi vatandaşı, gelecekteki sistemin tüm azınlık haklarının korunacağı şekilde olması gerektiğini söylüyor. Barış görüşmelerinde mevcut sistemi sürdürmenin, ülkenin tüm vatandaşlarının kazanımlarını ve haklarını korumak için iyi bir seçenek olduğuna inanıyor. Aynı zamanda ülkenin Sih ve Hindu vatandaşları da savaştan bıktıklarını ve barış çabalarının Afganistan’ı müreffeh bir yola götürmesi gerektiğini vurguluyor.”

Başlığa bakıldığında haberin içeriği pek anlaşılmamaktadır. Ancak haber girişinde haberin içeriği bir dereceye kadar tanınabilmektedir. Haberin girişinde, ülkenin tek Yahudisi ve ülkenin Sih ve Hindu etnik gruplarına, yani Afganistan’daki etnik azınlıklara atıfta bulunarak, Afganistan’daki mevcut sistemin devamı için çağrıda bulunulmaktadır.

1.2. Şematik Yapı

Haberin ana olayı etnik azınlıkların barış görüşmelerinden barıştan sonra yeni bir sistemin oluşturulmasına ve bu azınlıkların haklarının gelecekteki sistemde korunmasına ilişkin talepleri yer almaktadır. Afganistan’ın Sih ve Hindu halkının savaştan bıktığı vurgusu da ana olayda yer almaktadır.

Sonuca bakıldığında barış görüşmelerinde Afganistan’daki tüm azınlıkların haklarına eşit davranılırsa ülkede ulusal birliğin ve kalıcı barışın sağlanacağı söylenebilmektedir.

Şematik yapının unsurlarından biri olan haber kaynağına bakıldığında haber kaynağı olarak Tolo TV muhabirinin kendisinin kullanıldığı tespit edilmektedir.

2. Mikro Yapı

Haberde kısa ve basit cümlelerin kullanıldığı görünmektedir. Haberdeki cümlelere bakıldığında bu kanalın dini ve etnik azınlıkların yanında ulusal birlik oluşturmayı amaçladığı ve haklarını savunduğu görülmektedir. Ulusal birlik imgesini inşa ederek ideolojik tavrın bir yansımasıdır.

Haberde geçen sözcüklere baktığımızda, “tüm vatandaşların kazanımlarını ve haklarını korumak”, “savaştan bıktık”, “barışa susadık” ve “önce ateşkes” cümleleri dikkat çekiyor. Bu kelimelere göre Afganistan halkının özellikle haberdeki azınlıklar gerçekten barıştan ve savaşın sona ermesinden yana olduğu görülmektedir.

Görüntüler, haberde retorik bir unsur olarak sunulmaktadır. Görüntülere bakıldığında haberin söylemiyle tutarlı olduğunu ve azınlıkların haklarının savunulmasında bu azınlıkların tapınak ve ibadet yerlerinin görüntülerinin gösterildiği görülmektedir.

Haber: TT-2 (28.08.2020)

1. Makro Yapı

1.1. Tematik Yapı

Başlık/lar: “AŞURE TÖRENİNİN GÜVENLİĞİNİ SAĞLAMAK”

Haber Girişi: “Başkent sakinleri, güvenlik güçleriyle birlikte aşure töreninin güvenliğini sağlamak için silah aldı. Hüseyin’in yas tutanları, güvenlik tehditleri nedeniyle bu silahları taşıdıklarını ve her türlü tehdide karşı durmaya çalıştıklarını söylüyor. Ancak İçişleri Bakanlığı, bu günlerde intihar saldırıları planlayan çok sayıda teröristin tutuklandığını duyurdu ve hükümet güçlerinin tüm illerde Aşure anması için güvenliği sağlamaya hazır olduğunu söyledi.”

Haberin içeriği sadece başlığa bakarak anlaşılmamaktadır. Ancak haber girişine bakıldığında haber içeriği özetlenerek haber içeriği hakkında daha fazla bilgi verildiği görülmektedir. Aşure töreninin güvenliğini sağlamak için güvenlik güçlerinin yanı sıra başkentteki Hüseyin’in yas tutanları da intihar saldırısı olasılığı nedeniyle silah alması haber girişine yansıtılmıştır.

1.2. Şematik Yapı

Şematik yapının ilk unsuru ana olayın sunumudur. Ana olayın sunumu, haber girişleri ve haber başlıkları ile bir bütünlük çerçevesinde ilerlemektedir. Haberdeki ana olay haber girişinde sunulmaktadır. Bu haberde ana olay, Aşure töreninin güvenliğini sağlamak için olası

bir intihar saldırısı karşısında güvenlik güçlerinin yanında başkentteki Hüseyin'in yas tutanları da silahlandırması şeklinde olmuştur.

Şematik yapının bir diğer unsuru sonuçtur. Sonuca bakıldığında İmam Hüseyin'in yas töreni sırasında güvenliğin sağlanması için herhangi bir güvenlik tehdidi karşısında güvenlik güçleri ve yas tutanların kendileri tarafından ciddi bir şekilde camilere silah dağıtılarak hazırlık yapıldığı görülmektedir.

Şematik yapının unsurlarından biri olan arka plan ve bağlam bilgisi makro ölçekte incelendiğinde arka plan bilgisinin haberde verildiği görülmektedir. “Yas törenlerine yönelik terör saldırılarının artması”, “Muharrem ayı” ve “Aşure töreni” gibi ifadelerle geçmişteki Aşure törenlerinde terör saldırılarından bahsederek arka plan bilgisinin verildiği anlaşılmaktadır. Haber bağlamından kesintiye uğramadan sunulduğu tespit edilmektedir.

Şematik yapı unsurlarından bir haber kaynağına bakıldığında, resmi haber kaynakları haberi yapılandıran kaynaklar olarak kullanılmaktadır. Yani haberin kaynağı resmi kurumlardaki yetkililerin açıklamalarıdır. İçişleri Bakanlığı Sözcüsü de bu kişilerden biridir.

2. Mikro Yapı

Van Dijk'ın mikro yapıda yaptığı sentatik çözümleme düzeyinde, cümlelerin basit ya da karmaşık olması, aktif ya da pasif bir şekilde kurulması açısından incelendiği zaman, Tolo TV'de 28 Ağustos 2020 tarihinde “AŞURE TÖRENİNİN GÜVENLİĞİNİ SAĞLAMAK” başlıklı haberi genel olarak ulusal birliğin imgesini basit ve anlaşılır cümle yapılarıyla aktarıldığı ve okurun iletilmesi amaçlanan anlamı kolaylıkla anlayabildiği görülmektedir.

Haberde yer alan kelimelere bakıldığında ise “intihar saldırılarına kastetmek”, “tüm illerde Aşure anmalarının güvenliğini sağlamak”, “Yas tutanlar saldırıya uğradı” ve “insanları bulundukları yerden daha iyi teşhis etmek için” cümleleri dikkat çekiyor. Bu sözler, Afganistan'da dini bir azınlık olan Hüseyini yas tutanlarının intihar saldırıları tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu göstermekte ve hükümet, silah dağıtarak bu grubun güvenliğini sağlamak için yas tutanlardan işbirliği talep etmektedir.

Haberde bölgesel uyum incelendiğinde nedensel bir ilişki kurulduğu tespit edilmektedir. Bu ilişki, olası intihar saldırıları nedeniyle güvenlik güçleri ve Hüseyin'in yas tutanlarının güvenliğini sağlanmasını açıklamaktadır.

Van Dijk'in söylem analizinde, mikro yapı çözümlenmesinde yer alan sözcüklerin seçimine bakıldığında, ideolojik üretimin “gece gündüz güvenlik güçlerinin yanında silahlarını alarak bu törenin bekçiliğini yapıyorlar” ifadesinden oluşan bu ifade üzerinden gerçekleştiği görülmektedir.

Televizyon haberi olduğu için retorik bir unsur olarak görüntüler ana etkindir ve incelenmektedir. Haberde yer alan görüntüler incelendiğinde haber söylemiyle uyum içinde oldukları görülmektedir. Görüntülerde, Aşure töreni sırasında Hüseyin'in yas tutanlarının ellerindeki silahlarla güvenliği sağlamaya çalıştıkları görülmektedir.

Haber: TT-3 (21.09.2020)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “DOHA’DA BARIŞ GÖRÜŞMELERİ”

Haber Girişi: “İkinci başkan yardımcısı Sarwar Danesh, Taliban’ın Hanefi fık dayalı barış görüşmelerini ilerletme talebine yanıt olarak, bunu ülke vatandaşları arasındaki bölünmenin nedeni olarak görüyor. Danesh’e göre Caferi mezhebini görmezden gelmek Afganistan halkının büyük bir kısmına saygısızlıktır. Aynı zamanda ülke vatandaşları, müzakere taraflarından ülkedeki dini azınlıkların barış sürecinde göz ardı edilmemelerini istemektedir. Taliban ile Afganistan İslam Cumhuriyeti heyeti arasındaki barış müzakerelerini ilerletmek için bir çalışma yönteminin oluşturulmasındaki tartışmalı konulardan biri, Taliban’ın Hanefi mezhebine dayalı olarak bu müzakerelerin ilerlemesine vurgu yapmasıdır.”

Başlığa bakıldığında haberin içeriği anlaşılmamaktadır. Haberin içeriği haber girişinde tam olarak belirtilmiştir. Haberin girişinde Afganistan’ın ikinci cumhurbaşkanı yardımcısı Sarwar Danesh’in Taliban’ın barış görüşmeleri talebini eleştirdiği belirtilmiştir. Taliban’ın barış görüşmelerini Hanefi mezhebine dayalı olarak sürdürmek istediğini söylemiştir.

1.2.Şematik Yapı

Afganistan’ın ikinci cumhurbaşkanı yardımcısı Sarwar Danesh’in dini azınlıkların ihmaline tepkisi haberin ana olayı oluşturmaktadır. Haberdeki ana olay haberin girişinde verilmiştir. Haberin sonucuna bakıldığında ülkede Caferi Mezhebi gibi dini azınlıkların görmezden gelinmesi, vatandaşların büyük bir bölümünün dini inançlarına saygısızlığa neden olmakta ve bu da barış görüşmelerinin ilerlemesini engellemektedir.

Şematik yapının unsurlarından arka plan ve bağlam bilgisine baktığımızda, haberde arka plan bilgisinin verildiği tespit edilmektedir. Taliban’ın barış görüşmelerini ilerletme arzusu, Hanefi mezhebine dayanan arka plan bilgisi olarak verilmektedir.

Haberin kaynağı konusunda resmi haber kaynaklardan yararlanıldığı söylenebilir. İkinci başkan yardımcısının sözleri resmi haber kaynağı olarak kullanılmıştır.

2. Mikro Yapı

Mikro yapıda yapıldığı sentatik çözümleme düzeyinde, cümlelerin kurulması açısından incelendiği zaman haberde kısa, basit ve anlaşılır cümle yapılarının kurulduğu görülmektedir.

Haberde bölgesel uyum incelendiğinde nedensellik ilişkisinin kurulduğu anlaşılmaktadır. Bu ilişki, barış görüşmelerinin ilerlemesinde Caferi mezhebinin gözardı edilmesiyle Afgan halkının ulusal birliğinin bozulmasını açıklamaktadır.

Mikro yapı çözümlemeye yer alan sözcüklerin seçimine bakıldığında bu haberin söyleminde “Vatandaşlar arasında bölünme yaratmak”, “Dostluk ve yakınlık, birlik ve yakınlaşma atmosferi” ve “Barış konusu önemli ve hayati bir konudur” şeklinde izleyiciyi derinden etkileyecek nitelik sözcük ve ifadelerle karşılaşılmaktadır. Haberde bu sözcükler kullanılarak izleyicinin zihninde ulusal kimlik imgesi oluşturulmaktadır. Afganistan’ın etnik grupları arasındaki dostluk ve yakınlık atmosferi ülkede ulusal birlik oluşturmaktadır.

Haberde retorik bir unsur olarak görüntüler sunulmaktadır. Haber, ülkenin farklı etnik gruplarından oluşan ülkenin politikacıları ile birlikte cumhurbaşkanı ve yardımcılarının bir görüntü ile başlamaktadır. Bu, ulusal birliğin bileşenlerinden biri olan hükümette farklı etnik grupların varlığını göstermektedir. Ardından geniş açıdan Uluslararası Barış Günü başlığı altında bir toplantının görüntüsü ile devam edilmektedir.

Haber: TT-4 (13.12.2020)

1. Makro Yapı

1.1. Tematik Yapı

Başlıklar: “ÜLKE VATANDAŞLARININ BARIŞ İÇİNDE VARLIĞINA DAİR YENİ BİR ANKET”

Haber Girişi: “Yeni bir anket, ülkedeki azınlıkların yüzde 79’unun kendilerini Afganistan İslam Cumhuriyeti ile Taliban arasında devam eden barış sürecine dahil olarak görmediğini gösteriyor. İkinci başkan yardımcısı, vatandaşların haklarının sağlanmasında kaydedilen ilerlemeye rağmen, Afganistan’ın insan hakları değerlerinin uygulanmasında hala bir zorlukla karşı karşıya olduğunu kabul ediyor. Aynı zamanda, Avrupa Birliği ve insan hakları savunucuları, Afganistan’da katılım olmadan ve azınlıkların haklarını güvence altına almadan kalıcı barışın sağlanmasının imkânsız olacağını vurguluyor.”

Haberin başlığı genel bir başlık olup bu başlığa göre haberin içeriği tam olarak anlaşılamamaktadır. Haber girişi bu haberin içeriğini vermektedir. Haber girişinde,

“Afganistan’da istikrarlı barışın sağlanması”na vurgu yapılmaktadır ve ülkedeki azınlıkların katılımı olmadan bu barışın imkânsız olduğu söylenmektedir.

1.2.Şematik Yapı

Haberin ana olayı haberin giriş bölümünde belirtilmiştir. Haberin ana olayı, Afganistan Cumhuriyeti hükümeti ile Taliban arasında İnsan Hakları ve Şiddetin Ortadan Kaldırılması Örgütü tarafından barış müzakereleri sürecinde Afganistan’daki savunmasız azınlıkların haklarının gözden geçirilmesi şeklinde olmuştur.

Haberin sonuçlarına bakıldığında Afganistan’daki azınlıkların çoğunun kendilerini barış görüşmeleri sürecine dahil olmadıkları görülmektedir. Bu azınlıklar, barış görüşmesi yapan taraflardan bu azınlıkların haklarını göz önünde bulundurarak kalıcı bir barış anlaşmasına varmalarını istemektedir.

Haberde arka plan bilgisinin verildiği görülmektedir. Afgan hükümetinin barış konusundaki temel ilkelerinde azınlık ve kadın haklarının iki özel konu olarak belirtilmesi haberde arka plan bilgisi olarak verilmektedir.

Haberin kaynağı şematik yapı unsurlarından incelenerek, İnsan Hakları ve Şiddeti Ortadan Kaldırılma Kurumunun incelemeleri haberin kaynağının olduğu görülmektedir.

2. Mikro Yapı

Haberin cümle yapılarını incelendiğinde aktif yapının kullanıldığı tespit edilmektedir. Konular aktif cümlelerle belirtilir. Haberde kullanılan cümlelerin uzun veya birleşik olmadığı görülmektedir. İkna ve inandırıcılığı sağlamak için rakamların, istatistiklerin kullanıldığı görülmektedir. Bölgesel uyum incelendiğinde nedensel bir ilişki kurulduğu anlaşılmaktadır. Bu ilişki Afganistan’da kalıcı bir barış anlaşmasına varmak için azınlıkların barış müzakerelerine dahil edilmesi gerektiği şeklinde açıklanmaktadır.

Van Dijk’ın söylem analizinde, mikro yapı çözümlenmesinde yer alan sözcüklerin seçimine bakıldığında ideolojik üretimin “Çeşitlilik bir zenginliktir”, “karanlık geçmişe dönmek istemiyoruz” ve “Herkesin tek çatı altında ve milli birlik içinde yaşayabilmesi için” ifadelerinden oluşan bu ifadeler üzerinden gerçekleştiği görülmektedir. Bu sözcükler, izleyicilerin zihninde Afganistan’ın ulusal birliğine dair olumlu imge inşa edilmektedir.

Haberde retorik bir unsur olarak görüntüler incelendiği zaman haber, Afganistan’daki azınlıklardan biri olan Aimaq kabilesinin bir temsilcisinin muhabirle röportaj yaparken görüntüsünün aktarılması ile başlamaktadır. Haberin bir bölümünde, ülkedeki azınlıklardan birine ait yerel şapka takan kişilerin görüntüsü aktarılarak bu azınlıkların saygısını ve varlığını vurgulamaktadır.

Haber: TT-5 (29.01.2021)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “AMERİKA’NIN AFGAN BARIŞ SÜRECİNE DESTEĞİ”

Haber Girişi: “Taliban’ın müzakere heyetinin yardımcısı, Başkan Ghani hükümetinin barışa ulaşmanın önünde bir engel olduğunu söylüyor. Bazı Taliban üyeleriyle birlikte Moskova’ya seyahat eden Abbas Stanekzai, Başkan Ghani’nin istifa etmesi ve yeni bir hükümet üzerinde anlaşmaya varılması halinde Afganistan’ın barışa kavuşacağını söylüyor. Taliban’ın müzakere ekibinin bu üyesi, grubun yabancı güçler ayrılana kadar silahlarını bırakmayacağını söylüyor. Bu arada ABD Dışişleri Bakanı, Başkan Ghani ile yaptığı telefon görüşmesinde, tüm Afgan liderlerinin barış sürecine ve ABD’nin siyasi bir anlaşma ve kapsamlı ateşkese verdiği desteği vurguladı. Siyasi bir anlaşma ile birlikte son 20 yılın ilerlemesini sürdürmenin önemli olduğunu da söyledi.”

Başlığa göre haberin içeriği tam olarak anlaşılamamaktadır. Haberin başlığı sadece haberin ABD Dışişleri Bakanı ile Afganistan Devlet Başkanı arasındaki telefon görüşmesi ve Washington’un Afgan barış sürecine diplomatik desteği olan kısmına atıfta bulunuyor. Haberin içeriği haber girişinde yer almaktadır. Haberin içeriğinde ağırlıklı olarak Taliban heyetinin Moskova ziyareti ve Taliban müzakere heyetinin yardımcısı Abbas Stanekzai’nin Cumhurbaşkanı Eşref Ghani’nin istifası ve yeni bir hükümetin kurulmasına ilişkin anlaşmaya ilişkin açıklamaları vurgulanmaktadır.

1.2.Şematik Yapı

Haberin ana olayı, Taliban heyetinin Moskova ziyareti ve Cumhurbaşkanı Eşref Ghani’nin görevden alınması ve yeni hükümetin kurulması talebi şeklinde sunulmaktadır. Haberin sonucuna bakıldığında Başkan Ghani’nin hükümeti barışın önündeki en büyük engel olarak görünmesi ve barışı sağlamak için yeni bir İslami hükümet kurulma gerektiği şeklinde açıklanmaktadır.

Doha’daki barış görüşmelerinin yavaşlaması ve çıkmaza girmesi arka plan bilgisi olarak kullanılmaktadır. Ayrıca ABD Dışişleri Bakanı Anthony Blinken ile Cumhurbaşkanı Eşref Ghani arasındaki telefon görüşmesi de haberde bağlam bilgisi olarak kullanılmıştır. Bu telefon görüşmesinde ABD dışişleri bakanı, Washington’un siyasi bir anlaşmaya ve kalıcı bir ateşkese varılması ve Afganistan’da son yirmi yılda elde edilen kazanımların korunması için Afgan barış sürecine verdiği desteği vurgulanmıştır.

Haber kaynağına bakıldığında haber kaynağının kanalın kendi muhabiri olduğu görülmektedir.

2. Mikro Yapı

Cümle yapısı incelendiğinde karmaşık bir cümle yapısı görülmemektedir. Haberde kısa ve anlaşılır cümle yapısı kullanılmaktadır. Bölgesel uyum incelendiğinde nedensel bir ilişki kurulduğu anlaşılmaktadır. Afganistan’da barış görüşmelerini ilerletmek ve barışı sağlamak nedeni olarak Taliban, Eşref Gani’nin istifasını ve yeni bir İslami hükümetin kurulmasını talep etmeleri sunulmaktadır.

Haberde geçen sözcüklere baktığımızda, “son 20 yılın ilerlemesi”, “kapsamlı ateşkes”, “feda ederse” ve “hedeflenen cinayetler” ifadelerinin yer aldığı görülmektedir. Burada “hedeflenen cinayetler” sözcüğü, Kabil’in batısındaki Hazara halkının soykırımını ifade ediyor.

Görüntülere bakıldığında barış görüşmeleri arşivinden görüntülerin kullanıldığını görülmektedir. Ve Moskova’daki Taliban’ın müzakere heyetinin yardımcısının açıklamaları da düşük kaliteli ve kapalı çerçeve görüntülerle gösterilmektedir.

Haber: TT-6 (17.03.2021)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “ÜLKENİN SİYASİ SİSTEMİ HAKKINDA ANKET”

Haber Girişi: “Yeni bir ankete göre, ülke vatandaşlarının yüzde 83’ü İslam Cumhuriyeti sistemini ve Afgan anayasasının korunmasını barış sürecinde kırmızı çizgi olarak görüyor. “Barış ve Demokrasi Evi” tarafından yürütülen bu ankette, görüşülen yaklaşık 40.000 kişiden yüzde 90’ından fazlası, Taliban’ın Afganistan’da yönetme planı olmadığına inanıyor. Birleşmiş Milletler, Afganistan’da bir toplantıya ev sahipliği yaparak Taliban’ı kalıcı bir barış sağlamaya zorlayabilir. Bu ankete katılanların %96’sı Taliban’ın kadınlara bakış açısının değişmediğine inanıyor.”

Başlığa bakıldığında sadece “Ülkenin siyasi sistemi hakkında anket” şeklinde ifade edildiği görülmekte ve haberin içeriği tam olarak anlaşılmamaktadır. Haberin içeriği da detaylı olarak haber girişinde getirilmiştir. Haberin girişinde, “Barış ve Demokrasi Evi” tarafından yapılan ankete göre, yüzde 83 olan ülke vatandaşlarının çoğunun, İslam Cumhuriyeti’nin sistemini ve Afganistan anayasasını korumak istediği belirtilmektedir.

1.2.Şematik Yapı

“Barış ve Demokrasi Evi” tarafından Afganistan’ın gelecekteki siyasi sistemi hakkında yapılan anket ve çıkan sonuçlar haberin ana olayını oluşturmaktadır. Bu ankette, katılımcıların Taliban ile barıştan sonraki gelecek hakkındaki görüşleri dile getirilmeleri

istenmiştir. Sonuca göre, anket sonucu ön plana çıkmaktadır. Bu anketin sonucunda, ankete katılanların yüzde 83'ü Afganistan'daki mevcut sistemin sürdürülmesine vurgu yapılmıştır. Bu haberde vurgulanan bir diğer konu da Taliban'ın kadınlara yönelik bakışının değişmediği görülmektedir.

Bağlam ve arka plan bilgisine bakıldığında, bağlam ve arka plan bilgisinin verildiği görülmektedir. Olayın arka planı olarak, “kadınların barış sürecindeki zayıf rolleri” ifadesi öne çıkmaktadır. Haberde, Kadınların barış sürecindeki zayıf rolünün eleştirildiği arka planıyla birlikte sunulmaktadır.

Şematik yapı unsurlarından haberin kaynağı incelendiğinde, “Barış ve Demokrasi Evi” tarafından yapılmış anket ve incelemeler haberin kaynağı olarak kullanılmıştır.

2. Mikro Yapı

Cümle yapılarını incelendiğinde basit ve kısa cümle yapısına rastlanmaktadır. Haberde cümlelerin yapıları incelendiğinde cümleler arasında nedensel ilişkisi bulunmaktadır. Nedensel ilişki, Taliban'ın Afganistan'ı yönetmek için bir planı olmadığı için ülke vatandaşlarının çoğu mevcut sistemi sürdürmek istediği şeklinde oluşmaktadır.

Van Dijk'in söylem analizinde, mikro yapı çözümlenmesinde yer alan sözcüklerin seçimine bakıldığında “İslam Cumhuriyeti sistemini ve Afgan anayasasının korunması”, “ülke vatandaşlarının kırmızı çizgisi”, “Taliban gereğinden fazla okşanıyor”, “güç kuzgunu”, “erkek ol”, “cumhuriyete ve cumhuriyetin değerlerine sadık” ve “Sembolik ve dramatik bir varlık” cümleleri dikkat çekmektedir. Haberde kullanılan bu sözcükler, haberin söylemi ve kanalın ideolojik tavrını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda Afganistan halkının ülkede ulusal birlik oluşturmak için İslam Cumhuriyeti sistemine ve kadın haklarına önem verdiğinin altını çizmektedir. Ayrıca Taliban'a hitab ederek iktidara gelebilmek için seçimlere katılmanın ve seçimleri kazanmanın gerekliliğine işaret etmektedir.

Haberde retorik bir unsur olarak görüntüler incelendiğinde haberin anket, grafikler ve rakamlar görüntüleri ile başladığı görülmektedir. İkna ve inandırıcılığı sağlamak için rakamların, istatistiklerin kullanıldığı görülmektedir. Haberin diğer bölümünde ise Afganistan'ın dönüşüm hareketinin üyelerinin barış sürecindeki kadınların zayıf varlığıyla ilgili buluşmasında kadınları ön planda gösterilmektedir.

Haber: TT-7 (24.04.2021)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “TALİBAN NASIL BİR SİSTEM İSTİYOR?”

Haber Girişi: “Taliban’ın resmi internet sitesinde yayınlanan bir makalede, Afganistan’ın müreffeh ve başarılı olmasını ancak İslami bir sistemin garanti edebileceği belirtildi. Bu makalede, başkanın görevinin Washington’un çıkarlarını korumak olduğu ve yabancı yetkililerin önceden haber vermeksizin ülkeye giriş yaptığı bir sistem ve demokrasinin Taliban tarafından istenmediği vurgulanmaktadır. Bu makalenin adı geçmeyen yazarı, İslami tesettürün doğru şekilde korunmasını kadınların çeşitli sektörlerdeki faaliyetlerini temel koşullardan biri olarak görmekte ve Taliban sisteminde Şeriat sınırlarının uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır.”

Haber başlığı bir soru cümlesiyle başlamaktadır. Bu başlıkta Taliban’ın nasıl bir sistem istediği sorusuna değinilmektedir. Bu başlıktan genel olarak haberin içeriği anlaşılabilmekte ama haberin içeriğinin detayları anlaşılmamaktadır.

Haberin girişi, Taliban’ın resmi internet sitesinde yayınlanan bir makaleye atıfta bulunmaktadır. Haberin girişinde bu makaleden yola çıkarak haberin başlığında gündeme gelen soru haberin içeriği olarak cevaplanmaktadır. Ancak haberin girişinde, haber içeriğinde yer alan vatandaşların Taliban ve bazı ilçelerdeki varlığına ilişkin görüşlerine yer verilmemiştir.

1.2.Şematik Yapı

Haberin başlığı ve girişi bir bütün olarak ana olayı oluşturmaktadır. Haberin ana olayı, Taliban’ın nasıl bir ordu istediği şeklinde vurgulanmaktadır. Sonuçlara göre, Taliban tarafından yayınlanan makalenin vatandaşlar tarafından kabul edilmediği ve vatandaşların Taliban’a olan güvensizliğini belirttiği görülmektedir.

Haberde, ABD ile Taliban arasındaki barış anlaşması ve Amerikan kuvvetlerinin Afganistan’dan tamamen çekileceği günün yakınlığı arka plan ve bağlam bilgisi olarak aktarılmıştır. Haber kaynağı olarak da Taliban’ın resmi internet sitesinde yayınlanan bir makale kullanılmıştır.

2. Mikro Yapı

Haberin cümle yapılarını incelendiğinde karmakşık cümle yapısına rastlanmamaktadır. Ayrıca güvensizlik konusuna özne olan Taliban aktif bir yapıda sunulmaktadır.

Mikro yapı çözümlemesinde yer alan sözcüklerin seçimine bakıldığında “Şeriat sınırlarının uygulanması”, “katillerin intikamının alındığı”, “zina yapanların cezalandırıldığı”, “Genç kızlarımız okula gidemiyor”, “Mahremsiz gelme”, “saha mahkemesi yapıyorlar” ve “Dövme, işkence, her şey var” gibi sözcükler ön plana çıkmaktadır. Bu sözcüklere bakıldığında kanalın Taliban’a karşı bir ideoloji inşa etmeyi amaçlandığı anlaşılmaktadır.

Görüntüler, haberde retorik bir unsur olarak sunulmaktadır. Haber, Taliban'ın resmi web sitesinin görüntüsü ve bu web sitesinde yayınlanan makale ile başlamaktadır. Ardından yüzleri burkalarla kapatılmış kadınların röportaj görüntüleriyle devam edilmektedir. Bu kadınların yaşadığı bölgede Taliban varlığı nedeniyle Taliban'ı eleştirirken burka giymeyi gerekli gördükleri görülmektedir.

Haber: TT-8 (09.05.2021)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “KABİL’DE ÖĞRENCİLERE SALDIRI”

Haber Girişi: “Kabil’in batısında Sayed-ul-Shuhada okulunun kız öğrencilerine düzenlenen saldırıda hayatını kaybedenlerin sayısı 63’e yükseldi. 150 kişinin de yaralandığı doğrulandı, ancak yerel sakinlere göre bu olay nasıl oldu?”

Haber başlığına bakıldığında haberin içeriği tam olarak bilinmez. Haber başlığında sadece genel olarak Kabil’de öğrencilere bir saldırıdan bahsedilmektedir. Haberin girişinde ise patlamanın yeri ve yaralı sayısı bildirilerek haberin içeriği belli bir ölçüde verilmektedir.

1.2.Şematik Yapı

Haber girişinde ana olayın sunumunun yer aldığı anlaşılmaktadır. Haberin ana olayı olarak Kabil’in batısındaki Sayed-ul-Shuhada kız okulunda patlama meydana geldiği bildirilmektedir. Haberin genel sonucu, bu saldırının kurbanlarının ailelerinin Kabil’in bu bölgesindeki ölümcül saldırıların artmasını güvenlik kurumlarının zayıflığı ve acizliği olarak görmeleridir.

Arka plan ve bağlam bilgisi makro ölçekte incelendiğinde arka plan bilgisinin haberde verildiği görülmektedir. Kabil’in batısındaki bu saldırıdan önce, arka plan bilgisi olarak belirtilen Kabil’in bu bölgesindeki eğitim merkezlerine benzer başka saldırıların gerçekleştirildiği belirtilmektedir.

Şematik yapının unsurlarından biri olan haber kaynağına bakıldığında haber kaynağı olarak Tolo TV muhabirinin kendisinin kullanıldığı görülmektedir. Tolo TV muhabiri patlamanın olduğu yere giderek o bölge sakinleriyle patlamanın nasıl olduğunu ve ayrıntılarını anlatmaktadır.

2. Mikro Yapı

Mikro yapıda sentatik çözümleme düzeyinde, cümlelerin pasif bir şekilde kurulduğu görülmektedir. Haberde kısa ve basit cümlelerin kullanıldığı görülmektedir. Bölgesel uyumda

ise haber metinlerinde işlevsel ve nedensel ilişkiye dayalı bir anlatımın olduğu anlaşılmaktadır.

Haber metinlerinde mikro yapıda sözcüklerin seçimine bakıldığında, “Çılgınlık ve ağlamalar”, “Bütün çocuklar masumdu”, “Kadınlar ve kızlar hedef alınıyor” ve “Onlar utanç verici ve korkak düşmanlar” gibi sözcükleri kullanıldığı dikket çekmektedir. Bu sözcükler olayın ne kadar acı verici ve insanlık dışı olduğu gösterilmektedir. Ayrıca bu patlamanın failleri de korkak düşmanlar olarak nitelendirilmiştir.

Haberde retorik bir unsur olarak görüntülere bakıldığında patlama anlarından yürek burkan görüntüler verilmektedir. Öğrencilerin cansız bedenleri sokakların her köşesinde görüntülenmektedir. Kafası karışmış insanlar aile üyelerini bulmak için koştukları görüntüler de yer almaktadır. Haberin bir bölümünde, öldürülen öğrencilerin sokağın köşesine yığılmış çantaları ve kitapları üzerinde ağlayan bir annenin resimleri görüntülenmektedir. Haberde verilen görüntüler bir dramatik yapı içinde izleyiciye sunulmaktadır. Haberde ölü ve yaralı sayısını vererek felaketin derinliği gösterilmektedir.

Haber: TT-9 (06.06.2021)

1. Makro Yapı

1.1. Tematik Yapı

Başlık/lar: “AFGANİSTAN’DAKİ HEDEFLİ CİNAYETLERİN SORUŞTURULMASINA VURGU”, “İNSAN HAKLARI KOMİSYONU’NUN HAZARALARIN ÖLDÜRÜLMESİNE YÖNELİK ELEŞTİRİSİ”

Haber Girişi: “Afgan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu, başkentteki bazı terör saldırılarına ilişkin değerlendirmesini aktararak, Afganistan’ın Hazara vatandaşlarının bir soykırımla karşı karşıya olduğunu söylüyor. Bu komisyon, Birleşmiş Milletler tarafından seçilen küresel bir panel tarafından kapsamlı ve derinlemesine araştırmalar yapılması çağrısında bulunuyor. Bu arada, son iki gündür sosyal ağlarda “Hazara Soykırımını Durdurun” adı altında bir kampanya başlatıldı.”

Haberin başlıklarına bakıldığında Afganistan’da hedeflenen cinayetler ve Hazaraların öldürülmesi etrafında genelleme ve düzenleme yapılarak okuyucuların haberleri belirli bir perspektif içinde okumaya yönlendirildiği tespit edilmektedir. Haber başlıkları incelendiğinde haberin ana teması yansıtıldığı belirlenmektedir. Tema “hazara soykırımı” üzerinden tespit edilmektedir.

Haber girişinde ise haberin içeriği ilişkin bilgilerin verilmiş olduğu ve olayın okuyucuya aktarıldığı tespit edilmektedir. Haberin girişinde Afganistan Bağımsız İnsan

Hakları Komisyonu'nun Afganistan'daki Hazara vatandaşlarına yönelik soykırıma ilişkin kapsamlı ve derin soruşturma çağrısı talebi ele alınmaktadır.

1.2.Şematik Yapı

Haberin ana olayı Afganistan'da hedeflenen cinayetler ve Hazaraların öldürülmesiyle ilgilidir ve bu cinayetler Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu tarafından bir soykırım olarak nitelendirilmektedir.

Haberde arka plan bilgisinin verildiği görülmektedir. Son beş yılda Hazara vatandaşlarına yapılan ve 560'tan fazla kişinin hayatını kaybettiği saldırılarla ilgili istatistiklere atıfta bulunulması arka plan ve bağlam bilgisi olarak tespit edilmektedir.

Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu'nun değerlendirmelerine atıfta bulunarak haberin kaynağı olarak Tolo TV'nin kendi muhabiri belirtilmektedir.

2. Mikro Yapı

Cümle yapıları incelendiğinde pasif yapının kullanıldığı görülmektedir. Haberde kullanılan cümlelerin kısa veya anlaşılır oldukları tespit edilmektedir. Haberde kullanılan cümleler incelendiğinde işlevsel bir ilişki kurulduğu tespit edilmektedir. Bu işlevsel ilişki haberde şu şekilde görülmektedir: “Bazı istatistikler, yalnızca son beş yılda Afganistan'ın Hazara vatandaşlarına yönelik on dört saldırıda beş yüz altmıştan fazla kişinin öldüğünü gösteriyor. Patlamalar ve intihar saldırılarının yol açtığı bu olayların çoğu Kabil'in batısında gerçekleşti.”

Birinci cümlede Hazara vatandaşlarına yönelik on dört saldırıdan bahsederek bir sonraki cümlede ise bu saldırıların çoğu Kabil'in batısında (Hazaraların yaşadığı bölge) gerçekleştiği açıklanmaktadır.

Mikro yapı analizinde yer alan sözcüklerin seçimine bakıldığında “Hazara Soykırımı” ve “Bir Peştun olarak Hazara kardeşimi desteklediğimi anlasınlar” sözcükleri Hazaraların soykırıma ve hedefli saldırılara maruz kaldığı gösterilmektedir. Ancak buna rağmen yine de bir Peştun vatandaşı, Hazaraları kardeş olarak adlandırarak Afganistan'daki etnik gruplar arasındaki dayanışma ve birliğini ifade etmektedir.

Haberde retorik bir unsur olarak görüntülere bakıldığında haberde Kabil'in batısında patlamaların meydana geldiği yer ve bu patlamaların geride bıraktığı etkilerle ilgili görüntüler yer verilmektedir. Patlamada tamamen yok olan bir otomobilin görüntüsü gösterilmektedir. Bu patlamalarda hayatını kaybedenlerin ayakkabıları ve eşyaları sokak ortasında sergilenmektedir. Bu görüntüler izleyiciye dramatik bir yapı şeklinde sunulmaktadır.

Haber: TT-10 (11.05.2021)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “KABİL’İN BATISINDAKİ MEZARLIKLAR SAVAŞ KURBANLARIYLA DOLU”

Haber Girişi: “Kabil kentinin batısındaki terör olaylarının kurbanlarının toplu halde defnedilmesiyle birlikte bu bölümde mezarlıklar için daha fazla alan ayrıldı. Kabil kentinin batısındaki bazı sakinler, beş yıldan bu yana, intihar saldırıları ve patlamalarda sayısı yüzlere ulaşan ölülerin, Kabil şehrinin bu bölgesindeki tepelerde gruplar halinde gömüldüğünü ve her olayla birlikte bu mezarlıkların boyutlarının genişlediğini söylüyorlar. Terör mağdurlarının aileleri, gençlerin toplu halde defnedilmesinden bıktıklarını söylüyor.”

Haberin başlığında enformasyon eksilimine gidilmektedir. Bu nedenden dolayı sadece başlığa bakılarak haberin içeriğinin anlaşılmadığı tespit edilmektedir. Haberin başlığında Kabil şehrinin batısından bahsedilmektedir. Burada Kabil şehrinin batısı Hazara ve Şii halklarının yaşadığı yerdir. Haber girişine göre, içeriğin detayı tartışılmıştır. Ve bu nedenle haberin içeriğinin haber girişinde sunulduğu söylenebilmektedir. Haberin içeriğinde Kabil şehrinin batısındaki patlama ve intihar mağdurlarıyla dolu mezarlıkların artması yer almaktadır.

1.2.Şematik Yapı

Haberde, etnik ve dini azınlık olarak değerlendirilen Hazaralar ve Şiiler bölgesinde mezarlıkların ana olayın kurulduğu tespit edilmektedir. Terör saldırılarının kurbanlarının aileleri tarafından hükümetin eleştirilmesi bu haberin sonucu olarak sunulmaktadır.

Arka plan ve bağlam bilgilerinin habere yansıdığı görülmektedir. “Kabil’in batısındaki İmam Zaman Camii, Mawood Eğitim Merkezi, Dasht-e-Barchi Yüz Yataklı Hastane, Kawsar Danesh Eğitim Merkezi ve Sayed-ul-Shuhada Okulu’na düzenlenen saldırıda hayatını kaybedenler aynı mezarlıklara defnedildi. Bu saldırıların kurbanları gençler, kadınlar ve çocuklardı.” cümlesi haberde arka plan ve bağlam bilgisi olarak verilmektedir.

Haber kaynağına bakıldığında Tolo TV muhabirinin haberin yapılandırılmasında kaynak olarak kullanıldığı tespit edilmektedir.

2. Mikro Yapı

Haberin cümle yapılarını incelendiğinde pasif yapının kullanıldığı tespit edilmektedir. Haberde basit cümle yapısı kullanıldığı tespit edilmektedir. Cümle yapısı ve kullanım kalıpları açık ve anlaşılır ifadelerle oluşturulmaktadır. Bölgesel uyuma bakıldığında nedensel ilişkisinin kurulduğu belirtilmektedir. Bu ilişki, Kabil’in batısındaki terör olaylarının artması

nedeniyle Kabil'in batısındaki tepelerin toplu mezarlıklara dönüştürülmesi şeklinde sunulmaktadır.

Haberde geçen sözcüklere de bakıldığında, “terör olaylarının kurbanlarının toplu halde defnedilmesi”, “gruplar halinde gömüldüğü”, “Bu mezarlıkların boyutları artıyor” ve “Bu saldırıların kurbanları gençler, kadınlar ve çocuklardı” ifadelerinin yer aldığı görülmektedir. Haberde kullanılan bu sözcükler olayın derinliğini göstermektedir.

Görüntüler haberlerde retorik bir unsur olarak değerlendirildiğinde, Kabil şehrinin batısında İmam Zaman Camii, Mawood Eğitim Merkezi, Dasht-e-Barchi Yüz Yataklı Hastane, Kawsar Danesh Eğitim Merkezi ve Sayed-ul-Shuhada Okulu'na yapılan saldırıya ilişkin yürek burkan görüntüler verilmektedir. Ayrıca bu saldırıların kurbanlarının aileleriyle görüşülerek ve röportaj yaparak olayın dramatik bir yapısı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Haber: TT-11 (23.05.2021)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “KIRK HİNDU VE SİH VATANDAŞININ ÜLKEYE DÖNÜŞÜ”

Haber Girişi: “Ülkelerini 9 ay önce terk eden 40 Hindu ve Sih Afganistan vatandaşı ülkeye döndü. Bu vatandaşlar, devletin kendilerine barınma ve çocukları için eğitim sağlaması halinde ülkede kalacaklarını söylüyor. Geçen yıl Esad ayında iki yüz Hindu ve Sih vatandaşı, kendilerine yönelik artan tehdit ve ayrımcılık nedeniyle Hindistan'a sığındı. Bu iki yüz kişi, ülkeyi terk etmeden dört ay önce Kabil'de bir ibadethaneye yapılan saldırıda geçimini sağlayan ailelerini kaybeden 22 aileyi içeriyordu.”

Haberin başlıklara bakıldığında haberin konusu net olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak haber girişine bakılarak haberin içeriği, ülkeden çıkış nedeni, çıkış saati, sayısı gibi bilgiler belirlenmektedir. Haber girişine göre 9 ay önce ülkelerini terk eden Afganistanlı 40 Hindu ve Sih vatandaşının ülkeye döndükleri görülmektedir. Ayrıca, bu Afgan Hindu ve Sih vatandaşlarının ülkeyi terk etmelerinin nedeni, onlara yönelik artan tehditler ve ayrımcılık şeklinde sunulmaktadır.

1.2.Şematik Yapı

Haberde ana olayın haber girişinde sunulduğu tespit edilmektedir. Haberde ana olay, 9 ay önce ülkelerini terk eden Afganistanlı kırk Hindu ve Sih vatandaşının ülkeye geri dönmesi olarak sunulmaktadır. Ayrıca bu vatandaşların Afgan hükümetinden barınma ve çocuklarına eğitimi sağlama talepleri de haberin ana olayında yer almaktadır. Haberin sonucu olarak “Son

18 yılda, ülkedeki 5.000 Sih'in sadece 900'ü ülkede kaldı ve Kabil, Gazne ve Nangarhar illerindeki mülkleri de gasp edildi" cümlesinden söz edilebilmektedir.

Şematik yapının unsurlarından biri olan arka plan ve bağlam bilgisinin yeterli olduğu tespit edilmektedir. İstatistiklere göre sadece son dört yılda ülkede 48 Sih ve Hindu vatandaşı hayatını kaybederken 33'ü de yaralandı. Bu bilgiler haberlerde arka plan ve bağlam bilgisi olarak verilmektedir.

Şematik yapının unsurlarından biri olan haber kaynağına bakıldığında Tolo TV kanalının muhabirinin haber kaynağı olarak kullanıldığı tespit edilmektedir.

2. Mikro Yapı

Cümle yapısında daha çok aktif yapının kullanıldığı tespit edilmektedir. Ayrıca cümlelerin açık, kısa ve anlaşılır ifadelerle oluşturulduğu tespit edilmektedir. Bölgesel uyumu da incelendiğinde nedensellik ilişkisinin kurulduğu tespit edilmektedir. Afganistan'ın Sih ve Hindu vatandaşlarının ülkeyi terk etmelerinin nedeni, kendilerine yönelik artan tehdit ve ayrımcılık şeklinde dile getirilmiştir.

Sözcük seçimi; "ülkeye geri döndüler", "artan tehdit ve ayrımcılık", "mülkleri de gasp edildi" gibi açık ifadelerle oluşturulduğu görülmektedir.

Görüntüler haberde retorik bir unsur olarak incelendiğinde IŞİD'in Kabil'deki Sih ibadethanesine düzenlediği saldırının arşivinden görüntülerin kullanıldığı görülmektedir. Bu saldırılarda hayatını kaybeden Afganistanlı Sih ve Hindu vatandaşlarının cesetlerinin görüntülerine yer verilmektedir. Aynı zamanda geri dönenlerden bir kadını anlatan ifadelerle yer verilerek de dramatik içeriğin güçlendirildiği tespit edilmektedir.

Haber: TT-12 (13.06.2021)

1. Makro Yapı

1.1. Tematik Yapı

Başlık/lar: "KHALİLİ'NİN HÜKÜMETE UYARISI"

Haber Girişi: "Eski cumhurbaşkan yardımcısı Mohammad Karim Khalili, hükümetin Hazara halkına yönelik hedefli saldırıları ve ülkedeki adaletsizlikleri engellememesi halinde, insanların can ve mal güvenliğini sağlamak ve adaleti tesis etmek için her türlü önlemi alacağı konusunda uyarıyor. Sayın Khalili, Hazaralara yönelik saldırıyı soykırım olarak değerlendiriyor ve uluslararası toplumun bu suç karşısında sessiz kalmamasını istiyor. Karim Khalili, ülkedeki güvenlik durumunun bozulmasından duyduğu endişeyi dile getirerek, bugünlerde savaşa dahil olan tarafların barış için daha az, savaş için daha fazla istek gösterdiğini söyledi."

Haberin içeriğinin sadece başlığa bakılarak anlaşılamadığı tespit edilmektedir. Çünkü başlıkta bilgi eksikliği olduğu görülmektedir. Haberin içeriği haber girişinde görülmektedir. Haberin girişinde eski cumhurbaşkan yardımcısı Mohammad Karim Khalili'nin sözlerine vurgu yapılmaktadır. Haberin girişinde Mohammad Karim Khalili'nin Afganistan'ın Hazara halkına yönelik hedefli saldırılardan bahsettiğini ve bunu soykırım olarak nitelendirdiğini açıklamaktadır.

1.2.Şematik Yapı

Haberin ana olayının da Hazara halkına yönelik hedefli saldırılar olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Mohammad Karim Khalili'nin uluslararası topluma bu soykırım karşısında sessiz kalmama talebi de haberin ana olayında yer almaktadır. Haberin sonuçlarına bakıldığında Hazara halkına yönelik hedefli saldırıların insanlık dışı bir suç ve Hazaralara yönelik bir soykırım olduğu tespit edilmektedir.

Haberde “Temsilciler Meclisi'nin bazı üyelerinin elde ettiği istatistiklere göre, son iki yılda Kabil'in batısında yaklaşık 40 hedefli saldırı meydana geldi” cümlesinde arka plan bilgileri yer almaktadır. Haberin kaynağı, eski cumhurbaşkan yardımcısı'nın açıklamalarını kullanarak haberi sunan Tolo TV kanalı muhabiri olduğu anlaşılmaktadır.

2. Mikro Yapı

Haberde basit ve anlaşılır cümle yapılarının kullanıldığı tespit edilmektedir. Haberde, nedensel ilişkinin olduğu tespit edilmektedir. Bu ilişki, Hazara halkının kimliğini ortadan kaldırmak için hedeflenen saldırıların nedeni olarak sunulmaktadır.

Haberde kullanılmış sözcüklere bakıldığında, “barış için daha az, savaş için daha fazla istek gösterdiği”, “Hazaralara yönelik saldırıyı soykırım” ve “Hazara halkının kimliğini ortadan kaldırmak” gibi sözcükler öne çıkmaktadır.

Kullanılan görüntüler sadece haberin kanıtı olarak tespit edilmektedir.

2.3.2. Tolo TV'de 15 Ağustos 2021'de Taliban saldırısı sonrası haberlerin Çözümlemesi

Haber: TT-13 (24.08.2021)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “Şİİ MEZHEP ALİMLERİNİN TALİBAN'DAN TALEBİ”

Haber Girişi: “Afganistan Şii Ulema Konseyi, Taliban'ın farklı etnik gruplara ve mezheplere eşit davranmasını istiyor. Bazı Şii alimler, Taliban'ın tüm etnik grupların katıldığı İslami bir sistemin temelini oluşturması gerektiğini söylüyor. 18 maddelik beyannamelerinde

yer alan bu mezhep alimlerinin bir diğerk arzusu da kadın ve azınlık haklarına saygı gösterilmesidir.”

Başığa bakıldığında haberin içeriği tam olarak anlaşılmamaktadır. Haber girişinde ise haberin ana konusu getirilmektedir. Haber girişinde Afganistan Şii Ulema Konseyi’nin Taliban’ın farklı etnik gruplara ve mezheplere eşit davranmasını istediği belirtilmektedir.

1.2.Şematik Yapı

Ana olay da haber girişinde getirilmektedir. Haberin ana olayının da Afgan Şii Ulema Konseyi’nin Taliban’dan tüm etnik grupların katıldığı İslami bir sistem oluşturma talebi olarak belirtilmektedir. Sonuca bakıldığında Afgan Şii Ulema Konseyi’nin kapsayıcı bir hükümet kurulmasını istediği tespit edilmektedir.

Arka plan ve bağlam bilgilerine bakıldığında, haberin bağlam bilgisi muhabir tarafından sağlandığı görülmektedir. Haberde bağlam bilgisi olarak Taliban tarafından genel af duyurusu yapıldığı tespit edilmektedir.

Afganistan Şii Ulema Konseyi’nin 18 Maddesi Bildirisine atıfta bulundurarak haberin kaynağı olarak Tolo TV’nin kendi muhabiri belirtilmektedir.

2. Mikro Yapı

Haberde cümle yapılarında kısa ve basit yapılarının kullanıldığı tespit edilmektedir. Ayrıca Taliban liderleri aktif bir yapıda sunulmaktadır. Bu yapılar, kapsayıcı bir hükümetin oluşumunu ve farklı etnik gruplara ve kadın haklarına saygı gösterilmesine vurgu yapılmaktadır.

Haberde cümleler bölgesel uyum açısından incelendiğinde nedensellik ilişkisinin kurulduğu görülmektedir. Bu nedensellik ilişkisi, tüm etnik grupların, tüm kamu ve özel kurumlarda eşit olarak çalışması ve yirmi yıllık Afganistan’ın tüm kazanımları Taliban tarafından dikkate alınması şeklinde aktarılmaktadır.

Mikro yapı çözümlenmede yer alan sözcüklerin seçimine bakıldığında bu haberin söyleminde “İslam’ın temeli birliktir” sözcüğüne vurgu yapılmaktadır. Bu cümleden İslam’ın kardeşliği ve birliği vurgulandığı anlaşılmaktadır. Afganistan’da ulusal birliğin oluşmasına dair izleyicilerin zihninde olumlu bir imge inşa edilebilmektedir.

Haberde retorik bir unsur olarak görüntüler ana etkidir ve incelenmektedir. Retorik olarak, görüntülerden sadece haber konusunun kanıtı olarak bahsedilmektedir. Haber görüntüleri, Afganistan Şii Ulema Konseyi’nin basın toplantısından görüntüleri göstermekle sınırlıdır.

Haber: TT-14 (07.09.2021)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “GELECEKTEKİ HÜKÜMETTE Şİİ ALİMLERİN HAKLARINI KORUMA TALEBİ”

Haber Girişi: “Afganistan’ın Şii Ulema Konseyi, Şiilerin tanınmasını ve gelecekteki hükümetteki rollerini istedi. Khatam-ul-Nabiin Camii’nde düzenlenen bu mitinge binlerce kişi katıldı. Bu sırada Taliban, Afganistan’daki dini azınlıkların haklarına saygı duyduklarını söyledi.”

Haberin başlığı genel olarak haberin ana konusunu ifade etmektedir. Ama başlığa bakarak haberin içeriğinin tam olarak ne olduğu anlaşılmamaktadır. Haberin girişinde haberin içeriğinden bir ölçüde bahsedilmektedir. Haberin girişinde, Afgan Şii Ulema Konseyi’nin Taliban’dan Şii mezhebini tanıma talebine ve gelecekteki hükümetteki rollerine değinilmektedir. Haberin girişinde Taliban’ın Afganistan’daki dini azınlıkların haklarına saygı gösterilmesi konusundaki açıklamaları da getirilmektedir.

1.2.Şematik Yapı

Haberde ana olayın sunumunun haber girişinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Afganistan Şii Ulema Konseyi’nin Taliban’dan Şii mezhebini tanınması ve gelecekteki hükümetteki rollerinin tanınması talebi haberin ana olayı olarak belirlenmektedir. Haberin genel sonucu, Afganistan’da kapsayıcı bir hükümetin kurulması ve ülkenin tüm etnik gruplarına eşit muamele edilmesi gerektiğidir.

Arka plan ve bağlam bilgisi değerlendirildiğinde, Taliban’ın Afganistan’daki dini azınlıkların haklarına saygı gösterilmesine ilişkin açıklamasına yer verildiği görülmektedir. Bu haberin kaynağı Afgan Şii Ulema Konseyi üyelerinin açıklamalarıdır.

2. Mikro Yapı

Cümle yapıları incelendiğinde, karmaşık bir cümle yapısının kullanılmadığı görülmektedir. Cümle yapısı ve kullanım kalıpları açık ve anlaşılır ifadelerle oluşturulmaktadır.

Haberde kullanılan cümleler incelendiğinde nedensellik ilişkisinin kurulduğu tespit edilmektedir. Bu ilişki, kapsayıcı bir hükümetin oluşturulmasıyla ülkedeki ulusal birliğin güçlendirilmesini açıklamaktadır.

Sözcük seçimi, Afganistan Şii Ulema Konseyi üyelerinin açıklamalarını içermektedir. Haberde “eşit ayrıcalıklar”, “ayrımcılık yok”, “meşru özgürlükler”, “ulusal ve uluslararası

otorite” ve “ulus inşası” sözcüklerini kullanarak izleyicinin zihninde Afganistan’da ulusal kimlik ve ulusal birlik imajı oluşturulmaktadır.

Haberde görüntüler bir retorik unsur olarak incelenmektedir. Görüntülerde, muhabirin binlerce olduğunu söylediği çok büyük bir Afganistan Şii kalabalığı tasvir edilmektedir. Ayrıca, gelecekteki hükümette kadınların liderlik düzeyindeki rolünü isteyen bir kadın kalabalığı da görüntülenmektedir.

Haber: TT-15 (14.11.2021)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “İSLAM EMİRLİĞİ’NDEN İSLAM DÜNYASI ALİMLERİNİN TALEBİ”

Haber Girişi: “İslam dünyasının din alimleri ve aralarında Afganistan, İran, Pakistan, Hırvatistan, Filistin, Irak ve Hindistan’ın da bulunduğu yedi ülkenin bazı siyasi isimleri, Afganistan’da kapsayıcı bir hükümetin kurulması çağrısında bulundu. Sanal bir toplantıda, Taliban’ın kapsayıcı, barışçıl ve istikrarlı bir hükümet oluşturmak için önemli adımlar atması gerektiğini söylüyorlar. İslam dünyasının bu din alimleri, IŞİD’e karşı savaşmak için İslam ülkelerinin birliğini vurgulamaya devam ediyor.”

Haber başlığına bakıldığında haberin içeriğinin anlaşılabilmesi tespit edilmektedir. Haber girişinde ise haberin içeriği özetlenerek getirilmektedir. Haberin girişinde Afganistan, İran, Pakistan, Hırvatistan, Filistin, Irak ve Hindistan’ın da aralarında bulunduğu yedi ülkenin İslam dünyası alimleri ve bazı siyasi isimlerin sanal buluşmasından söz edilmektedir. Bu toplantının katılımcıları, Taliban tarafından kapsayıcı bir hükümet kurulmasını istemektedir.

1.2.Şematik Yapı

Haberin girişinde verilen haberin ana olayı, İslam dünyası alimlerinin ve bazı politikacıların Taliban’ın her kapsayıcı bir hükümeti kurma talebi olarak gösterilmektedir. Haberin sonuçlarına bakıldığında dünya din alimlerinin İslam ülkelerinin IŞİD’e karşı savaşmak için birleşmesinin vurgulandığı görülmektedir. Haberde İslam dünyası alimlerinin kadın haklarına yaptığı vurgu da ana olay olarak geçiyor.

Arka plan bilgisi olarak Hindistan’da Afganistan ile ilgili bir toplantının daha yapılması ve bölgedeki bazı ülkelerin Afganistan’da kapsayıcı bir hükümet kurmanın önemine vurgu yapmasından bahsedilmektedir. Bu haberde farklı kaynaklardan yararlanılmaktadır. Tamdan, Khyber News gibi TV kanallarından görüntülerin kullanıldığı tespit edilmektedir.

2. Mikro Yapı

Haberde cümle yapılarının karmaşık olduğu görülmemektedir. Basit ve kısa cümle yapısına rastlanmaktadır. Haberde kullanılan cümleler incelendiğinde nedensellik ilişkisinin kurulduğu tespit edilmektedir. Bu ilişki “tüm insanların hakları ile kadın ve diğer etnik grupların hakları göz önünde bulundurulmalıdır” söylemi üzerinden oluşturulmuştur.

Bu haberde “İŞİD’e karşı mücadele”, “Belirli bir etnik grubun hükümetin başında olması ve diğer etnik grupları düşünmemesi mümkün değildir”, “Bu grup kendi tarihinden ders almalı” gibi önemli ifadeler kullanılmaktadır.

Görüntüler haberde retorik bir unsur olarak analiz edildiğinde, haberin İslam dünyası alimleri ve Afganistan’daki yeni gelişmelerin webinar afişi görüntüsü ile başlamaktadır. Haberin ana konusuda da bu webinar da yapılan tartışmalar tespit edilmektedir ve ardından oturan ve protesto eden Afgan kadınlarının görüntülerini göstererek kadın haklarına saygıya da işaret etmektedir.

Haber: TT-16 (17.11.2021)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “İSLAM EMİRLİĞİ’NDEN BİR YETKİLİNİN BAZI POLİTİKACILARA YÖNELİK SERT SÖZLERİ”

Haber Girişi: “İyilik ve Kötülüğün Yasaklanması Bakanı, son iki gün içinde Balkh ve Kunduz vilayetlerinde yaptığı halka açık konuşmalarda, ülkenin çok sayıda eski hükümet yetkilisi ve politikacısının sert bir şekilde isimlerini vererek, af sayesinde güvende olduklarını söyledi. Mohammad Khalid Hanafi, son yıllarda büyük servet biriktirenlerin millete hesap vermesi gerektiğini de vurguluyor.”

Haber başlığında bakarak haberin içeriği tam olarak anlaşılmamaktadır. Haber girişinde ise haberin içeriğine yer verilmektedir. Haberin girişinden de anlaşılabileceği üzere, İyilik ve Kötülüğün Yasaklanması Bakanı’nın yaptığı tehditkâr konuşmasında eski hükümet yetkililerini isimlendirdiği ve onların millete hesap vermesi gerektiği, haberin içeriğini oluşturmaktadır. Ancak haberin içeriğinde yer alan bu sözlerle verilen tepkiler haberin girişinde yer almamaktadır.

1.2.Şematik Yapı

Haber ana olayın sunumu açısından incelendiğinde, ana olay İyilik ve Kötülüğün Yasaklanması Bakanı’nın konuşmasında bazı eski hükümet yetkililerini isimlendirmesi ve onları suçlu olarak nitelendirmesi olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca bu konuşmaya gelen

tepkiler de bu haberin ana olayı olarak yer almaktadır. Ana olayın haberin girişinde verildiği görülmektedir. Sonuçlara göre, halen siyasette aktif olan eski hükümet yetkililerinin rüşvetçi olarak adlandırılması, haber değeri atama gerekçesi olarak öne çıkmaktadır.

Haberde arka plan ve bağlam bilgisinin verildiği tespit edilmektedir. Haberde arka plan bilgisi “Bir önceki hükümetin 15 Ağustos’ta düşmesiyle Eşref Ghani, bazı akrabalarıyla birlikte Afganistan’dan kaçtı. Ülkenin eski Cumhurbaşkanı Hamid Karzai ve Ulusal Uzlaşma Yüksek Konseyi eski başkanı Abdullah Abdullah Afganistan’da yaşıyor ve şu anda ülkedeki siyasi faaliyetleriyle meşguller” cümlesinde görülmektedir.

Haber kaynağına bakıldığında Tolo TV muhabirinin haberin yapılandırılmasında kaynak olarak kullanıldığı görülmektedir.

2. Mikro Yapı

Haberde, İyilik ve Kötülüğün Yasaklanması Bakanı Mohammad Khaled Hanafi’nin aktif bir yapıda olayın öznesi olarak sunulmaktadır. Cümlelerde yapısal olarak anlaşılır ifadeler ve basit yapılar kullanılmaktadır.

Haberdeki cümle yapıları incelendiğinde cümleler arasında nedensellik ilişkisi kurulduğu görülmektedir. Nedensel ilişki “Mohammad Khaled Hanafi, dünya ülkelerinin kapsamlı bir hükümet kurma vurgusunun Afganistan’da yozlaşmış bir hükümet kurmanın bahanesi olduğuna inanıyor” cümlesinde tespit edilmektedir. Bu cümlede Mohammad Khaled Hanafi açısından dünya ülkelerinin kapsayıcı bir hükümet kurmaları için bahaneler üretmesinin nedeni yozlaşmış bir hükümet kurması olarak belirtilmektedir.

Haberde “af sayesinde güvende oldukları”, “millete hesap vermesi gerektiği”, “yozlaşmış olarak nitelendirdi”, “eski cihatçı liderlerin performansını sorguladı” söylemler dikkat çekmektedir. Kanalin ideolojik konusuna bakıldığında genel af ilan edilmesine rağmen İslam Emirligi yetkililerinin hala önceki hükümet yetkililerini tehdit ettiğini ve onlara hakaret ederek suçlu ve rüşvetçi dedikleri görülmektedir. Ve bu haberi oluşturma sebebi de bu eylemleri eleştirmek olarak tespit edilmektedir. Karşı tarafla görüşülerek ve onların görüşleri alınarak “birlik, beraberlik ve ulusal birlik aziz ülkemizin onuruna ve istikrarlı bir milli sistemin kurulmasına giden yoldur” kanalın ideolojisi net bir şekilde anlaşılabilir.

Retorik olarak, haberin kendisi anlaşılabilir. Görüntüler üzerinden bir ideoloji üretilmediği görülmektedir. Görüntüler sadece haberde bahsedilen konuların kanıtı olarak kullanılmaktadır. Haberin bazı yerlerinde arşiv görüntülerinin de kullanıldığı görülmektedir.

Haber: TT-17 (27.01.2022)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “MOTAGHİ: ULUSLARARASI TOPLUM, KAPSAYICI YÖNETİMİN BELİRLİ BİR TANIMINI SAĞLAMADI”

Haber Girişi: “Dışişleri Bakanlığı, uluslararası toplumun henüz Afganistan’da kapsayıcı bir hükümetin kurulmasına ilişkin net bir tanım vermediğini söylüyor. Dışişleri Bakanı Amir Khan Motaghi, mevcut hükümeti kapsayıcı görse de İslam Emirliği’nin tüm insanları memnun edebilecek bir hükümet kurmaya çalıştığını söylüyor. Ancak uluslararası toplum çoğu zaman mevcut hükümeti kapsayıcı bir hükümet olarak görmez.”

Haberin içeriği sadece başlığa bakarak anlaşılmamaktadır. Haber başlığı Motaghi’den bir cümleyle özetlenmektedir. Haber girişi incelendiğinde, “kapsayıcı hükümet” kelimesinin çokça vurgulandığı görülmektedir. Haberin içeriği de Afganistan’da kapsayıcı bir hükümetin kurulmasıyla ilgili tespit edilmektedir. Haber içeriği, uluslararası toplum Afganistan’daki mevcut hükümeti kapsayıcı bir hükümet olarak görmezken, Afganistan Dışişleri Bakanı Amir Khan Motaghi’nin, uluslararası toplumun bu konuyla ilgili bahaneler aradığına inandığı olarak belirlenmektedir.

1.2.Şematik Yapı

Ana olayın haberdeki sunumu haber girişinde yer almaktadır. Haberin girişinde de görüldüğü gibi, İslam Emirliği’nin mevcut hükümetinin uluslararası toplum tarafından kapsayıcı olmadığı haberin ana olayı olarak belirlenmektedir. Ayrıca uluslararası toplumun bahane aradığını söyleyen Dışişleri Bakanı Amir Khan Motaghi’nin açıklamaları da haberlerin ana olayı olarak nitelendirilmektedir. Haberin sonucuna bakıldığında, İslam Emirliği hükümetinin üst kademelerinde farklı etnik gruplar ve kadınlar yer alırsa, dünya ülkeleri İslam Emirliği ile etkileşime girmeye istekli olacaktır.

Haberde, İslam Emirliği’nin Afganistan’da iktidara dönmesinin üzerinden beş aydan fazla zaman geçmesi, ancak henüz uluslararası toplum tarafından tanınmadığı arka plan bilgisi olarak sunulmaktadır.

Haber kaynağına bakıldığında haber kaynağının kanalın kendi muhabiri olduğu tespit edilmektedir.

2. Mikro Yapı

Haberin cümle yapısı incelendiğinde kısa ve anlaşılır cümle yapısı kullanıldığı tespit edilmektedir. Haberde karmaşık bir cümle yapısı görülmemektedir. Bölgesel uyum incelendiğinde nedensel bir ilişki kurulduğu tespit edilmektedir. Bu nedensel ilişki “Dünya ülkeleri, etnik grupların ve kadınların hükümetin üst kademelerine katılımını Kabil ile etkileşimin ana önkoşulu olarak belirtmişlerdir” cümlede görülmektedir. Bu cümlede, farklı

etnik grupların ve kadınların hükümetin üst kademelerinde yer almaması nedeniyle, dünya ülkelerinin Afganistan İslam Emirliği ile etkileşime girmek istemediği ifade edilmektedir.

Haberlerde yer alan sözcüklere bakıldığında, “Afganistan’da kapsayıcı bir hükümet kurulması”, “bahaneler arıyorlar”, “uluslararası toplum tarafından resmi olarak tanınmadı” ve “grupların ve kadınların hükümetin üst kademelerine katılımı” gibi ifadeler öne çıkmaktadır. Haberlerdeki bu sözcüklerin kullanımına bakıldığında kanalın etnik gruplara yönelik ideolojisi anlaşılmaktadır.

Görüntülere bakıldığında dış işleri bakanının konuşmasına katılan konukların görüntüleri dikkat çekmektedir. Sadece belli bir etnik grup ve erkeklerden oluşan bu konukların görüntülerini göstererek bu hükümetin kapsayıcı olmadığına işaret edilmektedir.

Haber: TT-18 (27.02.2022)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “KHOST VALİSİNİN ÜLKENİN ÜÇ RENKLİ BAYRAĞIYLA İLGİLİ SÖZLERİNE TEPKİLER”

Haber Girişi: “Khost valisinin ülkenin üç renkli bayrağıyla ilgili sözleri tepkiyle karşılandı. Khost valisi, bu ilin sakinlerine ülkenin üç renkli bayrağını mümkün olan en kısa sürede kaldırmaları için bir süre vermiş olsa da bazı Khost sakinleri İslam Emirliği’nden bu tür sorunlardan kaçınmak istiyor.”

Sadece haber başlığına bakıldığında haberin içeriğinin anlaşılmadığı tespit edilmektedir. Haberin içeriği haber girişi bölümünde yer almaktadır. Haberin girişinde Khost valisinin Afganistan bayrağıyla ilgili sözlerine tepkilerle karşılaştığı vurgulanmaktadır. Haberin içeriğinde Khost valisinin İslam Emirliği bayrağını Afganistan’ın üç renkli bayrağını değiştirmeleri için bu il sakinlerine süre vermesi ve bu sözlere verilen tepkiler yer almaktadır.

1.2.Şematik Yapı

Haberin ana olayı da haberin girişinde belirtilmektedir. Haberin ana olayı Khost valisinin bu vilayetin sakinlerine İslam Emirliği bayrağını Afganistan’ın üç renkli bayrağıyla değiştirmeleri için süre vermesi ve bu sözlere verilen tepkiler olarak tespit edilmektedir. Bu haberin sonucuna bakıldığında Afganistan’ın hassas koşullarında ülke bayrağı meselesinin körüklenmesinin ülke vatandaşlarının isteklerine aykırı olduğu görülmektedir.

Haberde arka plan ve bağlam bilgilerin sunulduğu belirtilmektedir. Haberde arka plan ve bağlam bilgisi olarak “Siyah, yeşil ve kırmızı renklerden oluşan üç renkli bayrak

anayasaya göre ülkenin ulusal bayrağı olarak tanınırken, ancak İslam Emirliği'nin yeniden kurulmasıyla yerini İslam Emirliği'nin beyaz bayrağı aldı" cümlesi tespit edilmektedir.

Kanalın muhabiri, Khost valisinin sözlerine atıfta bulunarak ve bu sözlerle karşı olan tepkilere haberde yer vererek haber kaynağı olarak belirtmiştir.

2. Mikro Yapı

Haberde basit cümle yapısı kullanılmaktadır. Cümle yapısı ve kullanım kalıpları açık ve anlaşılır ifadelerle oluşturulmaktadır. Cümle yapıları incelendiğinde aktif yapının kullanıldığı tespit edilmektedir. Bölgesel uyuma göre referansal ilişkisinin kurulduğu görülmektedir. "Khost valisi, Kur'an-ı Kerim hafızları için mezuniyet töreninde bu eyaletin sakinlerine ülkenin üç renkli bayrağını bu eyaletin her yerinden kaldırmaları ve yerine Emirliği'n bayrağını koymaları için üç gün süre verdi" cümlesine bakıldığında cümlelerin arasında bağların kurulduğu görülmektedir.

Haberde kullanılan ifadelere göre "Ülkenin üç renkli bayrağı", "ulusal bayrak" ve "halkın bayrağı" sözcükleri öne çıkmaktadır. Bu sözcüklere göre kanalın ideolojisi ortaya çıkmaktadır.

Haberin retoriğinde ise görüntüler dikkat çekmektedir. Afganistan'ın üç renkli bayrağını kaldırma töreninden görüntüler gösterilerek, kanalın ulusal birlik ve ulusal bayrağa yönelik ideolojisi belirtilmektedir.

Haber: TT-19 (10.03.2022)

1. Makro Yapı

1.1. Tematik Yapı

Başlık/lar: "HAMİD KARZAI'NİN LOYA JİRGA'YI TUTMANIN ÖNEMİNE VE ETNİK GRUPLARIN HÜKÜMETTEKİ ROLÜNE YAPTIĞI VURGU"

Haber Girişi: "Ülkenin eski Cumhurbaşkanı Hamid Karzai, Loya Jirga'yı elinde tutmanın ve yeni hükümette tüm etnik grupların katılımının ülkedeki mevcut zorluklardan çıkmanın tek yolu olduğunu söylüyor. Al-Alam TV'ye verdiği röportajda Karzai, kendisinin ve Abdullah Abdullah'ın yurtdışına seyahat ederken zorluklarla karşı karşıya olduğunu da sözlerine ekledi. Öte yandan İslam Emirliği, Sayın Karzai ve Abdullah Abdullah'ın yurtdışı ziyaretleri hakkında hiçbir şey söylemese de, hükümeti tamamlamak için çalışmaların sürdüğünü ekliyor."

Haberin başlığına bakıldığında habere konu olan olay pek anlaşılmamaktadır. Ancak haber girişinde haberin içeriği daha detaylı anlatılmaktadır.

1.2.Şematik Yapı,

Haber girişinde ana olayın sunulduğu görülmektedir. Bu haberin ana olayı Hamid Karzai'nin Loya Jirga'nın oluşumu ve gelecekteki hükümete etnik grupların katılımıyla ilgili açıklamaları tespit edilmektedir. Ayrıca Hamid Karzai ve Abdullah Abdullah'ın İslam Emirliği tarafından yurtdışına seyahatlerinin yasaklanması da haberin ana olayında yer almaktadır. Haberin sonucuna göre Hamed Karzai'nin kapsayıcı bir hükümetin kurulmasına yönelik defalarca vurgu yapmasına rağmen Hamed Karzai'nin sözlerinin hala etkisiz olduğu görülmektedir.

“Ülkede İslam Emirliği'nin kurulmasından sonra, siyasi liderlerin çoğu ülkeyi terk etmesine rağmen, Hamid Karzai ve Abdullah Abdullah Kabil'de kaldı ve yedi ay boyunca yurtdışına çıkmadı” cümlesine bakarak haberin arka plan bilgisinin içeriği anlaşılmaktadır.

Hamed Karzai'nin Al-Alam TV ile yaptığı röportajın haber kaynağı olarak kullanıldığı tespit edilmektedir.

2. Mikro Yapı

Cümle yapısına göre aktif yapıli cümlelerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu aktif yapılar daha çok Hamid Karzai'nin Al-Alam kanalına verdiği röportajdaki yorumlarını aktarmak için kullanılıyor. Bölgesel uyumda ise nedensel ilişkinin bulunduğu tespit edilmektedir. Bu nedensellik, “ülkede kalıcı barışın sağlanması ve tüm etnik grupların temsilcilerinin hükümette bulunması” temelinde yapılandırılmaktadır.

Haberde yer alan sözcüklere bakıldığında ise “tüm etnik grupların katılımı”, “ülkede kalıcı barışın sağlanması” ve “kapsayıcı bir hükümetin kurulması” cümleleri dikkat çekmektedir.

Haberde yer alan görüntülere bakıldığında sadece haberin kanıtı olarak kullanıldığı tespit edilmektedir. Sunulan görüntüler de Al-Alam kanalının kaynağından kullanılmaktadır.

Haber: TT-20 (14.03.2022)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “ABDUL ALİ MAZARİ ÖLÜMÜNÜN 27. YIL DÖNÜMÜNDE ANILDI”

Haber Girişi: “Bugün Hut ayının yirmi üçüncüsü, Abdul Ali Mazari'nin öldürüldüğü günün yirmi yedinci yılına eşittir. Abdul Ali Mazari'nin Kabil'deki hayranları bu günü bir törenle onurlandırdı. Abdul Ali Mazari'nin bir vatansever ve barışçı olduğunu söylüyorlar.”

Haberin başlığına bakıldığında genel olarak Abdul Ali Mazari'nin yas töreninden bahsedildiği görülmektedir. İçeriğin ayrıntılarının bildirilmediği tespit edilmektedir. Haber girişi sadece haber girişinin bir paragrafı olarak sunulduğu görülmektedir. Haber girişi metin duyurusu olarak sunulmaktadır. Haberin girişinde Hut ayının 23'ü Abdul Ali Mazari'nin ölümünün 27. yıl dönümü olarak bildirildiği görülmektedir. Ancak haber girişinde bu yas törenine katılanların ulus inşası ve ulusal kimlik yönündeki arzusundan söz edilmemektedir.

1.2.Şematik Yapı

Haberin ana olayı, şehit Abdul Ali Mazari'yi anma töreniyle birlikte, şehit Abdul Ali Mazari taraftarlarının ulus inşası ve ulusal kimlik doğrultusunda talebi olarak haber içerisinde yer almaktadır. Haberin sonucu olarak “Abdul Ali Mazari hayranları, Abdul Ali Mazari'nin ülkede sonsuz barış ve adalet istediğini ve onun yolundan gittiklerini söylüyor” cümlesinden bahsedilmektedir. Ayrıca “Afganistan'ın İslami Birlik Partisi lideri Abdul Ali Mazari, yirmi yedi yıl önce Hicri 1373 yılında Hut ayının yirmi ikinci gününde öldürüldü” cümlesi arka plan bilgisi olarak tespit edilmektedir. Haber kaynağı olarak da kanal muhabiri kullanılmaktadır.

2. Mikro Yapı

Haberin cümle yapısını incelendiğinde kısa ve anlaşılır cümle yapısı kullanılmaktadır. Cümlelere bakıldığında nedensel ilişkinin kurulduğu tespit edilmektedir.

Haberde “ulus inşası ve ulusal bir kimlik inşası” ve “Abdul Ali Mazari'nin ülkede sonsuz barış ve adalet istediği” ifadeleri kullanılarak söylemin oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Ancak haberin diğer bölümünde “öldürüldü” sözcüğü de dikkat çekmektedir. Afganistan'daki Hazara halkının en popüler lideri olan Abdul Ali Mazari, resmi olarak Ulusal Birlik Şehidi unvanına sahiptir. Bu da Abdul Ali Mazari'nin şehadetini ifade etmektedir. Ancak bu haberde “şehit” yerine “öldürüldü” sözcüğü kullanılarak kanalın ideolojisi tespit edilmektedir.

Görüntüler incelendiğinde anma törenine ait görüntülerin yanı sıra geçmiş yıllara ait arşivlenmiş görüntülerin de kullanıldığı görülmektedir. Arşiv görüntüleri, önceki yıllarda Kabil'de düzenlenen törende şehit Abdul Ali Mazari hayranlarının büyük bir kalabalığı sunmaktadır.

Haber: TT-21 (04.06.2022)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “RAPOR: AFGANİSTAN'DAKİ ETNİK VE MEZHEBİ AZINLIKLARIN DURUMU KÖTÜLEŞTİ”

Haber Girişi: “Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı yıllık raporunda Afganistan’daki etnik ve mezhebi azınlıkların durumunun son dokuz ayda kötüleştiğini söylüyor. ABD Dışişleri Bakanlığı, bu süreçte kadın ve kız çocuklarının da temel haklarından mahrum bırakıldığını ekliyor. Öte yandan İslam Emirliği, ABD Dışişleri Bakanlığı’nın bu açıklamalarını reddediyor ve bunları temelsiz buluyor.”

Başlıkta genel bir bilgi verilmektedir. Bu nedenle haberin içeriği sadece başlıklara bakıldığında anlaşılmamaktadır. Ancak haberin girişinde ABD Dışişleri Bakanlığı’nın yıllık raporundan söz edilmektedir. Bu raporda etnik ve mezhebi azınlıkların durumunun kötüleşmesi tartışılmaktadır. Kadın ve kız çocuklarının temel haklarından mahrum bırakılmalarına da bu raporda değinilmektedir. Bunlar, haberin girişinde tartışılan haberlerin içeriği olarak geçmektedir.

1.2.Şematik Yapı

Haberin ana olayı haber girişinde görülebilmektedir. Afganistan’daki etnik ve mezhebi azınlıkların durumunun son dokuz ayda kötüleşmesi haberin ana olayı olarak tespit edilmektedir. Haberin sonucuna bakıldığında Afganistan’daki azınlık haklarının ihlali, Afgan hükümetinin dünyadaki konumuna zarar verecektir.

Haberde arka plan ve bağlam bilgileri yer almamaktadır. Haber kaynağı olarak ABD Dışişleri Bakanlığı’nın yıllık raporu kullanılmaktadır.

2. Mikro Yapı

Cümle yapısı incelendiğinde karmaşık bir cümle yapısı tespit edilmemektedir. Haberde kısa ve anlaşılır cümle yapısı kullanılmaktadır. Bölgesel uyumda referansal bir ilişki olduğu tespit edilmektedir. Bu ilişki haber girişinde görülebilmektedir.

Haberde “mezhebi özgürlük” ve “azınlık hakları” ifadeleri dikkat çekmektedir. Bu ifadeler büyük önem verilerek kanalın ideolojik çizgisi çizilmektedir.

Haberin görüntülerine bakıldığında haberin inandırıcılığını arttırmak amacıyla internet sitesinde sunulan ABD Dışişleri Bakanlığının yıllık raporundan görüntülerin yer verildiği tespit edilmektedir.

Haber: TT-22 (06.06.2022)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “İÇİŞLERİ BAKANLIĞI TARAFINDAN PANJSHİR’DE ÜÇ SAVAŞ ESİRİNİN KAFASININ KESİLDİĞİ İDDİASININ REDDİ”

Haber Girişi: “İçişleri Bakanlığı ve Panjshir yerel makamları, direniş cephesinin üç üyesinin kafasının kesildiği ve bu eyalette sivillerin öldürüldüğü iddiasını reddediyor. Bundan önce direniş cephesi, İslam Emirliği güçlerinin Panjshir’de bu cephenin üç üyesinin kafasını kestiğini iddia etti. Öte yandan 60 insan hakları aktivisti, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri’ne gönderdiği bir mektupta, İslam Emirliği güçlerinin Panjshir, Takhar ve Baghlan’da Tacik halkını öldürmeye başladığını iddia etti. Panjshir’deki eyalet yetkililerinin her zaman reddettiği bir iddia.”

Haberin içeriği sadece başlığa bakılarak anlaşılamamaktadır. Çünkü başlıkta bilgi eksikliği olduğu tespit edilmektedir. Haberin içeriği haber girişinde belirtilmektedir. Haberin girişinde Tacik halkının katledilmesinden söz edilmekte ki bu da soykırım anlamına gelmektedir.

1.2.Şematik Yapı

Haberin girişinde bahsedilen haberin ana olayı, İslam Emirliği tarafından Direniş Cephesi’nin üç üyesinin kafasının kesilmesi olarak tespit edilmektedir. Panjshir’de insanların kafalarının kesilmesi ve sivillerin öldürülmesi iddiasının Dışişleri Bakanlığı tarafından reddedilmesi ve Birleşmiş Milletler tarafından soruşturmanın devam ettirilmesi haberin sonucu olarak belirtilmektedir.

Haberde, arka plan ve bağlam bilgisi kullanıldığı görülmektedir. Haberin kaynağı, Dışişleri Bakanlığı’nın açıklamalarını kullanarak haberi sunan Tolo TV kanalı muhabiri olduğu tespit edilmektedir.

2. Mikro Yapı

Haberde aktif ve basit cümleler kullanıldığı tespit edilmektedir. Haberde, işlevsel ilişkinin olduğu tespit edilmektedir. Bu ilişki “Öte yandan 60 insan hakları aktivisti, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri’ne gönderdiği bir mektupta, İslam Emirliği güçlerinin Panjshir, Takhar ve Baghlan’da Tacik halkını öldürmeye başladığını iddia etti. Panjshir’deki eyalet yetkililerinin her zaman reddettiği bir iddia” cümlelerde yapılan iddialar ve bu iddiaların reddi şeklinde görülmektedir.

Haberde kullanılmış sözcüklere bakıldığında, “kafasının kesildiği”, “rehin alma”, “zorunlu göç”, “sivillere yönelik işkence” ve “Tacik halkını öldürme” gibi sözcükler öne çıkmaktadır. Van Dajk’in mikro düzeyde incelendiğinde savaş ve şiddet kötü olayları beraberinde getirir. Bunun altında yatan sebep ise etnik kökenlidir. Çünkü ırkçılık konusunu içerisinde barındırır ve bunun üzerinden biz ve öteki yaratılmaya çalışılmaktadır.

İslam Emirliği’nin silahlı kuvvetlerinin görüntüleri retorik unsurlar olarak kullanıldığı tespit edilmektedir.

Haber: TT-23 (18.06.2022)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “KABİL’DE BUGÜN MEYDANA GELEN SALDIRIDA 2 KİŞİ ÖLDÜ, 7 KİŞİ YARALANDI.”

Haber Girişi: “Ülkenin Sih vatandaşlarının ibadethanesine yapılan saldırı, yurt içi ve yurt dışında tepkilerle karşılandı. Ülkenin eski cumhurbaşkanı Hamid Karzai ve eski Afganistan hükümetinin Ulusal Uzlaşma Yüksek Konseyi Başkanı Abdullah Abdullah, bu saldırıyı kınadı ve terör olayı olarak değerlendirdi. Hindistan, Pakistan dışişleri bakanları ve UNAMA bu saldırıyı kınadılar ve Afganistan’daki azınlıkların hayatlarının korunmasını talep ettiler.”

Haberin başlığında Kabil’de meydana gelen saldırıda ölü ve yaralı sayısı hakkında genel bilgi verilmektedir. Ancak haberin girişinde bu saldırı hakkında daha fazla bilgi verilmektedir. Ve haberin içeriği haber girişinde belirtilmektedir. Haberin içeriğinde Afganistan’daki Sih vatandaşların ibadethanesine yapılan saldırı ve bu saldırının çeşitli makamlar ve ülkeler tarafından kınanması yer almaktadır.

1.2.Şematik Yapı

Haberin ana olayı, etnik azınlık olarak kabul edilen Afganistan’ın Sih vatandaşlarının ibadet yerlerine yapılan saldırı tespit edilmektedir. Haberin sonucu ise Afganistan’daki azınlıkların korunması gerekliliği olarak sunulmaktadır. “Afgan Hinduları ve Sihler bu toprakların ana sakinleridir” ifadesi arka plan ve bağlam bilgisi olarak haberde sunulmaktadır.

Haberin kaynağı, azınlıklara yönelik bu saldırılarla ilgili yerli ve yabancı yetkililerin görüşlerini kullanarak haberi sunan kanalın muhabiri olduğu tespit edilmektedir.

2. Mikro Yapı

Cümle yapıları incelendiğinde aktif yapının kullanıldığı tespit edilmektedir. Haberde kullanılan cümlelerin uzun veya birleşik olmadığı tespit edilmektedir. Haberde kullanılan cümleler incelendiğinde nedensel bir ilişki kurulduğu tespit edilmektedir.

Haberde geçen sözcüklere bakıldığında, “Afgan halkının birliği”, “saldırıyı kınadılar” ve “azınlıkların hayatlarının korunması” ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Burada Afganistan’daki azınlıkların hayatlarının tehlikede olduğundan bahsedilmektedir. Ve kınama sözcüğü kullanarak bu saldırıların insanlık dışılığına atıfta bulunmaktadır.

Haberde, gösterilen görüntülerin kanıt olarak kullanıldığı tespit edilmektedir.

Haber: TT-24 (18.04.2022)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “İSLAM EMİRLİĞİ LİDERİNİN ETNİK VE MEZHEPSEL ÖNYARGILARDAN KAÇINMA KONUSUNDAKİ YENİ DÜZENİ”

Haber Girişi: “İslam Emirliği lideri Maulvi Hebatullah Ahundzadeh, son dönemde astlarına etnik, mezhep ve dilsel önyargılardan kaçınmaları talimatını verdi.”

Başlığa bakıldığında “İslam Emirliği liderinin etnik ve mezhepsel önyargılardan kaçınma talimatı” olarak ifade edildiği ve haberin içeriğinin aktarıldığı tespit edilmektedir. Ayrıca haberin girişinde de İslam Emirliği liderinin etnik ve mezhepsel önyargılardan sakınılması yönündeki talimatları olarak kısaca değinilmektedir.

1.2.Şematik Yapı

İslam Emirliği liderinin etnik ve mezhepsel önyargılardan kaçınma talimatı haberin ana olayı olarak tespit edilmektedir. Haberin sonucu olarak İslam Emirliği güçlerinin genel af kararnamesine saygı gösterilmesi tespit edilmektedir. Bu haberde etnik ve dini azınlıkların hak ihlallerini içeren arka plan bilgilerine yer verilmemektedir.

Afganistan İslam Emirliği liderinin resmi açıklamaların haber kaynağı olarak kullanıldığı görülmektedir.

2. Mikro Yapı

Haberde, Afganistan İslam Emirliği liderinin talimatlarının hedefi olan İslam Emirliği güçleri aktif yapıda sunulduğu tespit edilmektedir. Aynı zamanda haberdeki cümlelerin basit ve anlaşılır bir yapıya sahip olduğu tespit edilmektedir.

Bölgesel uyuma göre referansal ilişkisinin kurulduğu tespit edilmektedir. “İslam Emirliği lideri Mevlavi Haybatullah Ahundzadeh, on beş maddelik yeni talimatında astlarına kibir, gurur, zulüm ve ihanetten kaçınmaları talimatını verdi. Bu talimatlarda İslam Emirliği üyelerinden etnik, dini ve dilsel önyargılardan kaçınmaları isteniyor. Ancak yeni emirlerinde keyfi tutuklamaların önlenmesinden ve altıncı sınıfın üzerinde kız okulların açılmasından söz edilmiyor.” cümleye bakıldığında cümlelerin arasında bağların kurulduğu görülmektedir.

Van Dijk’in söylem analizinde, mikro yapı çözümlenmesinde yer alan sözcüklerin seçimine bakıldığında “etnik ve mezhepsel önyargılardan kaçınma”, “kibir, gurur, zulüm ve ihanetten kaçınmaları talimatı” ve “ülke vatandaşlarına iyi davranmaları” cümleleri dikkat çekmektedir. Bu sözcüklere bakılarak kanalın amacının etnik ve dini azınlık vatandaşlarının haklarını korumaya yönelik bir ideoloji oluşturmak olduğu anlaşılmaktadır.

Haberin görüntülerine bakıldığında İslam Emirliği güçleri tarafından tutuklanan bir kişinin animasyonlu görüntüsü dikkat çekmektedir.

Haber: TT-25 (08.05.2022)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “İÇİŞLERİ BAKANININ ETNİK ÇATIŞMALARI SONA ERDİRME VURGUSU”

Haber Girişi: “İçişleri Bakanı, Paktia eyaletindeki halka açık bir toplantıda etnik gerilimlerin çözülmesine ve Afganistan halkı arasında birliğin oluşturulmasına vurgu yaptı. Sirajuddin Haqqani, bu sözleri, kendisi ve ailesi tarafından başka bir aileden af dilemeye çağırılan geniş bir etnik jirgada dile getirdi. Bu anlaşmazlığın tarihi 80 yıl öncesine kadar uzanıyor ve diğer taraf da Hakkani ailesinin af talebini kabul ederek bu iki aile arasında uzun süredir devam eden düşmanlığa son verdi.”

Haberin başlığına bakılarak haberin içeriği tam olarak belirlenememektedir. Haber girişine bakılarak haberin içeriği anlaşılmaktadır. Haberin girişinde 80 yıllık bir etnik gerilimden söz edilmektedir. İslam Emirliği dışişleri bakanının bu etnik gerilimi bir Jirga düzenleyerek çözmeye çalışmaktadır.

1.2.Şematik Yapı

Haber girişinde ana olayın sunulduğu tespit edilmektedir. Hakkani ailesi ile Surikhel arasında 80 yıllık etnik düşmanlığın sona ermesine atıfta bulunan ana olay, ülkedeki tüm etnik gerilimlerin ortadan kaldırılması tespit edilmektedir. Bu haberin sonucu, Jirga’nın kurulması ve diyaloglar ile tüm etnik çatışmaların ortadan kaldırılması olarak tespit edilmektedir.

Haberde arka plan ve bağlam bilgisi sunulduğu tespit edilmektedir. Haberde “bu çatışma Haqqani ailesi ile Surikhel ailesi arasında olmuş ve yaklaşık 80 yıl öncesine dayanan Surikhel halkından birinin ölümüyle sonuçlanmıştır” cümlesi arka plan ve bağlam bilgisi olarak sunulmaktadır.

Haberin kaynağı Tolo TV kanalının muhabiri olarak belirlenmektedir.

2. Mikro Yapı

Haberlerde Hakkani ve Surikhel aileleri aktif yapıdadır. Ayrıca haberde basit ve anlaşılır cümle yapısı kurulduğu tespit edilmektedir. Bölgesel uyum incelendiğinde nedensel bir ilişki kurulduğu anlaşılmaktadır. Bu ilişki Hakkani ailesi ile Surikhel ailesi arasında çıkan etnik çatışma nedeniyle Surikhellilerden biri öldürüldüğü şeklinde açıklanmaktadır.

Haber metinlerinde mikro yapıda sözcüklerin seçimine bakıldığında, “etnik gerilimlerin çözülmesi”, “Afganistan halkı arasında birliğin oluşturulması” ve “intikamın çözüm olmadığı” gibi sözcüklerin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Haberde bu sözcüklerin kullanıldığı Afganistan’da ulusal birliğin oluşmasına pozitif bir şekilde etki yaratmaktadır.

Retorik açıdan bakıldığında görüntüler üzerinden bir ideolojik üretim yapılmadığı anlaşılmaktadır. Görüntüler yalnızca haberde gündeme getirilen konulara kanıt sağlamak amacıyla kurgulanmaktadır.

Haber: TT-26 (09.05.2022)

1. Makro Yapı

1.1.Tematik Yapı

Başlık/lar: “AMİR KHAN MOTAGHİ’NİN DÜNYA İLE DENGELİ BİR POLİTİKAYA VURGUSU”

Haber Girişi: “Dışişleri Bakanı, Afganistan’ın dünya süper güç rekabetinin merkezi olmayacağını söylüyor. Sayın Motaghi, din alimleri ve Şii ve Sünni büyüklerle yaptığı bir toplantıda, İslam Emirliği’nin siyasi çözümünün yabancı ülkelerle dengelenmesi çağrısında bulunuyor ve Afganistan topraklarının dünyadaki hiçbir ülkeye karşı kullanılmayacağını söylüyor. Sayın Motaghi, dünyanın kapsayıcı bir hükümet kurma arzusu hakkında, mevcut hükümette tüm etnik grupların bir hissesi olduğunu söylemeye devam ediyor.”

Haber başlığında çok az bilgi verilmektedir. Bu nedenle haber başlığında haber içeriğine yer verilmemektedir. Ancak haberin içeriği haber girişinde yer almaktadır. Haberin girişinde Afganistan İslam Emirliği Dışişleri Bakanı’nın din alimleri, Şii ve Sünni büyüklerle yaptığı görüşmede yaptığı açıklamalardan bahsedilmektedir. Haberin girişinde Afganistan’daki tüm etnik grupların mevcut hükümete katılımı dikkat çekmektedir.

1.2.Şematik Yapı

Haberin ana olayı Afganistan İslam Emirliği Dışişleri Bakanı’nın sözleriyle mevcut hükümete tüm etnik grupların katılması olarak belirtilmektedir. Haberin sonucunu göstermek için “Kadınların temel haklarının sağlanması, Afgan topraklarının teröristler tarafından kullanılmaması ve kapsayıcı bir hükümet yaratmak, uluslararası toplumun İslam Emirliği’nin koruyucu hükümetini tanınmasının ön koşullarıdır.” cümlesinden bahsedilmektedir.

Bu haber arka plan ve bağlam bilgisi içermektedir. Haberde arka plan ve bağlam bilgisi, dünyanın Afganistan’da kapsamlı ve kapsayıcı bir hükümet yaratma arzusu şeklinde tespit edilmektedir.

Haber kaynağı olarak Dışışleri Bakanı Amir Khan Motaghi'nin resmi açıklamalarının kullanıldığı tespit edilmektedir.

2. Mikro Yapı

Cümle yapısı incelendiğinde açık ve anlaşılır ifadelerle karşılaşılmaktadır. Karmaşık cümle yapısı görülmemektedir. Haberde açıklamada bulunan Amir Khan Motaghi aktif yapıda temsil edildiği tespit edilmektedir. Haberde cümleler arasında nedensel ilişkinin kurulduğu belirtilmektedir. Ve bu nedensel ilişki “İslam Emirliği Dışışleri Bakanı, din alimleri ve Şii ve Sünni büyüklerle yaptığı bir toplantıda, bazı grupların, kalabalık yerlere saldırılar düzenleyerek ülkedeki etnik gruplar arasında bölünme yaratmaya çalıştıklarını söylüyor” cümlesinde açıkça görülmektedir.

Haberde sözcükler “bazı grupların, kalabalık yerlere saldırılar düzenleyerek ülkedeki etnik gruplar arasında bölünme yaratmaya çalıştıkları”, “Afgan topraklarının teröristler tarafından kullanılmaması” ve “kapsayıcı bir hükümet yaratmak” gibi ifadelerle oluşturulmaktadır.

Haberin retoriğine bakıldığında karşımıza görüntüler çıkmaktadır. Amir Khan Motaghi'nin Şii alimler arasındaki görüntülerin birçok kez sunulduğu görülmektedir. Tolo TV kanalı bu görüntüleri göstererek Afganistan'da ulusal birlik açısından olumlu bir imge inşa etmektedir.

SONUÇ

“Afganistan’da ulusal birliğin güçlendirilmesinde medyanın rolü: Tolo TV örneği” başlıklı bu tezin konusunu ana haber bültenleri çerçevesinde, Afganistan’da ulusal birliğin oluşması, farklı etnik grupların ve azınlıkların haklarına ilişkin olayların televizyon haberlerinde sunumu oluşturmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, televizyon haberleri aracılığıyla iletilen mesajların ideolojik bir işleve sahip olduğunu ve ideolojik kavramların haber metinlerinde ve haber dilinde yapılandırıldığını, ana haber bültenlerinde yer alan 2021 yılının Ağustos ayındaki Taliban’ın saldırısından önceki ve sonraki haberler aracılığıyla ideolojik/egemen söylemlerin inşa edildiğini ortaya koymaktadır. Bu amaç doğrultusunda 2021 yılının Ağustos ayındaki Taliban’ın saldırısından bir yıl öncesi ve bir yıl sonrası Afganistan’da yayın yapan özel televizyon kanalı Tolo TV kanalın ana konusu ulusal birlik, etnik gruplar ve mezhep kavramları olan haberler ele alınmıştır.

Afganistan bölgesinin ulusal kanallarından olan Tolo TV 2002 yılından beri yayın yapmaktadır. Kültür, siyaset, ekonomi, sağlık, devlet, sanat, kalkınma gibi konularda çok sayıda yayın yapan kanal, Afganistan ulusal birliği ve Taliban hakkında haberler yayınlanmış tüm bu konuların bölgedeki takipçisi olmuştur. Toplumu ilgilendiren hemen hemen her konuda haberler yapmış ve Afgan halkını bilgilendirmiştir. Bu çalışmada Tolo TV’nin Afganistan ulusal birliği hakkında yapmış olduğu haberler sosyal bilimlerde araştırma yöntemlerinden olan Van Dijk’ın söylem analizi yöntemi kullanılarak derinmesine incelenmiştir.

Afganistan’da yaşayan çok sayıda etnik grup var ve ulusal birlik oluşturmak için tüm bu etnik grupların tek çatı altında bir araya gelmesi ve birbirini kabul etmesi gerekmektedir. Çalışmada elde edilen sonuçlara bakıldığında Tolo TV kanalının haberlerine göre Afganistan’da ulusal birliğin oluşmamasında etnik grupların çokluğunun büyük ölçüde etkili olduğu görülmektedir. Etnik grupların fazla olması, Afganistan’da ulusal birliğin yaratılmamasının temel unsurlarından biri sayılmaktadır.

Genel olarak haberler analiz edildiğinde, haberlerin çoğunda haberin içeriğinin başlıklara bakılarak anlaşılmadığı görülmektedir. Ancak haberlerin çoğunda haber içeriği haber girişinde sunulmaktadır. Haberlerin çoğunda arka plan bilgisinden bahsedilmektedir. Haberlerde daha çok resmi kaynaklar veya Tolo TV kanalının muhabiri kaynak olarak kullanılmaktadır. Haberlerin cümle yapısında daha çok kısa, basit, anlaşılır ve aktif yapının kullanıldığı tespit edilmektedir. Haberlerin çoğunda retorik olarak görüntülerin kullanıldığı görülmektedir.

Analiz sonuçlarına bakıldığında Tolo TV, haberlerinin çoğunda azınlık haklarının ihlal edildiğini göstererek etnik ve dini azınlıkların haklarını savunmaya çalışmıştır. Bu kanal, etnik ve dini azınlıkların haklarını destekleyerek Afganistan'daki tüm azınlıkların haklarına eşit davranıldığı takdirde ülkede ulusal birliğin ve kalıcı barışın sağlanacağına inanmaktadır. Dolayısıyla Tolo TV'nin Afganistan'da ulusal birliğin oluşmasında olumlu etkisi olduğu söylenebilir.

Tolo TV'nin Ağustos 2021'deki Taliban saldırısı öncesi metinlerinin oluşumuna ve habere bakıldığında bu kanalın Taliban karşıtı bir ideoloji oluşturmaya, etnik ve dini azınlıkları desteklemeye çalışıldığı görülmektedir. Bu ideoloji, Taliban saldırısından sonra bile Tolo TV'nin haberlerinin çoğunda devam edildiği görülmektedir. Bu bağlamda analizlere bakıldığında, Taliban'ın 15 Ağustos 2021'deki saldırısından önceki haberlerde, Afgan hükümetine ve azınlık haklarının Taliban tarafından ihlal edilmesine yönelik eleştirilerin daha fazla olduğu görülmektedir. Ancak 15 Ağustos 2021'de Taliban'ın saldırısının ardından gelen haberlerin söyleminde çoğunlukla azınlıkların kapsayıcı bir hükümet oluşturma isteği ve hükümete katılımları yer almaktadır. Bu da Taliban'ın iktidara gelmesinden önce ve sonra Tolo TV'nin haber söyleminde değişiklik olduğunu göstermektedir.

Genel olarak azınlıkların haklarını savunmak ve haberlerde gündeme getirmek izleyicilerin zihninde olumlu bir etki yaratabilir ancak ulusal birliğin oluşturulmasında olumsuz bir rol de oluşturabileceği unutulmamalıdır. Dilsel ve etnik çeşitliliğe sahip bir toplumda klasik anlamda bir ulusal kimlik oluşturmak zorlaşmıştır. Etnik yönelimler yaratmanın mümkün olduğu anlamına gelmektedir.

Afganistan gibi etnik ve dilsel çeşitliliğe sahip ülkelerde etnik siyasi seferberlik ve karşılıklı anlayış, ulusal birliğin oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kamuoyu üzerinde en etkili kurum olan medya, Afganistan'da ulus inşası ve ulusal birlik sürecini hızlandırabilir.

Bu tezde, Tolo TV'nin ana bültenleri, Afganistan'da ulusal birliğin oluşumu, farklı etnik gruplar ve azınlık hakları ile ilgili olaylar bağlamında tartışılmakta ve analiz edilmektedir. Bu tezin zaman çerçevesi, Ağustos 2021'deki Taliban saldırısından bir yıl öncesi ve sonrası ile sınırlıdır. Afganistan'da ulusal birliğin önemi ve Afganistan'da ulusal birliğin oluşturulmasında medyanın rolü göz önüne alındığında, cumhuriyetin 20 yıllık dönemi ve günümüze kadar olan dönem olarak daha uzun soluklu bir dönemin bu konu başlığı adı altında incelenmesi daha isabetli olacaktır. Ayrıca Afganistan'da yerel, ulusal ve uluslararası olmak üzere birçok televizyon kanalının faaliyet göstermesi nedeniyle bu çalışmanın konusu birden fazla yerel, ulusal ve uluslararası kanallar ele alınarak araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Althusser, L. (2008). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çev. A. Tümertekin). İthaki Yayınları, İstanbul.
- Anıq, F. (2017). *Afganistan halkının televizyon*. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Arefi, M. I. (2003). *{Afganistan Anayasasında Mezhep}*. Mذهب در قوانین اساسی افغانستان. Afganistan Semineri Bildirileri, Geleceğin Anayasası. Dünya İslami İlimler Merkezi, Kum.
- Azaad, A. B. (2019). *1990-2015 Arası Afganistan Siyasetinde Afganistan Türkleri ve General Dostum*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aziz, A. (1981). *Radyo ve Televizyona Giriş*. Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara.
- Cheek, J. (2004). *At the margins? Discourse analysis and qualitative research*. Qualitative Health Research, CA: Sage.
- Danesh, A. A. (2003). *{Yeni Anayasa ve İstenilen Siyasi Yapının Mühendisliği}*. قانون اساسی جدید و مهندسی ساختار مطلوب سیاسی. Afganistan Semineri Bildirileri, Geleceğin Anayasası. Dünya İslami İlimler Merkezi, Kum.
- Devran, Y. (2010). *Haber, Söylem, İdeoloji*. Başlık Yayın Grubu, İstanbul.
- Dolatabadi, B. A. (2003). *{Afganistan'daki anayasanın tarihsel kökleri}*. ریشه های تاریخی قانون اساسی در افغانستان. Afganistan Semineri Bildirileri, Geleceğin Anayasası. Dünya İslami İlimler Merkezi, Kum.
- Doran, B. (2008). *{Sosyal Kimlik: Yaklaşımlar ve Teoriler}*. هویت اجتماعی: رویکردها و نظریه ها. Akademik Cihad İnsan Bilimleri ve Sosyal Bilimler Araştırma Enstitüsü, Tahran.
- Doruk, Ö. (2013). *Disiplin Toplumu ve Haber Söylemi: Gökkuşaağı Derneği'nce Yapılması Planlanan Yürüyüşün Engellenmesine İlişkin Haberlerin Çözümlemesi*. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Gümüşhane.
- Durna, T. ve Kubilay, Ç. (2010). "Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri", *Medyadan Söylemler*. T. Durna (drl.). Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul.
- Dursun, Ç. (2014). *TV Haberlerinde İdeoloji* (2. Baskı). İmge kitabevi, Ankara.
- Eagleton, T. (2011). *İdeoloji* (3. Baskı). (Çev. M. Özcan). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Elliott, R. (1996). *Discourse analysis: exploring action, function and conflict in social texts*. Marketing Intelligence & Planning. 14, 6, 65.

- Fakhar Tusi, J. (2002). امام خمینی و رسانه های گروهی . {*İmam Humeyni ve Kitle İletişimi*}. İmam Humeyni'nin Eserlerini Düzenleme ve Yayınlama Enstitüsü, Tahran.
- Farhang, M. M. S. (1995). افغانستان در پنج قرن اخیر . {*Son 5 yüzyılda Afganistan*}. Mohammad Vafai Yayıncılık, Kum.
- Foucault, M. (1972). *The archaeology of knowledge*. Tavistock Publications, London.
- Gubar, M. G. M. (2009). افغانستان در مسیر تاریخ . {*Afganistan Tarih Yolunda*}. Haver Yayınları, Peşaver.
- Habibnejad, S. A. ve Ismailizadeh, A. (2016). حقوق فرهنگی اقلیتها ی قومی . {*Etnik Azınlıkların Kültürel Hakları*}. Majd Yayınları, Tahran.
- Hakcu, M. A. (2001). افغانستان و مداخلات خارجی . {*Afganistan ve dış müdahaleler*}. Sephr Baskısı, Tehran.
- Hall, S. (1994). “İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü”. *Medya, İktidar, İdeoloji*. Mehmet K. (Çev. ve drl.). Ark Yayınları, Ankara.
- Hall, S. (1998a). “Yerel ve küresel: küreselleşme ve etkinlik”. *Kültür, küreselleşme ve dünya sistemi*. A. D. King (drl). (Çev. G. Seçkin ve Ü. H. Yolsal). Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Hall, S. (1998b). “Yerel ve küresel: küreselleşme ve etkinlik”. *Kültür, küreselleşme ve dünya sistemi*. A. D. King (drl). (Çev. G. Seçkin ve Ü. H. Yolsal). Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Hoveidi, F. (1983). افغانستان سقف جهان . {*Afganistan, dünyanın çatısı*}. (Çev. S. Danesh), Malik Ashtar Yayınları, Kum.
- İnal, A. (1997). *Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar*. Ankara Üniversitesi iletişim Fakültesi Yıllığı, Ankara.
- Javadi, M. A. (2003). حاکمیت قانون راه حل بحران استبداد در افغانستان . {*Afganistan'daki tiranlık krizini çözmek için hukukun üstünlüğü*}. Afganistan Semineri Bildirileri, Geleceğin Anayasası. Dünya İslami İlimler Merkezi, Kum.
- Jones, R. H. (2012). *Discourse analysis a resource book for students*. USA: Routledge.
- Keskin, E. Z. (2004). “Türkiye’de Haber İncelemelerinde Van Dijk Yöntemi”, *Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi*. Ç. Dursun. (drl.). Elips Kitap, Ankara.
- Larner, W. & Foster, E. (2011). *Afghan Ethnic Groups, A Brief Investingation*. NATO Civil-Military Fusion Centre.
- Lasswell, H. (1948). *The structure and function of communicaion in society*. In L. Bryson (Ed.)

- Leeuwen, T. (2005). "Three models of interdisciplinarity". Wodak R. ve Chilton, P. (ed.). *A new agenda in critical discourse analysis* (pp. 3-18). John Benjamin Publishing Company, Amsterdam.
- Matelski, J. M. (1996). *TV Haberciliğinde Etik*. (Çev. B. Ö. Düzgören), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- McQuail, D. (1983/1994). *Mass communication theory*. Ca: Sage
- Oğuz, E. (2001). *Hedef Ülke Afganistan*. Doğan Yayınları, İstanbul.
- Özer, Ö. (2009). *Eleştirel Haber Çözümlemeleri*. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- Özer, Ö. (2011). *Haber Söylem İdeoloji Eleştirel Haber Çözümlemeleri*. Literatürk Yayınları, Konya.
- Özer, Ö. (2012). "Haberin İdeolojik Duruşu: Eğitim-Sen Eyleminin Türk Basınında Temsili". Özer, Ö. (ed.). *Haberi Eleştirmek, Araştırma Alanlarına Göre Eleştirel Haber Çalışmaları*. Literatürk Yayınları, Konya.
- Pembecioğlu, N. (2014). *Uluslararası Yeni Medya Oluşturumunda Afganistan Örneği ve Türkiye Karşılaştırması*. uluslararası yeni medya yaklaşımlar konferansı " sosyal medya ve yeni politikalar", Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İletişim Fakültesi, Çanakkale.
- Rogers, R., Malancharuvil-Berkes, E., Mosley, M., Hui, D.& Joseph, G. O. (2005). *Critical discourse analysis in education: A review of the literature*. Review of Educational Research, 75(3), 365-416.
- Sajjadi, A. K. (2001). جامعه شناسی سیاسی افغانستان . {Afganistan Siyaset Sosyolojisi}. Kitap Parkı, Kabil
- Salkie, R. (1995). *Text and discourse analysis*. USA: Routledge.
- Sarukhani, B. (1993). جامعه شناسی ارتباطات . {İletişim Sosyolojisi}. Ettelaat Yayınları, Tahran.
- Selim, Y. (2004). *Afganistan ve Dostum*. Hiller Yayınevi, Ankara.
- Selimi, A. H. (2002). نگاهی به حقوق اقلیت های محروم افغانستان . {Afganistan'daki dezavantajlı azınlıkların haklarına bir bakış}. Zulal-ı Kevser Yayınları, İran.
- Seyidi, A. (2013). افغانستان آماجگاه فتنه و آسیب ها . {Afganistan isyan ve zararın amacı yeri}. Seyit Yayınları, Kabil.
- Shafai, A. (2008). احوال شخصیه شیعیان افغانستان . {Afganistan'daki Şiilerin kişisel durumları}. Jamiat al-Mustafa al-Alamiya, Kum.
- Shahrani, I. (2010). تاریخچه ی اقوام در افغانستان . {Afgan aşiretlerinin tarihi}. Aydın Afganistan Yayınları, Kabil.

- Shapiro, M. J. (1981). *Language and political understanding*. CT: Yale University Press, New Haven.
- Sheets, D. (2010). *How do the Three Major Ethnic Groups in Afghanistan Perceive the Conflict led by the U.S. and NATO, Their Future in Afghanistan, and Their Courses of Action?* 15.
- Shoemaker, J. P. ve Reese, D. S. (2002). “İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi”. *Medya, Kültür, Siyaset* (2. Baskı). S. İrvan (drl.). Alp Yayınları, Ankara.
- Sözen, E. (1999). *Söylem: belirsizlik, mübadele, bilgi, güç ve refleksivite*. Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Thompson, J. B. (2008). *Medya ve modernite*. (Çev: S. Öztürk). Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Toffler, A. (1996). *Üçüncü Dalga*, (Çev. A. Seden), Altın Kitaplar, İstanbul.
- Van Dijk, T. A. (1983). *Discourse Analysis: Its Development And Application To The Structure Of News*. Journal of communication.
- Van Dijk, T. A. (1988). *News as Discourse*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, New Jersey.
- Van Dijk, T. A. (2003). *Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım*. (Çev. N. Ateş). Su Yayınları, İstanbul.
- Van Dijk, T. A. (2007). “Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlemesi”. Atabek, Ü. ve Atabek, G. Ş. (Ed.). *Medya Metinlerini Çözümlemek İçerik Göstergebilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Wilson, J. (2001). “Political discourse”. Schiffin, D. ve Tannen, D. ve Hamilton, H. E. (Ed.), *The handbook of discourse analysis*(pp. 398-416). Blackwell Publishers, USA.
- Wood, L. A. & Kroger, R. O. (2000). *Doing discourse analysis: methods for studying action in talk and text*. Sage, London.
- Yıldırım, N. (2011). *Batı'nın Çıkmaz Sokağı: Afganistan*. Ortadoğu Analizi Dergisi, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Yayınları, Ankara.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, (1948). 2. Madde
- Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, (1960). 27. Madde

Anayasa Maddeleri:

- Afganistan Anayasası, (2003). Giriş Bölümü
- Afganistan Anayasası, (2003). 4. Madde
- Afganistan Anayasası, (2003). 35. Madde
- Afganistan Anayasası, (2003). 66. Madde

Afganistan Anayasası, (2003). 80. Madde

Afganistan Anayasası, (2003). 16. Madde

İnternet Kaynakları

<https://www.afghanasamai.com/afghanasamai%20ausgabe%206/Taraki/Dr.Taraki%20Afghan%20nation5.htm> (erişim tarihi: 25.02.2022).

<https://www.afghanasamai.com/afghanasamai%20ausgabe5/Haatef%20,%20Afghanasamai%205-%20afghan%20Nation.htm> (erişim tarihi: 02.03.2022).

<https://www.afghanirca.com/fa/news/87209> (erişim tarihi: 12.08.2022).

<https://www.ara.tv/pg5vb> (erişim tarihi: 09.03.2022).

<https://www.bbc.com/news/world-asia-58277463> (erişim tarihi: 08.07.2022).

<https://www.dailyafghanistan.com/> (erişim tarihi: 27.04.2022).

<https://www.edition.cnn.com/2021/07/13/asia/afghanistan-taliban-commandos-killed-intl-hnk/index.html> (erişim tarihi: 08.07.2022).

<https://www.kabulpress.org/> (erişim tarihi: 04.04.2022).

<https://www.moj.gov.af/> (erişim tarihi: 24.04.2022).

<https://www.per.euronews.com/2021/08/16/return-of-islamic-emirate-of-afghanistan-what-do-we-know-about-taliban-leaders> (erişim tarihi: 09.03.2022).

<https://www.tolonews.com/fa>

<https://www.fa.shafaqna.com/?p=1433560> (erişim tarihi: 26.07.2022).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Ali KASHEFI
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Mohammadi Kashani Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Antalya, 2019
Yabancı Dil / Diller	İngilizce, Farsça, Türkçe
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Rah-e-Farda Radio & TV/Muhabir ve Kameraman (Kabul, Afganistan) Oct 2012 - Oct 2014 , Jan 2020 – Jan 2021